

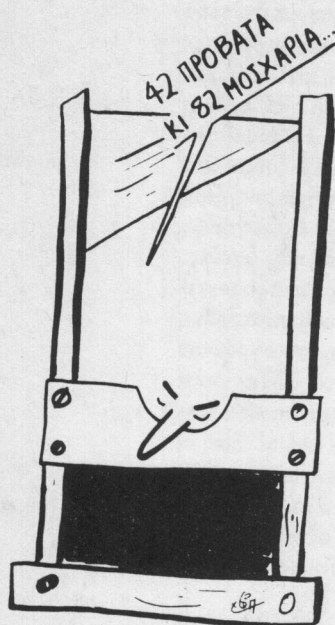

Ο ΠΙΟΝΙΤΗΣ

δεκαπενθήμερος

Παρασκευή 26 Ιανουαρίου 1996 • τεύχος 17 • δολ. 800

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
Δεκαπενθήμερος
Παρασκευή 26 Ιανουαρίου 1995
τεύχος 17, τιμή 800 δρχ.

Χρήστος Πικριδάς

ΕΚΔΟΤΗΣ
"Αγγελος Έλεφάντης
Κέκροπος 2, Αθήνα 105 58
Τηλ. 3239645 • FAX 3227706
Έκτύπωση: Αφοί Χρυσόχοϋ,
Στυμφαλίας 8,
Περιστέρι, τηλ. 5719937

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΑ ΓΥΜΝΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ, Γράφουν οι:
Γ. Μαργαρίτης, Θ. Μαργαρίτης, Μ. Κωβαίου 6

Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Τί Σημίτης, τί Παπάγος ; 10
Α. ΕΛΕΦΑΝΤΗΣ, Περί σοβαρότητας 13
Α. ΜΠΑΛΤΑΣ, Τά πανεπιστήμιά μας 16
Β. ΚΙΝΤΗ, Ψελλίσματα ιδεολογίας 19
Ν. ΠΡΟΚΟΒΑΣ, Φρανσουά Μιτεράν, 1916-1996 21

ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΝΩΡΙΖΩ

ΜΕ ΤΟΝ ΤΕΟ ΣΑΛΑΠΑΣΙΔΗ...

Γράφουν οι: Ν. Παππάς, Θ. Γκόρπας, Π. Θασίτης,
Μ. Άναγνωστάκης, Μ. Μέσκος, Κ. Κύρου,
Γ. Δάλλας, Ρ. Μανθούλης, Ν. Γεωργούδης,
Γ. Μαθιανάκης, Κ. Βούλγαρης κ.ά. 24

ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ 46

Α. ΜΠΑΛΤΑΣ, Όφειλές καί δώρα 47
Δ. ΚΑΓΓΕΛΑΡΗ, Ό Χ. Μύλλερ γιά τόν Χ. Μύλλερ 48

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 50

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ελλάδα
Έτήσια (24 τεύχη): 15.000 δρχ.
Έξαμηνιαία (12 τεύχη): 7.500 δρχ.
Φοιτητική (24 τεύχη): 10.000 δρχ.
Όργανισμοί, τράπεζες κλπ.: 20.000 δρχ.

Ευρώπη
Έτήσια (24 τεύχη): 17.000

Άλλες χώρες
Έτήσια (24 τεύχη): 20.000 δρχ.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΒΙΩΣΕΩΣ

Πράγμα καθόλου βέβαιο καί μάλιστα μέσω ενός πράγματος άσώματου. Πάντως στίς 21 Φεβρουαρίου στό Μπάρ τών Άσωμάτων, όδός Άγίων Άσωμάτων 43, τηλ. 3236670, ό ΠΟΛΙΤΗΣ σās καλεϊ νά τού δώσετε 5.000 δρχ., αυτός δά σās δώσει ήχηρά μουσική (λάπιν κλπ.), φαϊ, (τρόπος τού λέγειν), ένα ποτό, πολλούς γνωστούς καί μία άξέχαστη βραδιά.

Προσκήσεις μπορείτε νά προμηθευθείτε άπό τά γραφεία τού ΠΟΛΙΤΗ.

ΓΙΑ ΠΟΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ;

σιολογικά τή διαχείριση τῆς κοινωνίας. Τά τελευταία χρόνια, ὅμως, φαίνεται νά ζοῦμε μιά ἀσύμβατη σχέση. Ἡ λειτουργία τῆς κοινωνίας εἶναι περίπου ἀνεξάρτητη. Ἡ καθημερινή ζωή ἔχει τούς δικούς της ἀμείλικτους κανόνες, χωρίς καν τή διάσταση τῶν «πολιτικῶν ἐπιλογῶν». Ἡ ζωή τῶν πολιτῶν ἀκολουθεῖ τή δική της δύσβατη πορεία. Ἀπό τήν ὑπόθεση τῆς ὑγείας, τό φόβο τῆς ἀνεργίας ὡς τήν περιπέτεια τῶν ναρκωτικῶν ὁ καθένας δίνει τή δική του προσωπική μάχη. Οἱ θεσμοί κοινωνικῆς ἢ κρατικῆς παρέμβασης ἀδυνατοῦν νά ἐμπνεύσουν ἐμπιστοσύνη καί λύσεις. Οἱ ἰσχυροί πόλοι ἐξουσίας: τῶν πολιτικῶν, τῶν δικαστικῶν, τῶν δημοσιογράφων προκαλοῦν περισσότερο τό συναίσθημα τῆς ἀνασφάλειας, παρά τῆς φερεγγυότητας. Μιά ἰσορροπία (;) σέ νέες βάσεις διαφαίνεται. Ἡ κοινωνία ἀνασυντίθεται, ἐνῶ ἡ πολιτική σφαῖρα παρουσιάζει φαινόμενα ἀποσύνθεσης. Τά κόμματα διέρχονται βαθιά κρίση. Εἶναι πιά οἱ ἴδιες οἱ κοινωνίες οἱ ὁποῖες, ὄλο καί περισσότερο, τείνουν νά ἀπαντήσουν στίς προκλήσεις τῶν καιρῶν μέσα ἀπό ἀντιφάσεις, δυσκολίες, ψηλαφήσεις ἢ καί ἀποτυχίες. Οἱ σοβαρές καί ἀξιόλογες ἐπιχειρηματικές δραστηριότητες, οἱ νέες ἰδέες στόν πολιτισμό καί τίς τεχνολογίες, οἱ διάφορες κινήσεις πολιτῶν, οἱ ἐκρήξεις κοινωνικῶν ὁμάδων συνθέτουν τήν ἐξέλιξη τῆς καθημερινότητας. Οἱ πολιτικές δυνάμεις στήν καλύτερη περίπτωση ἔπονται...

Ἐχει γίνει πολλές φορές στήν Ἀριστερά συζήτηση γιά τίς προτεραιότητες στό κοινωνικό ἢ στό πολιτικό μέτωπο. Παλιότερα εἶχε κριθεῖ ὡς πλασματικό δίλημμα. Ἡ ἱστορία φαίνεται ὅτι θέλησε νά ἐκδικηθεῖ.

Φυσικά μπορεῖ νά ἀντιτάξει κανεῖς ὅτι δέν ὑπάρχει μιά μονοσήμαντη ἔννοια τῆς πολιτικῆς. Σωστό! Ὅμως ἄλλο τόσο σωστό εἶναι ὅτι στή μέση συνείδηση τοῦ πολίτη ἡ πολιτική ἔχει ὀρισμένα ὅμοια χαρακτηριστικά πού κυρίως στηρίζονται στήν ἀντιπροσώπευση, στό κομματικό σύστημα, στίς ἐκλογικές διαδικασίες.

Ἡ δημοκρατική Ἀριστερά ὀφείλει νά παρακολουθεῖ μέ εὐαισθησία τίς διεργασίες πού ἀναπτύσσονται, νά κατανοήσει τό πνεῦμα τῆς ἀμφισβήτησης, νά ἐλέγξει τό ρόλο τῆς. Ἡ κρίση τοῦ παραδοσιακοῦ πολιτικοῦ συστήματος δέν φαίνεται νά εἶναι προσωρινή στιγμή τῆς ἱστορίας. Ἀποτελεῖ νέο δεδομένο καί ἐπιζητᾶ προσαρμογή τῶν πολιτικῶν ὑποκειμένων. Ἡ γενικόλογη ὑπεράσπιση τῆς πολιτικῆς καί τῶν κομμάτων δέν εἶναι πειστική. Ὅλοι πλέον ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἀργά ἀλλά σταθερά διαμορφώνεται ἡ «τάξη τῶν πολιτικῶν» μέ ὁμοιογενεῖς δημόσιες συμπεριφορές, μέ σχέσεις διαπλοκῆς μέ τά ἐκδοτικά-οἰκονομικά συμφέροντα. Οἱ ἐξαίρεσεις ἐπιβεβαιώνουν τόν κανόνα. Οἱ πιά αὐστηροί διαπιστώνουν ὅτι οἱ ἐκκλήσεις τοῦ τύπου «μήν πυροβολεῖται τούς πολιτικούς» (διότι ἔπονται οἱ Μπερλουσκόνηδες ἢ ἀκόμα καί ὁ κίνδυνος τοῦ λοχία!) προσδοκοῦν νά μᾶς καταστήσουν ὁμήρους (ἢ καί συνενόχους) τῆς τρέχουσας πολιτικῆς ὀκνηρίας. Ἀκριβῶς γι' αὐτό ἡ Ἀριστερά θά πρέπει νά τραβήξει μιά σαφῆ διαχωριστική γραμμή μέ ὅ,τι σηματοδοτεῖ τήν παραδοσιακή πολιτική. Νά ξαναμιλήσει γιά τήν πολιτική μέ τό «π» μικρό, δηλαδή στά πιά ἀνθρώπινα, καθημερινά, προσιτά μεγέθη.

Ὁ Χάμπερμας ἀντιπαρθέτει μιά «παλιά πολιτική», ἡ ὁποία ἀποβλέπει στή συντήρηση καί ἐπέκταση τῶν μορφῶν οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καί στρατιωτικῆς ἀσφάλειας καί ὑποστηρίζεται ἀπό ἐπιχειρηματίες, τομεῖς τῆς ἐργατικῆς τάξης καί ἰσχυρά μεσαία στρώματα, σέ μιά «νέα πολιτική», πού προσανατολίζεται στά προβλήματα τῆς ποιότητας ζωῆς, τῆς ἰσότητας, τῶν δικαιωμάτων, τῆς ἀτομικῆς αὐτονομίας καί ἀνάπτυξης, τῆς συμμετοχῆς. Ἰσχυρές τάσεις τῆς νέ-

ας πολιτικῆς εἶναι ἡ νέα γενιά πού ἀναζητᾷ νόημα καί ταυτότητα, τὰ ἐναλλακτικά κοινωνικά κινήματα καί ἄλλες ομάδες ἰκανές νά ἐκφράσουν νέες ἀναζητήσεις καί ἀξίες. Προνομιακό πεδίο δράσης τῆς παλιᾶς πολιτικῆς εἶναι τό κράτος. Πεδίο δράσης τῆς νέας πολιτικῆς εἶναι ἕνας πολύμορφος ἀστερισμός γιά τήν υπεράσπιση μὴ ἐμπορευματοποιημένων μορφῶν ζωῆς. Ἡ Ἀριστερά ἀντικειμενικά βρίσκεται στό ἐπίκεντρο αὐτῆς τῆς συζήτησης. Χρειάζεται ὅμως νά καταλήξει σέ ὀρισμένες παραδοχές γιά νά συμβάλει σέ αὐτή τήν κινητικότητα:

1. Μὲ τήν ἐκτίμηση ὅτι στήν κοινωνία μποροῦν νά υπάρξουν κοινωνικά κινήματα ἢ πρωτοβουλίες τὰ ὁποῖα ἔχουν —ὑπό ὀρισμένες προϋποθέσεις— τό προβάδισμα τῶν ἐξελίξεων. Μὲ τήν ἔννοια ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν ἀρχίζει καί δὲν τελειώνει στά κόμματα, οὔτε οἱ κινήσεις πολιτῶν ἀποτελοῦν «παραπαιδιά» ἢ «ἄτακτα παιδιά» τῶν πολιτικῶν σχημάτων.

2. Μὲ τήν αὐτοκριτικὴ —ἄρα τὴ νέα ἀναζήτηση— γιά τὰ φαινόμενα ἐκφυλισμοῦ τῆς δημοκρατίας, γιά τήν ὑποτίμηση τῶν ἄμεσων δημοκρατικῶν διαδικασιῶν. Ἡ δημοκρατία δὲν σημαίνει κομματοκρατία. Οἱ σχέσεις ἐκλογικῆς πελατείας, οἱ ἰδιοτελεῖς συμπεριφορές, ὁ παραγοντισμός, τό «πολιτικό σχῆμα» ἀποτελοῦν βασικά φαινόμενα παρακμῆς. Ὁ Ἀλαίν Τουρέν ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει δημοκρατία ἂν δὲν ὑπάρχει κάτι πάνω ἀπὸ τήν κοινωνικὴ ἐξουσία. Ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη, στή δική της, ιδιαίτερη ἀξιοπρέπεια, δὲν ἀναδύεται ὀλοκληρωτικά ἀπὸ τό κοινωνικό πεδίο. Γι' αὐτό πιστεύει ὅτι ἡ πολιτικὴ εἶναι σέ τελευταία ἀνάλυση ὑποτελὴς στήν ἠθική. Ὁ Τουρέν ὀνομάζει τὴ δημοκρατία ὡς τό καθεστῶς πού μεγιστοποιεῖ τήν ἰκανότητα τοῦ πῶς μεγάλο ἀριθμοῦ ἀνθρώπων νά δροῦν ὡς ὑποκείμενα.

3. Μὲ τήν ὑπέρβαση τῶν κομματικῶν λειτουργιῶν οἱ ὁποῖες δίνουν ἔμφαση σέ ἀνελαστικά πλαίσια ἐξουσίας, συγκεντρωτισμοῦ, γραφειοκρατίας καί ὁμογενοποίησης. Ἡ ρευστότητα τῶν ἰδεολογικοπολιτικῶν ἀναζητήσεων ἐπιβάλλει χαλαρές λειτουργίες, ἔντονος δημοκρατικές διαδικασίες, συμμετοχὴ ὅλων στή λήψη τῶν ἀποφάσεων, σχέσεις μὲ τήν κοινωνικὴ κινητικότητα. Γιά τὰ κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς σημαίνει ξεκάθαρα τὸν περιορισμὸ τῶν συνηθισμένων ἀντιλήψεων ἐξουσίας καί ἱεραρχίας.

Συμπερασματικά θά μπορούσαμε νά κάνουμε μιὰ ἀκόμη παραδοχὴ. Οἱ ἀριστερές δυνάμεις τῆς δεκαετίας τοῦ '80 ὄφειλαν νά ἀναπροσαρμόσουν τὸν ἰдео-μυθικό λόγο τους σέ «προσγειωμένες» ἄμεσες —ἔως καί τεχνοκρατικές— λύσεις. Ἡ δεκαετία τοῦ '90 φαίνεται νά ἔχει διαφορετικὴς ἀνάγκες. Οἱ τεράστιες ἀνακατατάξεις ἀπὸ τό περίφημο '89 μᾶς ἐπαναφέρουν στήν προτεραιότητα τοῦ συνολικοῦ ὀραματικοῦ λόγου. Σήμερα δηλαδή οἱ παραδοσιακές πολιτικὴς λύσεις φαίνονται ἀνεπαρκεῖς νά ἀπαντήσουν στίς βαθεῖς ἰδεολογικὴς συγκρούσεις πού πραγματοποιοῦνται στό βάθος τῆς κοινωνικῆς δομῆς.

Γιά παράδειγμα: ὁ ἐθνικισμός, ὁ ρατσισμός, ἡ ὑπερξουσία τῶν ΜΜΕ, ὁ ἀποκλεισμός κοινωνικῶν ομάδων, ἡ περιβαλλοντικὴ καταστροφὴ ἀπαιτοῦν τὴ διατύπωση «ἀφετηριακῶν ἰδεῶν», ἰδεολογικὴς προσεγγίσεις καί ἀξίες. Ταυτόχρονα ἡ παραδοσιακὴ πολιτικὴ τοῦ «κεντρικοῦ θεάματος» ἔχει ξεπεράσει τὰ ὄριά της. Ἡ στρόφῃ πρὸς «τά κάτω» δὲν σημαίνει παραίτηση οὔτε ἀπὸ θεσμικὴς, οὔτε ἀπὸ διαχειριστικὴς, οὔτε ἀπὸ τίς ὑποχρεώσεις τοῦ «ἐθνικοῦ ἀκροατηρίου». Ἀπλῶς ἡ ἀλλοτρίωση ἀπὸ τίς κεκτημένες (καί τετριμμένες) ταχύτητες τῆς κεντρικῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὀδηγοῦν σέ ἀναπαραγωγὴ τῆς κρίσης καί πρὸς τὰ ἀριστερά...

Ἡ νέα πολιτικὴ χρειάζεται νά οἰκοδομεῖται σέ ρῆξη μὲ τὴν παλιά. Στήν κατεύθυνση αὐτὴ δὲν ὑπάρχουν συνταγές. Χρειάζεται βαθιὰ αὐτογνωσία, τομές μὲ τίς κατεστημένες νοοτροπίες, ἀνοιχτὴ συζήτησι καί ρίσκο. Εἶναι βέβαιο ὅτι στὰ ἐπόμενα χρόνια στή διέξοδο ἀπὸ τὴν κρίση θά κερδίσουν ἐκεῖνες οἱ ἀντιλήψεις πού τόλμησαν καινοτομίες καί δὲν ἐπαναπαύτηκαν μὲ τὰ ἐφήμερα πολιτικὰ παιχνίδια.

Θόδωρος Μαργαρίτης

ΚΑΛΑ ΚΑΝΟ!

ΓΚΡΑΦΙΚΣ, ΗΤΟΙ... ΓΡΑΙΚΙΚΕΣ ΓΡΑΦΙΚΟΤΗΤΕΣ!

Στό αεροπλάνο τῆς Ὀλυμπιακῆς γιά τή Ρώμη, οἱ ταραχές ἄρχισαν μαζί μέ τή διαδικασία τῆς ἀπογείωσης. Μεσόκοπος ἐπιβάτης, πού ὡς τότε συνομιλοῦσε ὑπερηφάνως πώς μέ τήν παρέα του, τελειώνοντας φωνακτά τήν κάθε του παράγραφο μέ τήν ἐπωδό «τελικῶς ἐβαπτίσθη! Ἐβαπτίσθη ὀρθόδοξος!», ἄρχισε νά δείχνει σημεῖα ἔντονης δυσαρέσκειας. Ἐχάλεσε κοντά του δεσποτικῶς πώς τόν συνοδό τῆς καμπίνας καί πληροφοροῦσε αὐτόν καί ἡμᾶς, τούς συνεπιβάτες του, ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἀγανάκτησής του ἦταν τά κάλαντα, μᾶλλον ἀμερικανικά, πού μεταξύ ἄλλων μετέδιδαν τά μεγάφωνα τοῦ σκάφους. Κατά τήν ἠχηρή γνώμη του ἐπρόκειτο ὄχι μόνο γιά σκάνδαλο πρώτου μεγέθους, ἀλλά καί γιά ἔγκλημα κατά τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ ἔθνους καί τοῦ ἀνώτερου πολιτισμοῦ πού αὐτά τά δύο —σέ συνδυασμό— ἀκτινοβολοῦν.

Ὁ δυστυχῆς συνοδός ἐζήτησε εὐγενέστατα συγγνώμη γιά τό ὀλίσθημα τῆς ἐθνικῆς μας ἀεροπορικῆς ἐταιρείας, πλὴν ὅμως ἡ συγγνώμη του ἀπερρίφθη μετά βδελυγμίας. Τί συγγνώμη νά δεχθεῖ κανεῖς ἀπό τό ἐκτελεστικό ὄργανο μιᾶς συνωμοτικῆς προδοτικῆς ἐταιρείας. Γιά νά εἰμαστε ὅμως δίκαιοι, τοῦ ἐπροτάθη δρόμος σωτηρίας καί μεταμέλειας. Ὁ ὀρθόδοξος ἔφαξε τήν τσάντα του, ἔβγαλε μιά μαγνητοταινία μέ ποντιακά κάλαντα, χριστιανικῶς ἐγκεκριμένα, καί ἐπρότεινε στόν συνοδό νά ἀντικαταστήσει τά βλάσφημα μέ τά ἱερά. Ὁ τελευταῖος, ἐλαφρῶς ἀνήσυχος γιά τήν ἐκβασή τῆς ὄλης ὑπόθεσης καί μέ τόν νοῦ του ἀπασχολημένο περισσότερο στό ἀναρριχητικό του ἔργο —μιά καί τό αεροπλάνο ἀνέβαινε ὀλοταχῶς πρὸς τούς αἰθέρες—, πῆρε εὐγενικά τήν κασέτα καί ὀπισθοχώρησε πρὸς τήν καμπίνα τῶν πιλότων.

Παρακολούθησα τήν πρώτη αὐτῆ ἀψιμαχία μέ ἀνησυχία, σκεπτόμενος ὅτι ἡ ὥρα τῆς ἀπογείωσης δέν εἶναι ἡ πλέον κατάλληλη γιά καβγάδες μέσα σ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τά μεταφορικά μέσα. Διαπίστωσα μέ ἀνακούφιση τίς προόδους τῆς ἀπογείωσης, τήν τοποθέτηση τῶν πηδάλιων τοῦ χεῖλους ἐκφυγῆς τῶν πτερύγων σέ θέση πορείας καί τήν προοδευτική ὀριζοντίωση τοῦ σκάφους. Καθησυχασμένος πλέον, ἔστρεψα τήν προσοχή μου στό ἐπεισόδιο καί πῆρα μιά πρώτη ἀπόφαση: ἀπό ἐδῶ καί μπρός νά ἔχω πάντα μαζί μου μιά κασέτα μέ σλαβομακεδόνικα κάλαντα γιά ὥρα ἀνάγκης. Ἐτοίμασα δύο-τρῖα σενάρια ἀντίδρασης γιά τήν περίπτωση πού ὁ ποντιακός πολιτισμός θά ἐξεδίωκε τόν οἰκουμενικό ἀντίστοιχο καί περίμενα σέ θέση μάχης. Ὁ ὀρθόδοξος, ἐμφανῶς ἀνυπόμονος, ζήτησε χαρτί καί μολύβι καί ἄρχισε νά γράφει φωνακτά κείμενα καταγγελίας. Ἀπό αὐτή τήν ἰδιόμορφη ἀφήγησή του ἔμαθα ὅτι ταξίδευε μέ ἔξοδα τοῦ Δημοσίου γιά ἐθνικούς λόγους στήν ἄπιστη Δύση. Ἡ παρέα του δέν ἐφαίνετο νά τόν ἐκλαμβάνει ὡς θεότρελο, ἄρα μπορεῖ καί νά ἀκριβολογοῦσε.

Ὅπως καί νά ᾿χει, τή λύση τήν ἔδωσε ὁ συνοδός, ὁ ὁποῖος καθυστέρησε ἐντέχνως τήν τελική ἀπάντηση —δέν μπόρεσε νά μιλήσει στόν κυβερνήτη, ἔπρεπε νά ρωτήσουν τήν ἐταιρεία, δέν βρέθηκε ἀρμόδιος κλπ. Ἐπέστρεψε εὐγενικά τήν ποντιακή κασέτα λίγο πρὶν ἀπό τήν προσγείωση ζητώντας συγγνώμη καί παραλαμβάνοντας τήν ὀγκώδη ἀλληλογραφία πού στό μεταξύ ὁ ὀρθόδοξος εἶχε συντάξει. Ἡ περιπέτεια πῆρε τέλος αἴσιον, πατήσαμε χῶμα, ἔστω καί μὴ ὀρθόδοξον, ἄν καί ὁ ζηλωτής ἐξακολουθοῦσε νά καταγγέλλει τίς ἀντεθνικές ἐπιλογές τῶν ἐθνικῶν μας φορέων —πάντα μέ δυνατὴ ἱεραποστολική φωνή— στους διαδρόμους τοῦ «Λεονάρντο Ντά Βίντσι»...

Τήν ἐπόμενη μέρα, στήν Κοϊμπρα, Ἴταλοί, Ἴσπανοί καί Πορτογάλοι συνάδελφοι προχώρησαν μέ ἀδημονία στό ψητό πρὶν ἀκόμα ὀλοκληρωθοῦν οἱ χαιρετοῦρες: «Καί ἡ Δήμητρα! Τί κάνει ἡ Δήμητρα;» Νοστάλγησα τίς μέρες πού εἶχα πρόβλημα ἐθνικῆς γραφικότητας μόνο στά γεύματα, κάθε φορά πού φθάναμε στή σαλάτα. Οἱ συνδαιτυμόνες γύριζαν μέ μάτια ὄλο ἀπορία πρὸς τό μέρος μου γιά νά ἐξακριβώσουν ἂν ἀποδέχομαι τή μὴ σύνθετη ὀνομασία τοῦ σαλατικοῦ παρασκευάσματος πού φέρει τό ὄνομα «Μακεδονία». Τότε ξέφευγα μέ μιά προληπτική δήλω-

ση ὅτι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀποδέχομαι τὴν ὅποια ὀνομασία τῆς σαλάτας. Στίς μέρες μας τί νά πρωτοδηλώσω; Ἡ γραφικότητα ἔχει πλέον παγιωθεῖ ὡς μείζον ἐθνικὸ χαρακτηριστικὸ.

Γιῶργος Μαργαρίτης

Στίς εὐρωπαϊκὲς πόλεις δὲν ὑπάρχουν μνημεῖα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητας. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα. Δεσπόζουν σ' αὐτές τὰ μνημεῖα τοῦ σπαραγμοῦ καὶ τῆς ἐχθρότητας ἀνάμεσα στὰ ἔθνη καὶ στοὺς

ΤΑ ΚΟΥΤΙΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΟΝΙ

λαοὺς τῆς ἠπείρου: ἥρωα, ἄγνωστοι στρατιῶτες, στρατηγοὶ καὶ ἔφιπποι πολεμιστὲς ἡγεμόνες, χαραγμένα ὀνόματα μαχῶν καὶ τόπων ἡρωισμοῦ καὶ κατορθωμάτων κοσμοῦν κάθε ἄξια τοῦ ὀνόματός τῆς εὐρωπαϊκῆς πόλη.

Αὐτὴ τὴν ἔλλειψή μνημείων τῆς ἐνότητας, αὐτὸ τό προφανὲς κενό, ἔρχεται νά καλύψει τό χαρτοκιβώτιο. Ἐνιαῖο σύμβολο πλέον τῶν μεγαλοπόλεων μας, συναντιέται λίγο-πολύ παντοῦ, στή Μαδρίτη καὶ στή Λισσαβόνα, στό Παρίσι καὶ στό Λονδίνο, στή Ρώμη καὶ στό Ἄμστερνταμ, στό Δουβλίνο καὶ στίς Βρυξέλλες. Νόμιζα ὅτι ἡ Ἀθήνα ἦταν ἐξαίρεση τοῦ κανόνα μέχρι πού, προχθὲς πού ἔφθασα νωρίς τὰ ξημερώματα στήν πόλη, εἶδα τό μνημεῖο αὐτό νά κοσμεῖ τὴν πλατεῖα τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ. Μνημεῖο θλίψης, ὅπωςδήποτε ἐξοβελιστέο ἀπὸ τὸν καθὼς πρέπει κόσμος. Ἦδη, στίς πόλεις μέ σχετικὴ παράδοση, τό χαρτοκιβώτιο εἶναι εἶδος ὑπὸ διωγμὸν καὶ στὰ πολυκαταστήματα προσέχουν εὐλαβικά νά μὴν παραπέσουν οἱ συσκευασίες. Πρὶν ἀπὸ μῆνες πέρασα περίπου ἀπὸ ἀνάκριση στό Παρίσι γιὰ νά ἀποκτήσω μερικὰ χαρτοκιβώτια ἀπὸ τό «Μονοπρί» τῆς γειτονιάς, χρήσιμα στή μετακόμισή μου.

Δὲν θυμᾶμαι πιά πού καὶ πότε πρωτοσυνάντησα αὐτό τό σῆμα κατατεθέν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Νιώθω πάντα, ὅμως, αὐτό τό θλιβερό ξάφνιασμα, αὐτό τό σφίξιμο στήν καρδιά, αὐτό τό μείγμα ὀργῆς καὶ ἀδυναμίας. Ἐνα βαθύ αἶσθημα ἐνοχῆς —προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς ταυτόχρονα— συνοδεύει τὴν πιὸ αὐτονόητη δυνατότητά μου. Τό νά ἔχω δηλαδή στήν σέπη ἓνα κλειδί σπιτιοῦ, στό μυαλό ἓναν κωδικὸ ἐξώθυρα ἢ μιὰ ταυτότητα ξενοδοχείου. Στό σούρουπο, τὴν ὥρα πού τὰ χαρτοκιβώτια ἀνοίγονται, συναρμολογοῦνται, ἐμπλουτίζονται μέ κουρέλια καὶ ἐφημερίδες γιὰ νά κρατήσουν στή ζωὴ τὸν ἔνοχό τους τὴν παγωμένη νύκτα, ἀσφυκτιῶ μέσα στήν ντροπὴ καὶ στήν ἀηδία πού συνοδεύει κάθε ἔνοχο.

Αἶσθησις ἐνοχῆς καὶ ἀπορίας: μόνη ἐγὼ βλέπω; Μόνη ἐγὼ πνίγομαι; Ἀρχίζω νά υποφιάζομαι ὅτι αὐτὰ πού ἡ τηλεόραση δὲν δείχνει, πιστεύονται ὡς πράγματα ἀνύπαρκτα, φανταστικά. Τό εἶναι, τό πραγματικὸ, δὲν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἐρήμην τῆς διαφήμισης καὶ τῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν. Κι ἔτσι τό ἔγκλημα δὲν ὑπάρχει ἢ, ὅταν ὑπάρξει, εἶναι ἀπλά στιγμιαῖο. Πρὶν ἀπὸ καιρὸ, μιὰ παγωμένη νύκτα, πέθαναν στό πάρκο τῶν Halles, στό Παρίσι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντες σὲ χαρτοκιβώτια ἄστεγοι. Ἡ τηλεόραση μίλησε γι' αὐτό στό τμήμα τῶν εἰδήσεων πού ἀφοροῦσε τὸν καιρὸ, ἀνάμεσα στίς εἰκόνες γιὰ παγωμένα πρόβατα καὶ κύκνους. Μετὰ τίποτα. Ὡς σήμερα, ὅμως, ἡ ἀστυνομία φροντίζει νά διαλύει τὰ «στέκια» τῶν χαρτοκιβωτιούχων καὶ νά τοὺς σκορπίζει δεξιὰ κι ἀριστερά. Προλαμβάνει ἔτσι τὴν ἐπανάληψη τοῦ ὁμαδικοῦ θανάτου, ἐκείνου πού μπορεῖ νά βγεῖ στήν τηλεόραση. Οἱ μεμονωμένοι θάνατοι στὰ μικρὰ πάρκα καὶ στὰ σοκάκια παρουσιάζουν πολὺ πιὸ ἀπλά προβλήματα διαχείρισης.

Ἡ νομισματικὴ ἐνοποίηση δὲν προβλέπεται νά περιλάβει τὰ ἀποτυχημένα ἔθνη καὶ τοὺς ἀποτυχημένους ἀνθρώπους. Γιὰ τὰ πρῶτα ἴσως ὑπάρξει κάποια ἐπιείκεια, μιὰ καὶ πλέον περιλαμβάνεται καὶ ἡ Γερμανία σ' αὐτά. Γιὰ τοὺς δευτέρους κάτι θὰ βρεθεῖ. Μᾶλλον μιὰ δημοτικὴ ὑπηρεσία πού θὰ μαζεύει τὰ πτώματά τους ἀπὸ τοὺς δρόμους πρὶν ἢ μέρα φωτίσει καὶ χαλάσουν τίς εἰκόνες τῆς τηλεόρασης. Καὶ φυσικά θ' ἀπαγορευτοῦν τὰ χαρτοκιβώτια. Θὰ διευκολυνθεῖ ἔτσι αὐτὴ ἡ τρέχουσα γενοκτονία στὸν τηλεοπτικὸ ἀνυποφίαστο «καθὼς πρέπει» κόσμος μας.

Μίχα Κωβαίου

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ 9

ΤΙ ΣΗΜΙΤΗΣ ΤΙ ΠΑΠΑΓΟΣ ;

‘Ο λαός, τό κόμμα «του» καί οί ἄλλοι

τοῦ Δαμιανοῦ Παπαδημητρίου

Προσπαθῶ τόσες μέρες νά σκεφθῶ τί εἶναι αὐτό πού μέ διαφοροποιεῖ ἀπό τόν Κώστα Σημίτη, ποιές εἶναι οἱ τόσο πιά ἀνυπέροχτες διαχωριστικές γραμμές ἀνάμεσα σέ μένα καί τόν νέο πρωθυπουργό πού ἐξέλεξε τό ΠΑΣΟΚ. Συγχωρήστε μου τήν τόσο χαζή ἀρχή. Χαζή ἀλλά καί ὑπερφίαλη: ἴσα κι ὅμοια εἶμαστε ἄραγε ἐγώ κι ὁ Σημίτης, πού ψάχνω νά βρῶ τί μέ διαφοροποιεῖ ἀπό αὐτόν; Χαζομάρα στή χαζομάρα φτάσαμε, νομίζω, στήν οὐσία τοῦ προβλήματος: ἡ διαφορά μας, ἡ πολύ σημαντική διαφορά μας μέ τόν Κώστα Σημίτη, ἔναν ἀνθρώπο ὁ ὁποῖος πρέπει νά εἶναι ἀρκετά συμπαθής, μέ τόν ὁποῖο μπορεῖ νά συζητήσεις καί νά συμφωνήσεις σέ πολλά θέματα, ἔναν ἀνθρώπο καλῶν προθέσεων καί δέν ντρέπεται νά πῶ καί ἀριστερῶν κατ’ ἀρχάς (μέ ἔμφαση στό κατ’ ἀρχάς) προθέσεων, ἔναν ἀνθρώπο ἀκόμη πού πολιτισμικά βρίσκεται πιο κοντά στόν δικό μας (;) τό χώρο ἀπό ὅτιδήποτε ἔχει παρελάσει στήν πρωθυπουργία αὐτῆς τῆς χώρας τόν τελευταῖο μισόν αἰῶνα, ἡ διαφορά μας, λοιπόν, ἀπό αὐτόν ἔγκειται κυρίως στους ρόλους μας, στή θέση πού ὁ καθένας ἔχει ἐπιλέξει γιά τόν ἑαυτό του, σ’ αὐτό δηλαδή τό «ἴσα κι ὅμοια» πού ἔγραφα προηγουμένως. ‘Ο ἐξαιρετικά συμπαθής, τίμιος, σοβαρός καί ρεαλιστής (καί δέν εἶμαι ἐγώ αὐτός πού τοῦτο τό τελευταῖο δέν θά τό θεωρήσει προτέρημα) πολιτικός ἔχει ἐπιλέξει γιά τόν ἑαυτό του τόν ρόλο τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ ΠΑΣΟΚ, τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδας. Καί ὡς γνωστόν ὁ πρωθυπουργός μιᾶς χώρας ἐκφράζει, εἶναι ὑποχρεωμένος νά ἐκφράζει, τόσο τήν κοινωνία τῆς ὁποίας προΐσταται, ὅσο καί τό κόμμα πού τόν στηρίζει. ‘Η δημόσια παρουσία του ἐπομένως πρέπει ὑποχρεωτικά νά ἀντιστοιχεῖ σέ αὐτό πού εἶναι σήμερα ἡ ἑλληνική κοινωνία καί σέ αὐτό πού εἶναι τό ΠΑΣΟΚ, νά ἀντιστοιχεῖ δηλαδή πρὸς τήν κοινωνική καί πολιτική πλευρά τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας. ‘Από τήν ἄλλη πλευρά δέβια, ὡς χώρος, ὡς περιοδικό καί ὡς ἀνθρώποι ἔχουμε ἐπιλέξει ἔναν ἄλλο ρόλο, αὐτόν τῆς κριτικῆς καί τῆς ἀντιπαλότητας πρὸς τή σημερινή ἑλληνική πραγματικότητα κι αὐτό εἶναι πού κατ’ ἀρχάς θά μᾶς διαφοροποιήσει ἀπό τόν σημερινό πρωθυπουργό: ἐκεῖνο πού μετράει δέν εἶναι ὁ ἀνθρώπος, ἀλλά ἡ δραστηριότητά του, οἱ πράξεις του, οἱ ὁποῖες ἐν πολλοῖς εἶναι προσδιορισμένες.

Προσδιορισμένες ὅπως εἶπαμε ἀπό τήν ἑλληνική κοινωνία, τήν ἑλληνική ἀλλά, πολύ περισσότερο, καί τή διεθνή πραγματικότητα, προσδιορισμένες καί ἀπό τόν χαρακτήρα τοῦ κόμματος πού τόν ἀνέδειξε στήν πρωθυπουργία. Καί ἂν δέν εἶναι αὐτός ὁ κατάλληλος χώρος καί ἡ κατάλληλη ἀφορμή γιά νά ἀναλύσουμε τήν ἑλληνική ἢ τή διεθνή πραγματικότητα, ἡ ἐκλογή Σημίτη εἶναι, νομίζω, ἡ κατάλληλη ἀφορμή γιά νά ἀνιχνεύσουμε τή φυσιογνωμία τοῦ αἰδριανοῦ, τοῦ μεταπαπανδρεϊκοῦ ΠΑΣΟΚ.

”**Α**ν ὁ Κ. Σημίτης εἶναι, σύμφωνα μέ τίς δημοσκοπήσεις, ὁ καταλληλότερος, γιά τό ΠΑΣΟΚ, ἀντίπαλος τοῦ Μ. Έβερτ, ἂν ἀκόμα εἶναι ὁ σχετικά προτιμώμενος ἀπό τό σύνολο τῆς κοινῆς γνώμης γιά τή θέση τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἐντούτοις δέν μποροῦμε νά πούμε ὅτι εἶναι ταυτόχρονα καί ὁ ἐκλεκτός τῆς δάσης τοῦ ΠΑΣΟΚ, ὁ ἀνθρώπος πού χαρακτηρίζει ἡ ἀκόμα καί πού ἐκφράζει τό κόμμα, τό σύνολο τοῦ κόμματός του. Σέ ὁρισμένες δημοσκοπήσεις δέβια προηγεῖτο τῶν συνυποψηφίων του καί στίς τάξεις τῶν ψηφοφόρων τοῦ ΠΑΣΟΚ (χωρίς ὅμως ποτέ νά ὑπερβαίνει ἰδιαίτερα τό 30%), σέ ἄλλες τόν ξεπερνοῦσε ἀκόμα καί ὁ Γερ. Ἀρσένης. Παρατηροῦμε μάλιστα ὅτι ἡ ἀπῆχηση τοῦ Σημίτη εἶναι μεγαλύτερη στό «εὐρύ ΠΑΣΟΚ», σ’ ἐκεῖνο τό 47% πού ψήφισε ΠΑΣΟΚ στίς ἐκλογές τοῦ ’93, ἀπ’ ὅ,τι στό «σκληρό ΠΑΣΟΚ», σέ ἐκεῖνο τό 22 μέ 25% πού ἐξακολουθεῖ νά δηλώνει ὅτι θά ψήφιζε καί σήμερα ΠΑΣΟΚ, ἂν γίνονταν ἐκλογές. Μποροῦμε λοιπόν νά πούμε ὅτι μέ τόν Σημίτη τό ΠΑΣΟΚ ἔκανε ἕνα χατίρι (ἕνα «ἀνοιγμα») στήν κοινωνία, ὅτι ὁ Σημίτης εἶναι μιᾶ ἐξωστρεφῆς καί ὄχι ἐσωστρεφῆς ἐκλογή. ‘Ο Σημίτης δέν εἶναι τό ΠΑΣΟΚ, εἶναι (ἐξακολουθεῖ δηλαδή νά εἶναι) μειοψηφικός ὡς πρὸς τό ΠΑΣΟΚ, εἶναι ἀπλῶς μιᾶ ὄψη πού τό ΠΑΣΟΚ ἀποφάσισε τούτη τήν περίοδο νά δείξει πρὸς τά ἔξω, πρὸς τήν κοινωνία. Θά ἔλεγα μάλιστα ὅτι ἀκόμα καί σέ ἐπίπεδο Κοινοβουλευτικῆς Ὀμάδας τοῦ κόμματος, τόσο οἱ 86 ὅσο ἀκόμα καί οἱ 53 ψῆφοι πού πῆρε ὁ Κ. Σημίτης στήν πρώτη ψηφοφορία δέν ἀντανάκλουν τόσο τήν ἰδεολογικοπολιτική σύγκλιση τῶν 53 μέ τόν Κ. Σημίτη, ὅσο τό γεγονός ὅτι καί οἱ 53 συνέκλιναν στήν ἐκτίμηση ὅτι μέ τόν Σημίτη πρέπει νά βγεῖ τό κόμμα πρὸς τά ἔξω.

Ακόμα και οι (έμμεσες) διαδικασίες μέσα από τις οποίες εξέλεγη υπογραμμίζουν το γεγονός ότι η επιλογή Σημίτη ήταν μία «λόγια» επιλογή. Ο Κ. Σημίτης επιλέχτηκε από βουλευτές, από αντιπροσώπους του λαού δηλαδή, κι όχι κατευθείαν από το λαό, υποστηρίχτηκε από έφημερίδες, κύκλους συμφερόντων, συνδικαλιστές ή και βιομηχάνους, κοντολογίς ἐλέχτηκε από τή συντεταγμένη κοινωνία κατά τή φορά (τήν ιεραρχία) πού ή κοινωνία αυτή έχει συνταχθεί, είναι δηλαδή επιλογή από πάνω, από τήν κεφαλή, ή αν θέλετε τήν πρωτοπορία τής κοινωνίας, επιλογή ἐν τέλει «έγκεφαλική». Αντίθετα, δέν είναι επιλογή λαϊκή, δημόδης, δέν είναι ό ήρωας του λαού πού αναδείχτηκε αυτόνοτα μέσα στους πολιτικούς αγώνες, δέν είναι ό άνθρωπος πού ό λαός επέβαλε στην έξουσία. Δέν είναι ό πολιτικός του λαϊκισμού, δέν είναι και ό πολιτικός του λαού, δέν είναι ό Ανδρέας Παπανδρέου. Καί, κυρίως, γιατί αυτό μās ενδιαφέρει εδώ, δέν είναι τό ΠΑΣΟΚ, τό λαϊκό ΠΑΣΟΚ.

Τόσο ή προσωπικότητα του «έγκεφαλικού» Σημίτη όσο και ή λόγια και συντεταγμένη διαδικασία επιλογής του είναι χαρακτηριστικά τής εποχής μας: τής εποχής πού δέν σηκώνει ούτε αναδεικνύει λαϊκούς ήρωες, πού δέν ἐγκαλεί τόν βολонταρισμό και τόν πολιτικό υποκειμενισμό, τής εποχής τής αντικειμενοποιημένης, απρόσωπης, οικονομικοποιημένης πολιτικής. Όμως μία περιδιάβαση στην κοινωνία τούτες τς τελευταίες μέρες θά δείξει δύο διαφορετικές στάσεις απέναντι στον νέο πρωθυπουργό πού προέκυψε: οι «έλιτ», οι κάθε λογής έλιτ, ανεξαρτήτως τομέα και πολιτικής απόχρωσης, πανηγυρίζουν καθώς όσμίζονται ότι μία πολιτιστική επανάσταση έχει συντελεστεί στη χώρα, μία επανάσταση πού μπορεί να περιγραφεί ως εξής: ότι τά πόδια έγιναν και πάλι πόδια και τό κεφάλι κεφάλι και ότι στό εξής τά πόδια θά πάψουν να σηκώνονται για να χτυπήσουν τό κεφάλι. Η επανάσταση αυτή δέν έχει (ποτέ δέν είχε επί ΠΑΣΟΚ) ταξικό περιεχόμενο. Έχει και είχε, όπως είπαμε, πολιτιστικό περιεχόμενο.

Έχει δηλαδή να κάνει με τό βασικό σύνθημα του '81 «Τό ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση, ό Λαός | με κεφαλαίο παρακαλώ | στην έξουσία». Ό λαός λοιπόν, ό λαός του ΠΑΣΟΚ πού άνέθηκε στην έξουσία και πού έμαθε ότι μπορεί να άσκει και να είναι έξουσία χωρίς ό ίδιος να υποστεί καμία μεταβολή, ό Γιάννης από τήν Ηλιούπολη, ό Στέφανος από τήν Κάλυμνο, ό Κυριάκος ό βοσκός από τήν Κεφαλονία, τό Πυθαγόρειο, ή Εδυτανία και ή Αργυρούπολη, ό λαός των πολιτικών αγώνων, των τοπικών οργανώσεων και των πολιτικών συγκεντρώσεων, ό λαός πού ευνόηθηκε επαγγελματικά από τήν άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην έξουσία αλλά και ό λαός πού άπλως ένωσε να δροισκεται πύ κοντά στην έξουσία μετά τό '81, χωρίς στην πραγματικότητα να έχει αλλάξει ή θέση του, ό λαός λοιπόν αυτός δέν πανηγυρίζει με τήν άνοδο του Σημίτη στην έξουσία. Υπάρχει βέβαια διάχυτη ή αίσθηση ότι τουλάχιστον ως χώρα άπαλλαχθήκαμε από τήν πολιτική άνωμαλία, αλλά μέχρις εκεί. Γιατί από εκεί και πέρα τό τέλος τής εποχής Παπανδρέου επισφραγίζει γι' αυτόν τό λαό και τυπικά τό τέλος τής εποχής των ψευδαισθήσεων, των αισιόδοξων παραισθήσεων, τό τέλος τής ερωτοτροπίας με τήν έξουσία, όπου όλοι είχαν τήν αίσθηση ότι, για μία νύχτα τουλάχιστον, μπορούσαν να κοιμηθούν μαζί τής και ότι τό άλλο πρωί θά εισακούγονταν όταν τής ζητούσαν τά χρήματα για να ασφαλτοστρώσουν τό μονοπάτι, έξω από τό χωριό, πού πάει στό εκκλησάκι του Άγίου Νικολάου.

Βέβαια τά χρόνια περνάνε και ό λαός αλλάζει. Ό ίδιος αυτός λαός έχει και κάποια λεφτά στην Τράπεζα (και όχι πιά κάτω

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

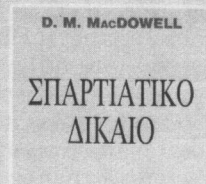
Σειρά:

(Φιλοσοφία - Κοινωνιολογία)

D.M. MacDOWELL

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
Νίκος Κονομής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

από τό στρωμα του) και ξερεi οτι χειαζεται εναν Σημίτη για να πάρει μεγαλύτερα έπιτόκια. "Όμως όλ' αυτά θά συμβοϋν μέσα σε ένα πλαίσιο κοινωνικού ντετερμινισμού και τής συνακόλουθης πολιτικής απαισιοδοξίας: μέσα τά κεφάλια. "Ό χωριάτης δέν μπορεί πιά να έλπίζει οτι θά συνομιλήσει με τήν έξουσία παρά μόνον ως αγρότης, ως παραγωγός, δ νυχτοφύλακας δέν έλπίζει πιά οτι θά έρθει κάποτε η στιγμή πού, με πολιτική απόφαση, θά δουλεύει μέρα. Τά πόδια ξερουν, αυτό τό ήξεραν πάντα, οτι δέν θά σηκωθούν μέχρι τό κεφάλι, οϋτε όμως θά ξαναδοϋν τό κεφάλι να κατεβαίνει ως τά πόδια. "Όλοι θά εϋτυχήσουνε στο πλαίσιο τής δύστηνης μοίρας μας, τό πήραμε απόφαση οτι οι άριθμοί θά πρέπει να εϋημερήσουν, οτι η οικονομία και όχι η πολιτική έξουσία είναι δ δρόμος προς τήν εϋημερία. Τό πήραμε απόφαση, αλλά δέν είμαστε και εϋτυχείς γι' αυτό.

"Αν δ Παπανδρέου μπορεί να άρρωστήσει η και να φύγει από τή ζωή από τή μιά μέρα στην άλλη, κι αν αντίστοιχα δ Σημίτης μπορεί να προκίψει από τή μιά μέρα στην άλλη, αυτό δέν σημαίνει οτι η κοινωνία, δ λαός, δ λαός του ΠΑΣΟΚ, τό ΠΑΣΟΚ αλλάζουν από τή μιά μέρα στην άλλη. Τό ΠΑΣΟΚ λοιπόν, τό ΠΑΣΟΚ τό διαμορφωμένο μέσα από μιά διαδρομή είκοσι χρόνων άνδρεοπαπανδρείσμου, δέν εκφράζεται από τόν Σημίτη, δέν αντιτιοιχεί προς τόν Σημίτη, είναι κάτι πολύ ευρύτερο και ταυτόχρονα πολύ πιό θολό από τόν διαγγή πολιτικό. Τό ΠΑΣΟΚ είναι ευρύτερο, συγκεχυμένο, πολυσυλλεκτικό, έλληνοτρόπως λαϊκό, τήν ώρα πού δ Σημίτης είναι σαφής, ευρωπαϊκά σοσιαλδημοκράτης στην ιδεολογία και ευρωπαϊκά τεχνοκράτης στην πολιτική του πρακτική, ώριμο τέκνο τής ανάγκης, τών καιρών και του διεθνούς περιβάλλοντος πού ζούμε. "Ό Σημίτης είναι μιά ιστορική αναγκαιότητα για τό ΠΑΣΟΚ (και για τόν τόπο), δέν είναι όμως κατά κανέναν τρόπο τό ΠΑΣΟΚ, έφσον τουλάχιστον δ κόσμος διατηρεί τήν αυταπάτη οτι ένα κόμμα εκτός από σχέση είναι και μιά οϋσία. Είναι, όπως είπαμε και πριν, άπλως ένα πρόσωπο πού τό ΠΑΣΟΚ θέλει να δείξει προς τά έξω, μιά εικόνα προς τήν κοινωνία, η έστω μιά σχέση με τήν κοινωνία. "Από πολλές πλευρές, άκόμα και πολιτικές, η μετάδοση αυτή προς τόν Σημίτη μου θυμίζει τήν αντίστοιχη μετάδοση προς τόν Χέλμουτ Σμίτ, όταν δ πατριάρχης Βίλυ Μπράντ παραιτήθηκε από τήν πρωθυπουργία τής Γερμανίας. "Ό Χέλμουτ Σμίτ ήταν πάντα άνεκτός (και έπιθυμητός) από τό κόμμα του ως πρωθυπουργός, ποτέ όμως δέν κατάφερε να γίνει πρόεδρος του κόμματος, ποτέ δέν κατάφερε να ταυτιστεί με τό SPD, να γίνει τό SPD. "Ήταν πάντα ένα προσωπειο του κόμματος. "Από τή μεριά του τό κόμμα διεκδίκησε πάντοτε να είναι κάτι κοινωνικά η ιστορικά διαφορετικό, κάτι ευρύτερο από τή συγκεκριμένη διαχείριση του Χέλμουτ Σμίτ.

Βλέπετε, δέν είναι μόνο τό ΚΚΕ πού φτιάχνει (ανάλογα με τήν περίοδο) τό ΕΑΜ η τόν Συνασπισμό· είναι και τά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα πού, όταν κι αυτά δέν μπορούν να δείξουν τόν έαυτό τους, φτιάχνουν μετωπικά σχήματα, η, πράγμα πού είναι τό ίδιο, πρωθυπουργικά σχήματα, όπως αυτά του Χέλμουτ Σμίτ και του Κώστα Σημίτη. "Αλλά τότε τά κόμματα αυτά άποφεύγουν έπιμελώς να ταυτιστούν με τόν πρωθυπουργό τους, επιδιώκουν πάση θυσία να διατηρήσουν τήν αυτονομία τους, τό ιστορικό τους δικαίωμα στην άλλαγή. "Η θεωρία τών σταδίων δέν είναι προνόμιο τών κομμουνιστικών κομμάτων, αν και στην περίπτωση του σημερινού ΠΑΣΟΚ έχει περισσότερο κοινωνικό (συγχρονικό) παρά ιστορικό (διαχρονικό) περιεχόμενο.

Στή μετά τόν Παπανδρέου εποχή, κατά τήν όποία τό ΠΑΣΟΚ δγάζει μπροστά τόν Σημίτη, η δυαρχία, δ διαχωρισμός τής ηγεσίας του κόμματος από τήν ηγεσία τής κυβέρνησης, μου φαίνεται αυτονόητη, αν τουλάχιστον τό κόμμα αυτό θέλει να διατηρήσει τήν πολυπλευρικότητά του, τήν πολυσυλλεκτικότητα η και τή συνθετότητά του, αν δέν θέλει να καταστεί συγκεκριμένο, σαφές, άρα και μικρό. "Αν δ ευρωπαϊσμός και η σοσιαλδημοκρατία είναι δύο ύπαρκοί, ρεαλιστικοί ιδεολογικοί άξονες πού μπορούν να αναπληρώσουν τό ιδεολογικό κενό πού δημιουργεί η άπώλεια του παντογνώστη και παντοκράτορα ηγήτη, έντούτοις οϋτε δ ευρωπαϊσμός οϋτε η σοσιαλδημοκρατία μπορούν άπολύτως να χωρέσουν τήν πολυσύνθετη μικρομεσαία λαϊκότητα πού άποτελοϋσε και εξακολουθει να άποτελει τόν βασικό κορμό του ΠΑΣΟΚ.

Τό ΠΑΣΟΚ είναι λοιπόν άναγκασμένο να διατηρήσει, και να τό άποτυπώσει αυτό στην οργανωτική φυσιογνωμία του, τό δικαίωμα να είναι και κάτι άλλο εκτός από τήν κυβέρνησή του, εκτός από τό προς τά έξω πρόσωπό του. Είναι άναγκασμένο, αν δέν θέλει σταδιακά να συρρικνώνεται, να συμπεριλαμβάνει αλλά και να εκφράζει οργανωτικά όλον αυτόν τόν (άπό κάθε πλευρά: ιστορική, κοινωνική, ιδεολογική) αντιφατικό πλούτο πού τό συναποτελεί, καλλιεργώντας του τήν αίσθηση (η και τήν ψευδαισθηση) οτι και έχει λόγο στα πράγματα και έχει δικαίωμα στην ιστορία και στην έλπίδα.

Λένε οτι δ Κ. Λαλιώτης έχει δάλει πλώρη για τήν ηγεσία του κόμματος, και ίσως είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς καταλληλότερο άτομο από αυτόν τόν άκραιφή θιασώτη τής Έθνικης Λαϊκής Ένότητας (ΕΛΕ) για να εκφράσει τήν πολλαπλότητα τών εκφάνσεων, τά πολλά πρόσωπα, πού ιστορικά και συγχρονικά μπορεί να έχει η ΕΛΕ.

"Όλοι ξεέραμε οτι τό ΠΑΣΟΚ θά περάσει μεγάλους κλυδωνισμούς μετά τήν άποχώρηση του Παπανδρέου από τήν ενεργό πολιτική. Και οι περισσότεροι έβλεπαν οτι η πρωθυπουργία Σημίτη ήταν ίσως τό μόνο στοίχημα πού τό ΠΑΣΟΚ θά μπορούσε να δάλει, δ μόνος δρόμος πού θά μπορούσε να ακολουθήσει. "Όσο περνάνε οι μέρες όμως, και καθώς η κυβέρνηση Σημίτη είναι ηδη γεγονός, τόσο άποκαλύπτεται οτι μεσοπρόθεσμα τό πραγματικό στοίχημα με τήν ιστορία θά παιχτεί στο κατά πόσον τό κόμμα (και όχι η κυβέρνηση) θά καταφέρει να αναπληρώσει τό κενό, να καλύψει τήν αντιφατική συνθετότητα του άπωλεσθέντος άρχηγού. Δέν μιλάμε εδώ για συλλογικές ηγεσίες και τά τοιαύτα, αλλά για τήν άλλαγή του φορέα τών ιδεών, τών ελπίδων, τών όραμάτων και τών ψευδαισθησεων από ένα πρόσωπο, όπως ήταν μέχρι τώρα, σε ένα κόμμα.

"Αν αυτό δέν γίνει κατορθωτό, τό ΠΑΣΟΚ μακροπρόθεσμα είναι άδύνατον να κρατήσει γύρω του όλον αυτό τόν κόσμο πού συσπειρώνει σήμερα. "Η διάσπαση του χώρου και η ιταλοποίηση τής πολιτικής ζωής εξακολουθούν να άποτελούν ύπαρκτά ένδεχόμενα.

ΠΕΡΙ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑΣ

του Άγγελου Έλεφαντη

Ο πρωθυπουργός μιάς χώρας, και ως πρόσωπο και ως πολιτικός ρόλος και ως θεσμός, στα δημοκρατικά τουλάχιστον πολιτεύματα, είναι σοβαρή υπόθεση. Στόν θεσμοθετημένο του ρόλο και τήν πολιτική του λειτουργία συμπυκνώνεται κι αποκρυσταλλώνεται ή πολιτική βούληση και ή πολιτική πράξη μιάς κυβέρνησης: δεξιιάς ή αριστερής, κεντρώας ή φιλελεύθερης, σοσιαλδημοκρατικής ή ό,τι άλλο. Τό πρόσωπο του πρωθυπουργού, μέ σοβαρότητα, μέ συνέπεια, υποτίθεται ότι εκφράζει τήν ιδεολογία, τίς ιδέες, τούς στόχους, τήν πολιτική πράξη έν τέλει τών πολιτικών κοινωνικών δυνάμεων πού στηρίζουν μιά κυβέρνηση. Τί πάει νά πεί, όμως, σοβαρός και σοβαρότητα;

Τά λεξικά μās λένε ότι τό επίθετο «σοβαρός» προέρχεται από τό αρχαιοελληνικό ρήμα «σοβῶ». Καί τό περίεργο είναι ότι, κατά τά λεξικά, τό ρήμα «σοβῶ» και τά παράγωγά του, στά αρχαία, έχουν μόνο άπαξιωτικές σημασίες. Σημαίνει «ἐκπέμπω τό συριστικόν, ἐπιφωνηματικόν σύμπλεγμα σοῦ, σοῦ (ή ξοῦ, ξοῦ), ἐκφοβίζω και ἀποδιώκω πτηνά». Ὡς ἀμετάβατο, δέ, σημαίνει βαδίζω ὑπερηφάνως, και μεγαλοπρεπῶς, ἀλαζονικῶς, βαδίζω γαβρυῶν (ἐπί ἵππου ὑπερήφανος). Στά νεότερα ἑλληνικά οἱ ἀπαξιωτικές σημασίες ἐξέπεσαν και σοβαρός σημαίνει μεγάλης ἀξίας, ἀξιοπρεπής. Μ' αὐτό τό νόημα λέμε σήμερα ότι τό τάδε είναι σοβαρός ἄνθρωπος. Οἱ ἀρχικές σημασίες ξεχάστηκαν, ή ἀνθρώπινη σοβαρότητα είναι μιά ἀξία, σημαίνει σύνεση, ἀξιοπρέπεια, βάθος. Δέν ἔχει νά κάνει μέ τήν πόζα, τό ἀμίλητο, τό σκουντούφλικο και τό συνθφρωμένο. Μ' ἄλλα λόγια, ή σοβαρότητα είναι ἕνα αἰτούμενο τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ (μιά ἐπιθυμία, ἴσως γιατί μās λείπει πολύ).

Μās προέκυψε, ὡστόσο, τά τελευταία εἴκοσι χρόνια, ὁ ἄνθρωπος πού ὡς ἐμπνευστής ἐνός («σοσιαλιστικοῦ») κινήματος, ἀρχηγός κόμματος, ἀρχηγός ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης και πρωθυπουργός, ὁ Ἄνδρέας Παπανδρέου, νά είναι σοβαρός μέ τήν ἀρχαιοελληνική ἔννοια τοῦ ὄρου και ὄχι μέ τήν νεοελληνική. Τά περισσότερα ἀπ' ὅσα εἶπε κι ἔκανε, ἀπό τό «Ἡ Ἑλλάδα στοῦς Ἕλληνας», τό «Βυθίσατε τό Χόρα», «Στίς 18 σοσιαλισμός», «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ τό ἴδιο συνδικάτο», «Παύσατε Φωτῆλα», ή ρήξη τοῦ '85, ή ἐκλογή του ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματός του διά βοῆς, μέχρις ἐκεῖνο τό «ἀδιαπραγμάτευτο» ότι ή Ἑλλάδα δέν ἀναγνωρίζει (τούς «Σκοπιανούς») και τό νά ἐπιμένει νά φέρεται ὡς πρωθυπουργός ἐνῶ δέν μπορούσε νά πάρει τά πόδια του, κι ἄλλα πολλά πού τά ξεχνάμε ή τά προσπερνάμε, δέν ἦταν σοβαρά πράγματα. Ζήσαμε μιά εἰκοσαετία χωρίς πολιτική σοβαρότητα. Σέ σημείο πού ἀκόμη κι ἕνας

ὀρκισμένος πιστός τοῦ Ἄ. Παπανδρέου, ὁ νῦν γραμματέας τοῦ ΠΑΣΟΚ Κ. Σκανδαλίδης, νά δηλώσει προχθές ότι «τό κόμμα πρέπει νά μετεξελιχθεῖ σέ κίνημα ἀρχῶν, ιδεῶν, θέσεων, σέ κίνημα συλλογικῶν λειτουργιῶν και ἐσωκομματικῆς δημοκρατίας, πολιτικῆς πρωτοβουλίας και προγραμματικοῦ λόγου». Πού σημαίνει, πολύ ἀπλά, ότι ὁ ἄνθρωπος ἤ δέν ξέρει τί λείπει ή συνειδητοποιεῖ ότι τό κόμμα του μέχρι τώρα οὔτε ιδέες εἶχε οὔτε ἀρχές, οὔτε δημοκρατικῆς λειτουργίες και γι' αὐτό πρέπει νά «μετεξελιχθεῖ». Ἄλλά ἂν δέν κατάλαθε ότι ἐπί 20 χρόνια τό κόμμα του εἶχε μόνο «ὀράματα» και πολιτική βούληση, ότι δέν εἶχε ιδέες και ἀρχές, πῶς θά μπορέσει νά «μετεξελιχθεῖ»;

Ἐν πάση περιπτώσει, ή περίοδος μέ τόν Ἄνδρέα Παπανδρέου στό τιμόνι ἔληξε και τυπικά. Γιά μιά στιγμή φάνηκε ότι τό ΠΑΣΟΚ, εἴτε μέ τόν Τσοχατζόπουλο εἴτε μέ τόν Ἀρσένη, θά συνέχιζε τό δρόμο πού χάραξε ὁ ἰδρυτής του, ἀλλά τήν τελευταία στιγμή, ἔστω μέ τρίποντο ὅπως εἶπε κάποιος, ἐπέλεξε τόν Κώστα Σημίτη ὡς πρωθυπουργό. Ἐπέλεξε, και δέν διστάζω νά τό πῶ, ἕναν ἄνθρωπο πού φαίνεται σοβαρός, πού φαίνεται νά ταιριάζει σέ μιά ἀξία τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, νά ἔχει μιά ἐντοπιότητα, νά τοῦ εἶναι ξένη ή υπερβατικότητα, ὁ ρόλος του νά μήν προκύπτει ἀπό σωτηριολογικές μυθοπλασίες, νά μήν προσωπογραφεῖται ὡς μάγος, ὡς θαυματοποιός, ὡς ἄνθρωπος πού συνομιλεῖ μόνο μέ τούς θεούς του και τήν ἱστορία. Καί ὡς ἄνθρωπος, ὡς συντοπίτης και ὄχι οὐρανοκατέβητος, νά συνομιλεῖ μέ τούς ἄνθρώπους γύρω του, νά λείπει τό κοντό του και τό μακρύ του, ὅπως ὄλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Τό κοντό του και τό μακρύ του, μέ τό ὅποιο μπορεῖ νά συμφωνεῖς ή νά διαφωνεῖς, ὅμως μπορεῖς νά τό κρίνεις μέ ἐπιχειρήματα σάν κι αὐτό πού εἶναι, γιατί ὁ λόγος του δέν εἶναι ἱεροποιημένος, ἐξ ἀποκαλύψεως, ἀποφατικός, ἀπαραβίαστος. Εἶχα συναντήσει τόν Σημίτη πέρυσι στό θέατρο, μιά ἄλλη φορά στό δρόμο. Κανείς δέν εἶδε ποτέ τόν «Ἄνδρέα» στό θέατρο, στόν κινηματογράφο, στό γήπεδο, στό δρόμο, σέ μιά διαδήλωση, ἔστω σέ μιά πορεία γιά τό Πολυτεχνεῖο.

Θέλω νά πῶ μέ ὅλα τούτα ότι μέ τήν ἐκλογή τοῦ Σημίτη ὡς πρωθυπουργοῦ, τό ρωμαίικο βασανιστικά, ἀμήχανα, τραυματισμένα, μ' ἕνα σωρό δουλειές πού τοῦ φόρτωσε στό σβέροκο ή προηγούμενη εἰκοσαετία, μπαίνει σέ μιά φάση ὅπου οἱ πολιτικοί πρωταγωνιστές είναι ἐπίγειοι, δέν είναι οἱ κλητοῖ τῆς ἱστορίας. Θά γράψουν καλή ή κακή ἱστορία, ἀλλά ὡς ἐπίγειοι, ὄχι ὡς μύστες ή ἱεροφάντες τοῦ πεπρωμένου.

Αυτή ή αλλαγή, πού μοιάζει νά πραγματοποιείται, έχει κατά τή γνώμη μου τεράστια σημασία. Καί σέ ό,τι μέ άφορά, θέλω νά τήν άναγνωρίσω χωρίς μεμψιμοιρία, χωρίς ναι μέν αλλά, άνοιχτόκαρδα. Δέν τά πάω καλά ούτε μέ τούς θεούς ούτε μέ τούς μάγους, ούτε μέ τούς γόητες. Θέλω νά άναγνωρίσω αυτή τήν αλλαγή ως άριστερός, κυρίως ως άριστερός, ως στοιχείο τής άυτογνωσίας μου καί τής αίσθησής μου γιά τά πολιτικά δρώμενα, έν τέλει ως προαπαιτούμενο τής πολιτικής μου διαφωνίας καί μέ τό ΠΑΣΟΚ καί μέ τόν νέο πρωθυπουργό. Κεντρικό κόμμα είναι τό ΠΑΣΟΚ, τώρα πιό ξεκάθαρα άπό κάθε άλλη φορά, κεντρικός είναι καί ό Κώστας Σημίτης. Για κανένα σοσιαλισμό δέν μέλει, παρά γιά εκείνον πού θά έξασφαλίσει τήν άνταγωνιστικότητα τής άγοράς, τό συγχρονησμό κουτσά-στραβά μέ τό δηματισμό τής παγκόσμιας άγοράς, τήν ύποταγή σέ εκείνη τή νεωτερικότητα πού, άκόμη καί στήν άνα-

πτυγμένη Εύρώπη, άφήνει τόν κόσμο τής έργασίας άπ' έξω ή μάλλον χρησιμοποιεί τόν κόσμο τής έργασίας γιά νά πορεύονται καλά οι δυνάμεις τής άγοράς. Ωστόσο, τώρα ή 'Αριστερά τίς άριστερές, τίς σοσιαλιστικές τής ιδέες — άν έχει, άν μπορέσει νά φτιάξει — μπορεί νά τίς συζητά μέσα σ' έναν έκκομικευμένο δημόσιο χώρο καί όχι ως ήδονοβλεψίας τής άνδρροπαπανδρείκης εκκλησίας. Δέν θά είναι πιό εύκολη τώρα ή πορεία τής 'Αριστεράς, δέν ήταν ποτέ εύκολο νά είσαι άριστερός. Καί όχι μόνο γιάτί άνοίγει ένας καινούργιος κύκλος συγχύσεων, συνοδοιποριών, πού είσηγούνται οι πάντα άκούραστοι έξ άριστερών άνιχνευτές τού καλού «ΠΑΣΟΚ». 'Αλλά έν πάση περιπτώσει δέν θά μπορούν πλέον νά σου άπαντούν «Πιστεύω εις ένα Θεό, πατέρα παντοκράτορα, ποιητήν...» κλπ. Τί νά πεις σ' αυτόν πού πιστεύει στό θεό, τόν παντοκράτορα πατέρα;

ΚΑΙ ΕΝΑ ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Αυτά γράφτηκαν στήν 'Εποχή τής 21ης 'Ιανουαρίου, μόλις είχε εκλεγεί ό Κ. Σημίτης πρωθυπουργός, κι ένώ όργιάζαν οι εικασίες γιά τό μοίρασμα τών ύπουργείων καί οι εκτιμήσεις γιά τό μέλλον τής νέας κυβέρνησης. Οι έξ άριστερών εκτιμήσεις καί στάσεις, όπως εκφράστηκαν στήν άρθρογραφία καί τίς σχετικές δηλώσεις, μοιράστηκαν άνάμεσα σέ εκείνες πού θεωρούσαν ότι τό πρόσωπο τού Σημίτη είκονογραφούσε τή δεξιά στροφή τού ΠΑΣΟΚ καί τόν φιλοΜάστριχτ προσανατολισμό του, άντιστοιχούσε δηλαδή άρμονικότερα σ' αυτήν τή πολιτική τού ΠΑΣΟΚ. Καί σέ εκείνες πού, θεωρώντας κατ' άρχήν θετικό στοιχείο τό «γύρισμα τής σελίδας», τήν άρνηση τής καμαρίλας τού ύστερου παπανδρείσμου, προειδοποιούσαν ότι ό νέος πρωθυπουργός θά κριθεί άπό τά έργα του, άπό τό δείγμα γραφής πού θά δώσει μέ τίς πράξεις του, άπό τό τί θά κάνει μέ τήν οικονομία, τήν άνεργία, τήν εισοδηματική πολιτική, μέ τό Β' Πακέτο Ντελόρ, τόν εκλογικό νόμο, τήν έξωτερική πολιτική, τή διοικητική μεταρρύθμιση, τίς κατευθύνσεις τής φορολογίας, τήν εκπαίδευση κλπ. Καί στή μία καί στήν άλλη περίπτωση όμως, οι έξ άριστερών τοποθετήσεις, εύθως άπορριπτικές οι μέν, συγκαταβατικές οι δε, άκουμπούσαν σέ μία σιγουριά γιά τό τί σημαίνει σήμερα 'Αριστερά καί άριστερή πολιτική, σέ μία σιγουριά δηλαδή ως πρός τή σαφήνεια τής διαχωριστικής γραμμής άνάμεσα στήν 'Αριστερά καί τόν «δεξιό» Σημίτη, άνάμεσα στήν 'Αριστερά καί στόν «κεντροαριστερό» Σημίτη. Καί δέν θά έλεγα, βέβαια, ότι οι άπαντήσεις πού προγραμματικά προβάλλονται άπό τίς 'Αριστερές είναι όλες γιά πέταμα, είτε πρόκειται γιά τό φράγμα τού 'Αχελώου είτε γιά τήν έξωτερική πολιτική είτε γιά τό πρόγραμμα μεθαδόνης. Είναι άπαντήσεις άριστερών πού πράγματι χαράζουν διαχωριστικές γραμμές άνάμεσα στίς 'Αριστερές καί στό, ως τό πούμε έτσι, «ΠΑΣΟΚ Σημίτη».

Μά υπάρχουν πραγματικά αυτές οι διαφορές άνάμεσα στόν «κεντροαριστερό» Σημίτη καί τουλάχιστον τή «ριζοσπαστική, άνανεωτική, δημοκρατική» 'Αριστερά (τόσα επίθετα θέλει ό Συνασπισμός γιά νά όρίσει τήν ταυτότητά του);

'Η άπάντησή του σέ ένα τέτοιο έρώτημα μοιάζει κατηγορηματική: Καί βέβαια διαφέρουμε. Καί βέβαια, άν καί σοβαρός ό Σημίτης κι έπομένως κατ' άρχήν θετικό δήμα ή εκλογή του, ωστόσο δέν είναι άριστερός. 'Η 'Αριστερά είναι άλλο πράγμα, θά πούμε, κι αυτό τό άλλο πράγμα βρίσκεται άπό τή μεριά τού καλού, τού σωστού, τού συνεπούς κλπ. Καί πάλι δέν θά έδινε άδικο σέ όσους θά άπαντούσαν έτσι. Θά πρόσθετα όμως ότι ή διαφορά αυτή, καί ή συνείδηση τών άριστερών γιά τή διαφορά τους μέ τήν «Κεντροαριστερά», είναι κυρίως ιστορική. Τή στοιχειοθετούν καί τής δίνουν νόημα οι ιστορικές διαφοροποιήσεις άνάμεσα στό Κέντρο, τό ΠΑΣΟΚ, τίς σοσιαλδημοκρατικές ιδεολογίες καί στίς ιστορικές μορφές τής 'Αριστεράς: ΚΚΕ, ΕΑΜ, ΕΔΑ, ΚΚΕ 'Εσωτερικού, Ρήγας Φεραίος, ΚΚΕ άπό τή διάσπαση τού '68 καί δώθε, ΚΚΕ 'Εσωτ. 'Ανανεωτική 'Αριστερά (τήν εποχή πού προσπάθησε νά υπάρξει ως ιδιαίτερο κόμμα) αλλά καί όρισμένες άπό τίς οργανώσεις τής «έξωκοινοβουλευτικής» 'Αριστεράς. Όλες αυτές οι ιστορικές μορφές τής 'Αριστεράς διαμορφώθηκαν καί ύπήρξαν στήν πρόσφατη νεοελληνική ιστορία ως ιδιαίτερα καί όλικά πολιτικοϊδεολογικά μορφώματα σέ μία αντιπαλότητα καί σαφή διαχωρισμό πρός τίς αστικές πολιτικές δυνάμεις, άκόμη καί πρός τίς κεντροδημοκρατικές, έστω κι άν, σέ όρισμένες φάσεις, πολιτικά συνέπιπταν. Αυτή ή *ιστορική διένεξη*, αυτό τό σχίσμα τελικά, δέν είναι πλέον ενεργό σέ όλο του τό εύρος καί βάθος. Δέν είναι ενεργό στή συνείδηση τών ανθρώπων πού όρίζονται ως άριστεροί μέ τήν άνάργεια καί τή σαφήνεια πού είχε παλιότερα. Είναι περισσότερο μία άνάμνηση, άν καί θολή πολλές φορές, πού έχει βέβαια άποτυπώσει όρισμένες κοινωνικές καί πολιτικές ευαισθησίες στή συνείδηση τών σημερινών άριστερών, αλλά τούτες οι ευαισθησίες έχουν φτιαχτεί σέ άλλες εποχές καί γιά τά τότε προβλήματα. Για παράδειγμα: ό σαραντάρης πού θεωρεί τόν έναντό του σήμερα άριστερό, τή διαφορά του — ένδεχομένως καί τήν άντιπαλότητά του — πρός έναν πασοκτζή τήν άντλει άπό τό γεγονός ότι όταν ήταν είκοσι χρονών είχε στρατευθεί στόν Ρήγα Φεραίο, κι άπό εκείνη τήν ένταξη

πού ήταν ταυτόχρονα και μία ρήξη, από εκείνη την προσωπική ιστορία, έχει επιδιώξει ή ανάμνηση της διαφοράς και μία ορισμένη πολιτική παιδεία που τον χρωματίζει ακόμα ως αριστερό.

”Αν όμως δεν είσαι στά σαράντα σου, στά πενήντα σου, στά εξήντα σου, αν είσαι σήμερα είκοσι χρονών κι επομένως δεν μπορείς να ζεις στο κλίμα ένταξης στους Λαμπράκηδες, στις αντιδικτατορικές οργανώσεις, στον Ρήγα Φεραίο; Πώς μπορεί ο σημερινός εικοσάρης να πει είμαι αριστερός, διαφέρω από τον Σημίτη; Υπάρχουν σήμερα εικοσάρηδες που γίνονται αριστεροί επειδή ο Συνασπισμός είναι κατά της έκτροπής του Άχελώου, υπέρ του Β΄ θαμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κατά της «εθνικής πολιτικής διδύλου» του Μικρούτσικου; Οι νέοι που σήμερα μπαίνουν στη ζωή γίνονται αριστεροί ακούγοντας ράπ μουσική, φορώντας αρβύλες με καλσόν και περιφέροντας τους «λουζερ»; Θα ψηφίσουν τον Κωνσταντόπουλο κι όχι τον Σημίτη επειδή ο ένας θέλει αναδιαπραγματεύση των όρων του Μάαστριχτ κι ο άλλος συμφωνεί με το Μάαστριχτ όπως έχει; Και κάτι λίγοι που πείστηκαν ότι το ζήτημα σήμερα είναι η «αειφόρος» ανάπτυξη και «γράφονται» στην Γκρήνης αισθάνονται ότι τους χωρίζει άδυσσος από τη Βάσω Παπανδρέου, που συγκέντρωσε όλα τα ύπουργεία ανάπτυξης στά χέρια της, σαν τον Ζούκωφ που κατήυθνε όλες τις στρατιές του Κόκκινου Στρατού στο Κεντρικό και τό Βόρειο Μέτωπο;

Τά ερωτήματα αυτά είναι χαζά. Είναι χαζά για όσους τους δόθηκε ή δυνατότητα στη ζωή να απαντήσουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, ή αναγκάστηκαν από άλλοτινές περιστάσεις να απαντήσουν αποδεχόμενοι τη σκοπιά της Άριστερας. Σήμερα όμως; Θέτω συνεχώς τό ερώτημα από τη σκοπιά του εικοσάρη, γνωρίζοντας ότι ο εικοσάρης δεν θέτει αυτό τό ερώτημα. Στο πολύχροτο βιβλίο του ο Μπόμπιο Δεξιιά/Άριστερά θεωρεί ότι ή ουσία της Άριστερας διαχρονικά, και κατά κάποιον τρόπο όντολογικά, είναι τό αίτημα της ισότητας. Κατά τον Μπόμπιο τό ιδανικό της ισότητας, άρα και της Άριστερας, απορρέει από τό καντιανό ήθικό υποκείμενο, είναι μία ήθική επιταγή. Γινόμαστε αριστεροί επειδή θέλουμε να είμαστε δίκαιοι και ήθικοί. Θα έλεγα ώστόσο, αντίθετα, ότι επειδή γινόμαστε, μέσα σέ διαδικασία ανάγκης και σύγκρουσης αριστεροί, όντας από τους «άπό κάτω» και παλεύοντας ένάντια στους «άπό πάνω», γι’ αυτό, ένιοτε, γινόμαστε δίκαιοι και ήθικοί (όταν γινόμαστε).

Πιστεύω, λοιπόν, για να συντομεύω, ότι ή διαφορά της Άριστερας με τον Σημίτη δεν είναι ήθική ούτε μόνο πολιτική, ούτε πραγματιστική: είναι καταστατική, δηλαδή ιδεολογική. Είναι διαφορά ένταξης σέ διαφορετικό στρατόπεδο, επομένως διαφορά συνολικότερου προσανατολισμού. Αυτό δεν θα τό άμφισβητούσαν πολλοί. Τά ερωτήματα όμως βρίσκονται άλλου: στό γεγονός —διότι περί γεγονότος πρόκειται— ότι την αριστεροσύνη μας σήμερα δεν μπορούμε να τή στοιχειοθετούμε με την ανάμνηση της ιστορίας μας. Άπ’ αυτήν κρατάμε, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, ό,τι είναι «ζώσα ιστορία», ό,τι συνάδει προς μία ζώσα πραγματικότητα, αυτήν που ζούμε. Κι επειδή τόσο ή ζώσα ιστορικότητα όσο και ή ζώσα πραγματικότητα είναι άρκούντως θολές στη συνείδησή μας, γι’ αυτό ούτε στον έαυτό μας ούτε στους νεότερους μπορούμε να δώσουμε απαν-

τήσεις καθαρές, σαφείς, συνολικές. Γι’ αυτό και οί νεότεροι, οί νεότατοι, δεν έχουν τό ερώτημα της επιλογής. Άνάγκες έχουν, και πολλές μάλιστα. Ο δρόμος, όμως, από την ανάγκη στην ιδεολογία που την εκφράζει και την οργανώνει είναι μακρύς και τυφλός. Δεν υπάρχει βασιλική όδός. Για να δούμε τή διαφορά μας με τον Σημίτη, τή ρήξη με τον προσανατολισμό που εκπροσωπεί, πρέπει, κυρίως, να κοιτάξουμε μέσα μας.

”Άγγελος Έλεφάντης

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΘΗΝΑ:

Θεμιστοκλέους 37, τηλ. 38.26319, fax. 38.39.930, τ.κ. 106.77

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:

Αρμενοπούλου 24, τηλ. (031) 20 23 49

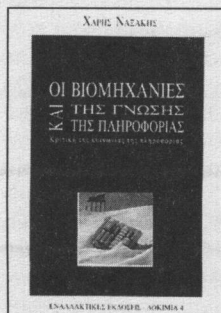
ΛΕΥΚΩΣΙΑ:

Βιβλιοπωλείο Αιγαίο, Πειραιώς & Τομπάζη 71, τηλ. (003572) 36 74 13

Κώστας Παπαϊωάννου
Ο άνθρωπος και ο ίσκιος του

Ο Κώστας Παπαϊωάννου σε αυτό τό πατωτοποριακό έργο του, γραμμένο τό 1951 στα ελληνικά, επιχειρεί την κριτική του θετικισμού τό 19ου αιώνα και της πολιτικής θεολογίας τό 20ου· την κριτική ατομισμού και κολεκτιβισμού, προς την κατεύθυνση της άρσης της αντιπαράθεσης μεταξύ τους, προς μία νέα σύνθεση.

Χάρης Ναζάκης
Οι βιομηχανίες της γνώσης και της πληροφορίας

Στό νέο του βιβλίο, ο Χάρης Ναζάκης ασχολείται εκτενώς με τή σύγχρονη επανάσταση της πληροφορίας, η οποία ως ηλεκτρονική γνώση εισέρχεται στην παραγωγή και σταδιακά υπερβαίνει τό παλιό μαρξιστικό σχήμα παραγωγή-υλικό προϊόν.

Η νέα κυρίαρχη τάξη, των ανθρώπων που χειρίζονται και κατέχουν την πληροφορία, προβάλλει ως ή απειλή τό 21ου αιώνα που έρχεται.

ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΜΑΣ

του Άριστρίδη Μπαλτά

Δεκαπέντε χρόνια περίπου έχουν περάσει από τότε που ο περίφημος νόμος-πλαίσιο έβαλε, όπως έβαλε, τα πανεπιστημιακά νερά (και άπόμερα) σε κάποιο αυλάκι. Από τότε, τα πανεπιστημιακά πράγματα ήρθαν πολλές φορές, με τη μία ή την άλλη μορφή, στο προσκήνιο της τηλεοπτικής και λοιπής ζωής μας, ενώ σήμερα, για μία ακόμη φορά, με πρωτοβουλία, από τη μία πλευρά, του ύπουργού Παιδείας και, από την άλλη, των εισαγγελικών, δικαστικών και αστυνομικών αρχών της χώρας, κάποια πανεπιστημιακά ζητήματα βρίσκονται ξανά στην ημερήσια διάταξη.

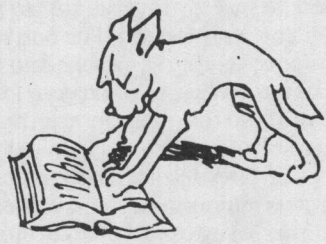
Ωστόσο, όλες αυτές οι παρελθούσες και παρούσες συζητήσεις, μολονότι μπορεί όντως να έθιξαν κάποιες πραγματικές πλευρές της πανεπιστημιακής ζωής, δεν παρέλειψαν να αφήσουν στο απόλυτο σκοτάδι μερικά από τα κυριότερα, θά τολμούσα να πω *τα συγκροτητικά*, ζητήματα που αντιμετωπίζει σήμερα το ελληνικό πανεπιστήμιο. Μία, έστω επί τροχάδην, επισήμανση των ζητημάτων αυτών δεν είναι, κατά συνέπεια, άσχοπη.

Πρώτ' απ' όλα, το σημερινό ελληνικό πανεπιστήμιο δεν είναι κατά κανένα τρόπο ομογενές και ενιαίο, κατά τον τρόπο που ήταν το 1981, όταν ένα και μοναδικό αίτημα (αυτό που ζητούσε έναν νέο καταστατικό νόμο) φαινόταν να συμπτυκνώνει όλα τα βασικά του προβλήματα. Το κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα, αλλά και το κάθε πανεπιστημιακό τμήμα χωριστά, αντιμετωπίζει ζητήματα που λίγη μόνο σχέση έχουν με αυτά που αντιμετωπίζουν τα άλλα. Δεν θά αποτελούσε υπερβολή ή ισχυρισμός ότι σήμερα πλέον διαθέτουμε, όπως άλλωστε επιτάσσει η μόδα, πανεπιστήμια και πανεπιστημιακά τμήματα πολλών ταχυτήτων. Άρκοῦμαι σε ένα και μόνον παράδειγμα. Από τό 15% των έρευνητικών προγραμμάτων, τό ΕΜΠ έμφανίζει σήμερα καθαρό κέρδος της τάξης των 1,5 δισ. τό χρόνο. Η διαχείριση αυτών των χρημάτων πραγματοποιείται από μία έλεγμένη από τά τμήματα του ΕΜΠ Έπιτροπή Έρευνών, ή όποία ακολουθεί τίς συναφείς αποφάσεις της Συγκλήτου του ίδρύματος. Καθώς δέ ή ευθύνη για τί χρήση των χρημάτων αυτών βρίσκειται στή διακριτική ευχέρεια του ΕΜΠ, χωρίς να υπόκειται τίς δουλειές του δημόσιου λογιστικού, γίνεται προφανές ότι τό ίδρυμα έχει τά μέσα να ασκήσει πραγματικά πολιτική. Όμως τά άλλα πανεπιστήμια, ίσως για διαφορετικούς λόγους τό καθένα, δεν μπορούν να έχουν — ή δεν έχουν κατορθώσει να οικοδομήσουν — τέτοιες πολυτελείς δυνατότητες.

Η ύπαρξη πανεπιστημίων και τμημάτων πολλαπλών ταχυτήτων πιστοποιείται ακόμη από τό γεγονός ότι ό ρόλος των πανεπιστημιακών πτυχίων στήν αγορά έργασίας είναι πλέον έξαιρετικά διαφοροποιημένος. Αν έξαιρέσουμε ίσως τίς ανώτατες «έπαγγελματικές» σχολές (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί), ιδιαίτερα διαφοροποιημένες και αυτές, ύπάρχει καθεστώς πλήρους ασάφειας όσον αφορά τί σχέση του πτυχίου με τό έπάγγελμα που καλείται (ή έχει τί πραγματική δυνατότητα) να ασκήσει ό πτυχιούχος. Έκει όπου αυτή ή κατάσταση διαγράφεται περισσότερο ανάγλυφα είναι ή περίπτωση των λεγόμενων καθηγητικών σχολών. Μέ δεδομένη τί ύπαρξη της έπετηρίδας, οι απόφοιτοι των αντίστοιχων τμημάτων (φιλόλογοι, μαθηματικοί, φυσικοί κλπ.) δεν έχουν τί δυνατότητα να διοριστούν πριν περάσουν όκτώ με δέκα χρόνια από τί απόκτηση του πτυχίου. Μέχρι τότε στρατεύονται στή φροντιστηριακή παιδεία ή σε όποια άλλη δουλειά κατορθώσουν να βρουν, ή όποια, βέβαια, σπάνια έχει κάτι να κάνει με αυτά που σπούδασαν.

Αυτή ή πλήρης ασάφεια της σχέσης πανεπιστημιακού πτυχίου και επαγγέλματος φαίνεται επίσης πολύ καθαρά από τον άναρχο πολλαπλασιασμό πανεπιστημιακών τμημάτων με νέα, υποτίθεται «μοντέρνα» άν όχι «μεταμοντέρνα», άντικείμενα. Για τά άντικείμενα αυτά δεν προβλέπεται καμία πραγματική θέση στήν αγορά έργασίας, αλλά αυτό δεν εϊγει τό μόνο τους πρόβλημα. Μία άπλή ματιά στον κατάλογο των ύπαρχόντων σήμερα πανεπιστημιακών τμημάτων, με τίς επικαλύψεις, τίς άπολύτως άκατανόητες έξειδικεύσεις κλπ., προκαλεί άβίαστα τρανταχτά γέλια σε όποιον δεν έχει αίσθηση της τραγικότητας της κατάστασης.

Τά παραπάνω δεν θέλουν κατά κανένα τρόπο να ύπαινεχθούν ότι τά πανεπιστήμια πρέπει άπλώς να προετοιμάζουν ανθρώπους για τίν αγορά έργασίας. Τά πανεπιστήμια πρέπει, πρώτα και κύρια, να μορφώνουν. Άλλά έδώ αρχίζουν τά δύσκολα. Δεν θυμάμαι όλ' αυτά τά δεκαπέντε χρόνια να έχει γίνει κάποια ουσιαστική και συγκεκριμένη συζήτηση για τό τί είναι, τί μπορεί να είναι, τί πρέπει να είναι πανεπιστημιακή μορφωση. Μιλήσαμε αρκετά για τό δικαίωμα στή μόρφωση, για τί πρόσβαση στο πανεπιστήμιο και τούς όρους της, για ταξικά, άνοιχτά και κόκκινα πανεπιστήμια, αλλά σχεδόν ποτέ για τό περιεχόμενο της μόρφωσης, για τό τί συγκεκριμένα πρέπει ή κοινωνία να απαιτεί γενικά από έναν κάτοχο πανεπιστημια-

κοῦ πτυχίου, δηλαδή τόν κατά τεκμήριο μορφωμένο στό ἀνώτατο επίπεδο.

Βέβαια, τό ζήτημα αὐτό συναρτᾶται ἄμεσα μέ τό Λύκειο καί τήν κατάστασή του. Μποροῦμε νά ἀρχίσουμε νά συζητᾶμε μέ κάποια ἀποτελεσματικότητα τά ὅσα ἀφοροῦν τήν πανεπιστημιακή μόρφωση μόνον ἀφοῦ ἔχουμε ξεκαθαρίσει ποιὰ εἶναι, ποιὰ μπορεῖ καί πρέπει νά εἶναι, ἡ ἐγκύκλια μόρφωση πού ἀπαιτεῖται σήμερα. Καί ξέρουμε πολύ καλά, γιατί ἐδῶ κάπως ἔχουμε συζητήσει τά πράγματα, ὅτι τό λύκειο, παρά τίς προσπάθειες μερικών ἡρωϊκῶν ἐκπαιδευτικῶν, εἶναι σήμερα ταγμένο στό νά καταστρέφει, καί ὄχι στό νά ἀναπτύσσει τίς συνθήκες καί τούς ὅρους πού ὄθουν στή μόρφωση. Κάποιοι μίλησαν ἐν προκειμένῳ γιά πνευματική γενοκτονία καί δέν εἶχαν ἄδικο.

Ως γνωστόν, στά πανεπιστήμια πρέπει ἐπιπλέον νά ἀσκειῖται καί ἐπιστημονική ἔρευνα. Καί ἐδῶ οἱ συζητήσεις πού ἔχουν γίνεῖ εἶναι κυρίως συνθηματολογικές μέ ἀποτελέσματα μᾶλλον πενιχρά.

Ἄς πῶμε, πολὺς λόγος γίνεται γιά τό «ἐπιχειρηματικό πανεπιστήμιο», εἴτε ὡς ἡ νεοφιλελεύθερη πανάκεια πού θά λύσει διαμιάς ὅλα τά χρόνια προβλήματα πού ἔχουν σχέση μέ τήν πανεπιστημιακή χρηματοδότηση εἴτε, ἀπό τήν «προοδευτική» πλευρά, ὡς τό ἀπόλυτο κακό πού καταστρέφει τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τοῦ πανεπιστημίου. Ὅσο τόσο τά πράγματα ἀπαιτοῦν πολύ οὐσιαστικότερη καί ἐξαντλητικότερη συζήτηση γιά νά ἐντοπιστοῦν τά πραγματικά προβλήματα καί νά ἀκυρωθοῦν τά φανταστικά.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα, ὀφείλουμε νά παραχωρήσουμε, βέβαια, στίς νεοφιλελεύθερες ἀντιλήψεις τό ὅτι δέν μποροῦμε νά ἀρνηθοῦμε ὀλοκληρωτικά καί διά ροπάλου τά χρήματα πού εἰσρέουν ἢ μποροῦν νά εἰσρεύσουν στά πανεπιστήμια μέσω ἐξωτερικῶν χρηματοδοτήσεων. Ἐνας τέτοιος φετράς θά ὀδηγοῦσε ἐλαφρά τῆ καρδία στό πουθενά. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὅμως, δέν μποροῦμε νά ἀρκεστοῦμε στούς ἐλέγχους ὡς πρὸς τήν πηγή καί τούς στόχους τῆς χρηματοδότησης στούς ὁποίους τυπικά ὀφείλουν νά προβαίνουν τά ἀρμόδια πανεπιστημιακά ὄργανα. Κι αὐτό γιατί τό ζήτημα εἶναι εὐθέως πολιτικό, μέ τήν αὐστηρότερη κυριολεξία. Ἐναντι τέτοιων παροχῶν, τά πανεπιστήμια ἐντάσσονται σέ ἕναν στρατηγικό σχεδιασμό σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τή συνολική φυσιογνωμία τους, τόν ὁποῖο δέν ἐλέγχουν καί δέν ἔχουν τά μέσα γιά νά ἐλέγξουν κατά κανέναν τρόπο. Τό ζήτημα ἐν προκειμένῳ ὀξύνεται γιατί ὁ ἴδιος ὁ στρατηγικός σχεδιασμός αὐτός (ὅπως τουλάχιστον ἐκπηγᾶζει ἀπό τή γραφειοκρατία τῶν Βρυξελλῶν) μοιάζει σπασμωδικός καί ἰδιαίτερα κοντόθωρος. Μέ κριτήρια πού φαίνεται νά διατυπώνονται κατά τρόπο περίπου τυχαῖο, ἄλλοτε πριμοδοτοῦνται τά ἀκριβὰ προγράμματα καί οἱ πολύ πλατιές πανεπιστημιακές συνεργασίες, ἄλλοτε πάλι τά σχετικά μικρά καί εὐέλκτα προγράμματα. Οἱ ἐμπλεκόμενες ἔρευνητικές ὀμάδες

βρίσκονται ἀνυπεράσπιστες στό ἔλεος τέτοιων ἀλλαγῶν μέ ὅλο τό κόστος πού μπορεῖ αὐτό νά ἔχει τόσο στή συγκρότηση ὅσο καί στήν ἔρευνητική ἀποδοτικότητα τους. Καί δέν τολμῶ, βέβαια, κᾶν νά θίξω ἐδῶ τό ζήτημα τῆς σχέσης μέ τήν οὐσιαστική γνώση πού πραγματικά ἔχουν ἢ μποροῦν, ἔστω δυνάμει, νά ἀποκτήσουν τά ἐν λόγω ἔρευνητικά προγράμματα.

Ἐπιπλέον, ὁ ἐν λόγω κεντρικός εὐρωπαϊκός σχεδιασμός εἶναι τόσο ἀκραιᾶ καί ἄκριτα τεχνοκρατικός, ὥστε νά μὴν μπορεῖ κᾶν νά νοηθεῖ ὡς σχεδιασμός καί μάλιστα στρατηγικός. Οἱ ἀνάγκες γιά βασική ἔρευνα στούς διάφορους τομεῖς τῶν ἀνθρωπιστικῶν καί κοινωνικῶν ἐπιστημῶν σχεδόν δέν νομιμοποιεῖται γιατί ἡ ἔρευνητική ἐνασχόληση μέ τέτοια ἀντικείμενα θεωρεῖται συλλήβδην, ἐμμέσως πλὴν σαφῶς, περιττή πολυτέλεια. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι τά χρήματα νά σπαταλῶνται μέ στόχο τήν παραγωγή ἔρευνητικῶν ἀποτελεσμάτων ἀμέσου, ὑποτίθεται, ἐφαρμογῆς ἀλλά ἰδιαίτερα ἀμφίβολης, ὅπως πολλές φορές ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀποτελεσματικότητας καί ἡ ψαλίδα μέ τίς ΗΠΑ καί τήν Ἰαπωνία, οἱ ὁποῖες ἔχουν οὐσιαστικά λύσει ἐδῶ καί πολλά χρόνια τά βασικά, τουλάχιστον, ζητήματα πού ἀφοροῦν τίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς περιοχές καί τίς θαμνίδες τῆς ἔρευνας καί αὐτές ἀνάμεσα σέ ἔρευνα καί παραγωγή, νά ἀνοίγει μᾶλλον παρά νά κλείνει.

Ὅλ' αὐτά τά ζητήματα σχετίζονται, μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο, μέ ἕνα κεντρικό θέμα. Τό πανεπιστήμιο, ὅπως καί ὅλοι οἱ θεσμοί πού ἔχουν σχέση μέ τήν μόρφωση, ὀφείλει νά ἀποτελεῖ κεντρικό καί ἀναπόσπαστο κομμάτι τοῦ *δημόσιου χώρου μᾶς κοινωνίας*. Καί αὐτό δέν ἔχει μόνον, ἴσως οὔτε κυρίως, νά κάνει μέ ὅσα ἀπαγορεύει ἢ δέν ἀπαγορεύει τό Σύνταγμα σχετικά μέ τήν ἴδρυση ἰδιωτικῶν πανεπιστημίων οὔτε μέ τό πόσο συνάλλαγμα διαφεύγει ἢ δέν διαφεύγει προκειμένου νά σπουδάσουν οἱ νέοι στό ἐξωτερικό. Τό πανεπιστήμιο καί οἱ μορφωτικοί θεσμοί εἶναι καί ὀφείλουν νά παραμείνουν δημόσιοι γιατί δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι καθήκον καί ἔργο τῆς κοινωνίας ὀλόκληρης, δηλαδή τῶν δυνάμεων πού τή συγκροτοῦν καί ἀντιμάχονται στό πλαίσιο τῆς, νά ὀρίσει τόσο τό περιεχόμενο τῆς μόρφωσης ὅσο καί τούς ὅρους πρόσκτησης τοῦ ἀντίστοιχου, ἀπαράγραπτα κοινωνικοῦ μέ τήν ἴδια ἔννοια, δικαιώματος. Ἡ συζήτηση γιά τόν δημόσιο χαρακτήρα τοῦ πανεπιστημίου ὀφείλει νά συνδεθεῖ ἄμεσα καί ρητά μέ ἐκεῖνο τό συγκεκριμένο περιεχόμενο τῆς μόρφωσης πού νά ἀντιστοιχεῖ στήν ἱστορία μας, στίς σημερινές μας ἀνάγκες, στίς προοπτικές μας ὡς κοινωνίας. Τό ἐν λόγω πανεπιστήμιο δέν πρέπει (ἴσως οὔτε μπορεῖ) νά εἶναι τεχνοκρατικό ἢ λαϊκιστικό (γιά νά μὴν ξεχνᾶμε, ἀφοῦ πάντα μᾶς περιμένουν στή γωνία, τίς περίφημες «ἀνάγκες τοῦ λαοῦ καί τοῦ τόπου») ἀλλά οὔτε καί πανεπιστημιο-ἐπαγγελματική σχολή. Μέ δεδομένη τήν κρίση τοῦ πανεπιστημιακοῦ θεσμοῦ σέ ὀλόκληρο τόν κόσμο, φαίνεται σήμερα βέβαιο πῶς τό πανεπιστήμιο τοῦ Χοῦμπολτ δέν ἀντιστοι-

χει πλέον στα πράγματα, πράγμα που σημαίνει με τη σειρά του ότι όφειλουμε να επεξεργαστούμε μιά νέα έννοια δημόσιου πανεπιστημίου που να αντιστοιχεί σε όσα πολλά επιτεύχθηκαν στους διάφορους τομείς της γνώσης από τον 19ο αιώνα μέχρι σήμερα αλλά και να εκφράζει άκέραια εκείνη την κριτική δύναμη που όφειλε να αποτελεί την πεμπτούσια της πανεπιστημιακής μόρφωσης.

Πρός την κατεύθυνση της επεξεργασίας μιās τέτοιας νέας έννοιας πανεπιστημίου πρέπει ίσως να ξεκινήσουμε εξετάζοντας με πολύ πιο έξοχνιστικό τρόπο τη διάκριση δημόσιου και ιδιωτικού. Καί αυτό όχι για να ανοίξουμε την πόρτα στα παραιδιωτικά πανεπιστήμια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των άλλων επίδοξων φορέων, αλλά, αντίθετα, γιατί, σε ό,τι αφορά τα πανεπιστημιακά, τουλάχιστον, πράγματα, τό δημόσιο έχει εμπλακεί με τό ιδιωτικό με τρόπους ήδη ιδιαίτερα πολύπλοκους. Άρκετοί από τούς υποστηρικτές του «δημόσιου» πανεπιστημίου έχουν αυτή τη «σωστή» άποψη μόνον επειδή τό ιδιωτικό έχει εισχωρήσει τόσο βαθιά στό «δημόσιο» ώστε ή οποιαδήποτε αλλαγή του υπάρχοντος καθεστώτος να κινδυνεύει να δλάψει καιρία πλείστα όσα οικονομικά και κοινωνικά, δηλαδή ιδιαιζόντως και άπεχθώς ιδιωτικά, συμφέροντα.

Καί ένα ύστερόγραφο που έχει άμεση σχέση με την τρέχουσα συζήτηση. Όμολογώ ότι ή συζήτηση περί πανεπιστημια-

κού ασύλου, ή όποια, για τούς γνωστούς λόγους, έχει τήν τάση να επαναλαμβάνεται μετά από κάθε επέτειο της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, με άφηνε κατά έναν τρόπο άμήχανο. Συμφωνούσα, βέβαια, πώς ή αστυνومία δέν θά έπρεπε κατ' ούδένα λόγο να μπαίνει στους πανεπιστημιακούς χώρους όποτε της κάνει κέφι, αλλά ταυτόχρονα προσπαθούσα, χωρίς να τό κατορθώνω, να καταλάβω τό πώς συνδέονται οί γνωστές ιστορικές καταβολές του θεσμού με τό καθεστώς έλευθερίας που υποτίθεται ότι σήμερα επικρατεί στους πανεπιστημιακούς χώρους. Γιατί μου φαινόταν προφανές ότι όποιος ήθελε μπορούσε να πει ή άκόμη και να διδάξει ό,τι είχε τήν καλή προαίρεση χωρίς να κινδυνεύει να κυνηγηθεί ως μίσημα του ενός ή του άλλου είδους. Άλλά ή είσαγγελική δίωξη ενάντια στον κ. Ρούση και στον κ. Διαμαντόπουλο, όπως και ό τρόπος διεξαγωγής της δίκης των συλληφθέντων φέτος στό Πολυτεχνείο, δυστυχώς μου έλυσε τό πρόβλημα διαμιās. Ναι, παρά τά φαινόμενα, παρά τά όσα τείναμε, μακάριοι εν τη άφελεία μας, να πιστεύουμε, στην Έλλάδα του τέλους του 20ού αιώνα μπορείς κάλλιστα να διωχθείς και να τιμωρηθείς σκληρά άπλως και μόνον επειδή διατυπώνεις κάποιες ιδέες που δέν άρέσουν σε όρισμένες άρχές του τόπου. Με αυτό τό δεδομένο, τό πανεπιστημιακό άσυλο όντως μπορεί να είναι μέλημα μόνον ενός δημόσιου πανεπιστημίου και της κοινωνίας του που τό όρίζει.

Μανόλης Αναγνωστάκης

Υ.Γ. (ΠΟΙΗΣΗ)

Η χαμηλή φωνή (ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

Νόρα Αναγνωστάκη

Διαδρομή - ΔΟΚΙΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗΣ (1960-1995)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

Νίκος Χουλιαράς

Στο σπίτι του εχθρού μου (ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΨΕΛΛΙΣΜΑΤΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

της Βάσως Κιντή

Τό τελευταίο διάστημα, τό όποιο δέν μπορώ νά προσδιορίσω χρονικά έπακριβώς —είναι πάντως μακρύ— βρίσκομαι διαρκώς στή δυσάρεστη γιά μένα θέση νά μήν «βολεύομαι» μέ τίποτε καί μέ κανέναν. Έννοώ πώς ό,τι ακούω ή βλέπω ή διαβάζω γιά τά δημόσια πράγματα τής Ελλάδας μέ βρίσκει αντίθετη, μέ ένοχλεί. Καί δέν μέ ένοχλούν τόσο τά ΜΜΕ, ή κυβέρνηση, ή αντιπολίτευση, οί βουλευτές. Τό πώς ενεργούν όλοι αύτοί τό θεωρώ δεδομένο. Μέ ένοχλεί αυτό πού κάποτε ήταν ή 'Αριστερά. Μοιάζει άκατανόητη ή πρόταση αυτή καί ίσως άδικη. 'Ακατανόητη γιατί άναφέρομαι σέ κάτι πού ύπήρξε στό παρελθόν — ύπονοώντας ότι έσθθησε— καί τό όποιο έντούτοις μέ ένοχλεί σήμερα, όχι μέ τήν άπουσία αλλά μέ τήν παρουσία του. Ποιά είναι αυτή ή «άπουσα παρουσία» πού μέ ένοχλεί; 'Όσο γιά τήν άδικία, αυτή προκύπτει έφρόσον άποδίδω έμμέσως ευθύνης σέ κάτι τό όποιο ίσχυρίζομαι ότι δέν ύπάρχει.

Η αντίφαση τής «άπουσας παρουσίας» μπορεί, υπό μία έννοια, νά άρθεί άν συγκεκριμενοποιήσω τήν άναφορά μου σέ ό,τι άπέμεινε από τήν 'Αριστερά πού ύπήρχε κάποτε. Στά «κουρέλια» τής. Τό ΚΚΕ έμεινε μέ τήν έρειπωμένη στολή τής διαταγμένης επανάστασης νά επαναλαμβάνει μηχανικά ήχους άδειους, μεταλλικούς. 'Ο Συνασπισμός, άλλοτε μέ κοστούμι στενό καί άλλοτε πιά μόδατο, περιφέρει τήν ιδιωτική του ζωή, δηλαδή τς αντιφάσεις του, τίς διαφωνίες, τά άδιέξοδα, τίς έμμονές του, στή δημόσια σκηνή. Τά συνδικάτα διεκδικούν μέ τρόπο αυτιστικό, ένώ στοιχίζονται πίσω από τόν 'Αρσένη, τόν Σημίτη, τόν Κόκκαλη. Οί φοιτητές καταλαμβάνουν ξένα σ' αυτούς κτίρια τά όποια στή συνέχεια, άκριβώς γιατί τούς είναι ξένα, τά καταστρέφουν. Ναι, αύτοί οί φορείς τής ιστορικής 'Αριστεράς ύπάρχουν καί κάνουν πράγματα πού μέ ένοχλούν. Φέρονται μέ τρόπο πού μέ σπρώχνει συνεχώς στήν ιδιότητα, στή σιωπή ή στήν ακαδημαϊκή φιλοσοφία, στή δουλειά μου. Σάν μικρομεσαίοι έξωστήρες, αυτές δηλαδή οί μηχανές πού θγάζουν τά άχρηστα πράγματα από τή μέση, μέ ώθούν στό περιθώριο. Προφανώς ούτε έγώ ούτε οί άλλοι σάν καί μένα, πού σέρονται στό χώρο αυτό, τούς είναι άχρηστοι. 'Αλλά φαίνεται δέν γνωρίζομαστε πιά. Δέν ξέρω σέ ποιόν άπευθύνονται όλοι αύτοί οί όποιοι όμιλούν. 'Όταν πετύχω κάποιον στή τηλεόραση ή στό ραδιόφωνο σπεύδω ν' αλλάξω σταθμό ή κανάλι. Μέ πιάνει τό άγχος καί ή δυσφορία πού αισθάνθηκα όταν είδα πολλά χρόνια πριν, άπαξ, τήν ταινία «Τό πάρτυ». Σάν τόν Πήτερ Σέλλερς, κάνουν πάντα τή λάθος κίνηση. 'Αντιφάσεις, γενικολογίες, άφέλειες, κλισέ. Ντρέπομαι γι' αυτά πού ακούω, όπως ντρέπεται κανείς γιά τό φέροσιμο κάποιου στενού συγγενή.

Οί κουδέντες τους πυροτεχνήματα, σάν τίς δόμβες μολότωφ μέ μικρής διάρκειας λάμψη, ή, πάλι, παλιές, μπαγιάτικες πού ένώ στό παρελθόν έπλεαν μεστές στον άφρό του κινήματος, σήμερα ακούγονται τενεκεδένιες. Δέν μ' άρέσει αυτό πού ακούω ως αντίλογο στήν κυρίαρχη άποψη γιά τίς φυλακές, γιά τό άσυλο, γιά τά πανεπιστήμια, γιά τήν οίκονομία. Δέν μ' ένοχλούν τόσο οί συγκεκριμένες άπόψεις όσο ή αυτάρχεια καί ή αυταρέσκεια τής έκφοράς τους. Δηλαδή ότι δέν ένδιαφέρεται κανείς νά μās πείσει. Είναι ένας λόγος ιδεολογικός πού επιχειρεί, σπασμωδικά πλέον, νά λειτουργήσει έν κενώ, δηλαδή έκτός τόπου καί χρόνου, έλέω παρελθόντος. 'Η ιδεολογία ξεφτίσε, έξέπεσε, έχασε τό σωμα της καί πλανάται τώρα άδεια, σάν τά ξεφούσκωτα άερόπλοια, σάν άπνοο φάντασμα πάνω από τήν πόλη. 'Όποιος δουλεύει μέ τά κομμάτια της δέν θά πάει μακριά γιατί δέν μπορεί νά κάνει τήν έπαφή μέ τόν κόσμο πού ζει καί σκέφτεται μέ όρους ύλικούς καί συγκεκριμένους, όρους πού διαποτίζει μιá άλλη ιδεολογία, ενεργός αυτή, ή ιδεολογία του φιλελευθερισμού ή ακόμα του νεοφιλελευθερισμού. Δέν έννοώ προφανώς νά ξεχάσουμε όσα ξέραμε καί νά τήν άσπαστούμε. 'Αλλά ή 'Αριστερά γιά νά ύπάρξει πρέπει νά μιλήσει μέ όρους πραγματικούς. Στους σημερινούς ανθρώπους, γιά τά σημερινά τους προβλήματα καί προπαντός στή σημερινή τους γλώσσα. Θέλω νά καταλάβω καί νά πεισθώ κι έγώ, πού έχω διαδρωθεί από τή μικροαστική αντίληψη περί ιδιοκτησίας, γιατί δέν πρέπει νά μέ ένοχλεί πού καταστρέφεται κάθε χρόνο τό Πολυτεχνείο. Θέλω νά καταλάβω πώς γίνεται νά επικαλούμαστε τά άστικά δικαιώματα γιά νά καταγγείλουμε τίς συλλογικές καταδικές καί από τήν άλλη αυτά τά ίδια δικαιώματα νά τά καταδικάζουμε καί νά τά περιφρονούμε. Δέν άποτελούμε, έγώ καί άλλοι σάν καί μένα, άνθρωποι δηλαδή πού προέρχονται από τήν 'Αριστερά καί θέλουν νά άνήκουν στήν 'Αριστερά, κοινό γιά τήν 'Αριστερά;

Η αντίφαση στήν όποία άναφέρθηκα προηγουμένως παραμένει. 'Η παρούσα ιστορική 'Αριστερά είναι άπουσα ως 'Αριστερά. 'Όχι γιατί ύστερεί έναντι μιās άλλης, όπως π.χ. λέει τό ΚΚΕ γιά τόν Συνασπισμό ή ό Συνασπισμός γιά τό ΚΚΕ ή καί τά δύο κόμματα γιά τό ΠΑΣΟΚ. 'Αλλά γιατί δέν μιλάει στον κόσμο. 'Η περιχαράκωνεται στό λιπόσαρκο σωμα της ή μιλάει στον Πρόεδρο τής Δημοκρατίας, στον πρωθυπουργό —όταν ύπήρχε—, στήν τηλεόραση, στό ραδιόφωνο, ζητώντας 'Εθνικά Συμβούλια, συσκέψεις άρχηγών, διάλογο καί συγκλίσεις τής Βουλής.

Αυτός δέ ό διάλογος έχει καταντήσει μιá συναλλαγή. Τά συνδικάτα πιέζουν τούς ύπουργούς, οί ύπουργοί τρομοκρατούν

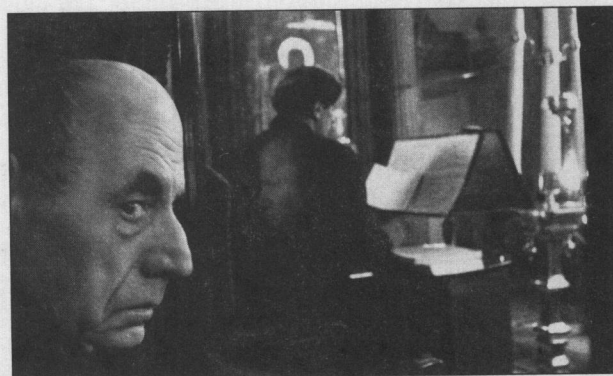
τά συνδικάτα. Καί οὐδείς τό έννοεί διαφοροτικά. Ούτε φαίνε-
ται καμιά από τίς κοινωνικές ομάδες, οίονεί φορέας άριστε-
ρης ιδεολογίας, νά ένδιαφέρεται νά έξηγήσει στους ύπολοίπους
τό δίκαιο τών αίτημάτων της. Έφóσον τά μέλη της τά έχουν,
είναι δίκαια. Ούτε ύπάρχει συνεργασία, γιατί τίποτε δέν κά-
νουμε μαζί και τίποτε στό παρόν δέν μάς ένώνει. Πάρτε τό άνώ-
δυνο σχετικά παράδειγμα τών φοιτητών και τών καθηγητών
για τό ζήτημα τών συγγραμμάτων. Πολλοί καθηγητές τάσσου-
νται ύπέρ της κατάργησης του ένός και μοναδικού συγγράμμα-
τος μέ δύο βασικά έπιχειρήματα: α) Πατάσσεται τό φαύλο κύλ-
λωμα έκδοσης πανεπιστημιακών βιβλίων και β) προάγεται ή
γνώση μέ τήν πολλαπλή βιβλιογραφία. Οί φοιτητές τά αντι-
παρέχονται και ένεργούν μέ τή σειρά τους μέ βάση α) τό συμ-
φέρον τους —νά περνούν εύκολότερα τίς έξετάσεις και β) τό
άπολίθωμα της άρχής της δωρεάν παιδείας. Ούτε καν διάλο-
γος κουφών. «Μή διάλογος», πού θά 'λεγε κι ό κ. Παπανδρέ-
ου. Η όσμωση τών ιδεών δέν ύπάρχει. Οί καθηγητές δέν πο-
λυνοιάζονται για τό πώς θά περνάει ό φοιτητής τίς έξετάσεις
ή άν χρειάζεται πλουραλισμός και στό πώς λύνουμε τίς άσκή-
σεις μαθηματικών, άν δηλαδή σέ όρισμένα μαθήματα χρειά-
ζεται τό ένα και μοναδικό έγχειρίδιο. Οί φοιτητές πάλι σκοτί-
στηκαν για τό ποιός κερδοσκοπεί. Αυτό δέν τους άγγίζει και
τό άγνωστύν. "Όσο για τήν καλύτερη μόρφωση, αυτή μόνον όλί-
γους άπασχολεί. Η διδασκαλία είναι για τους περισσότερους
καθηγητές βάρος πού θέλουν νά ξεφορτωθύν για νά στραφούν
στήν έρευνα, πού φέρνει προαγωγές και χρήμα. Η δέ πλειονό-
τητα τών φοιτητών διεκπεραιώνει τίς σπουδές μέ στόχο όχι τή
μόρφωση, αλλά τό πτυχίο. Πώς νά συναντηθύν λοιπόν τά έπι-
χειρήματα, όταν δέν συναντιούνται οί άνθρωποι και οί στόχοι,
όταν από τό ίδιο μέσα σπίτι καθένας στρέφεται άλλου; Η συ-
ζήτηση γίνεται συνηματολογία. Καθένας μιλάει για τόν έαυ-
τό του ή τό πολύ για τους φίλους του. Κανέναν δέν άφορά ένα
ρεύμα πλειοψηφίας. Παρά τά αντίθέτως ποθούμενα, ή κατά-
σταση άποπνέει καθαρό άτομισμό, άπλώς κάπως διευρυμένο.

Μήπως προάγουν τό διάλογο τά άναρίθμητα τόκ σόν στην
τηλεόραση; Μήπως δι' αυτό του μέσου τά κόμματα της Άρι-
στεράς και οί εκπρόσωποι τών παραγωγικών και μή παραγω-
γικών τάξεων επικοινωνούν μέ τό λαό; Δέν πιστεύω νά έχει κα-
νείς αυτάπατες — πλήν ίσως πάλι κάποιων από τήν Άριστερά
πού νομίζουν πώς κάνουν ιδεολογική και πολιτική παρέμβα-
ση δι' αυτού του μέσου. Έγώ πάντως τό άντιμετωπίζω ως brain-
washers, όχι μέ τήν τρέχουσα έννοια της πλύσης έγκεφάλου,
άλλά ως σκόνες καθαρισμού. Χαζεύοντας, άδειάζω τό μυαλό
μου, όχι από ρύπους, αλλά από σοβαρά διαβάσματα και τίς
σκοτούρες της μέρας. Είναι για μένα κυριολεκτικά διασκεδά-
ση. Κι οί πιο έξυπνοι από αυτούς πού συμμετέχουν έχουν κα-
ταλάβει πώς ό κόσμος τους άντιμετωπίζει ως διασκεδαστές.
Γι' αυτό παίζουν στην έντέλεια τό ρόλο τους. "Όσα θά πούν
είναι τυπικά, γνωστά, προβλέψιμα. Δέν μιλούν επί της ουσίας,
δέν άπαντούν σέ έρωτήματα, πετούν φράσεις έντυπωσιασμού,
τσακώνονται, άστειεύονται, θυμώνουν. Είναι πράγματι τόκ
σόου. Τό ξέρουν άσφαλώς και οί δημοσιογράφοι, οί όποιοι
άλλοτε άπλώς τό διεκπεραιώνουν, άλλοτε τό καλλιεργούν και
άλλοτε τό άπολαμβάνουν. Ύπάρχει μία γενική συνηγορία, πού
χαλαίει μόνο άν βρεθεί κανείς πού θέλει νά λύσει τό πρόβλημα
του ήμπεριαλισμού ή της έκμετάλλευσης στα δύο λεπτά πού του
άναλογούν, ανάμεσα στη Βάνα Μπάρμπα και στό Bacardi
Rum. Η σοβαροφάνεια και ή σοβαρότητα — πού στα τόκ σόου
έκπίπτει άμέσως σέ σοβαροφάνεια — χαλούν τή διασκέδαση,
όπως και ό συνωστισμός τών ήμιλητών. "Άγχεται κανείς για
τό άν θά προλάβουν όλοι νά μιλήσουν.

Δέν προσφέρεται λοιπόν ή τηλεόραση για άριστερή πολιτι-
κή. Πρέπει νά βρεθύν άλλοι τρόποι. Κυρίως πρέπει νά δεχτού-
με ότι ύπάρχει πρόβλημα επικοινωνίας. "Όχι γιατί έμεις δέν κα-
ταλαβαίνουμε τά ρηξικέλευθα και ύψηλά μηνύματα τών φο-
ρέων της Άριστεράς, ούτε γιατί μάς έχει άπορροφήσει ή
συντηρητική ιδεολογία. "Ο λόγος της Άριστεράς παλιά ήταν
ξύλιος. Τώρα είναι κούφιος. Νομίζει πώς μέ τρόπο μαγικό,
μέ τά παλιά άνταντακλαστικά, μέ λόγια παρωχημένα και μετέ-
ωρα σήμερα, θά κάνει πολιτική και θά μιλήσει στόν κόσμο.

Θά μου πείτε, αυτά πού έγγραφα σήμερα εδώ δέν είναι ένδει-
κτικά αυτού του ιδεολογίζοντος λόγου, δέν είναι έκτός τόπου
και χρόνου, παλιά άναμασήματα; Έδώ μαίνεται ό πόλεμος
της διαδοχής, δέν έχουμε πρωθυπουργό, ή μεταπολίτευση έκλει-
σε, οί δημοσιογράφοι ξεμεροβραδιάζονται στό "Όνάσειο, οί
γιατροί σφάζονται, τά προβλήματα της χώρας συσσωρεύου-
νται και όξύνονται και έγώ παραπονιέμαι πάλι για τήν Άρι-
στερά; Έγώ δέν θεωρώ ότι είμαι έκτός τόπου και χρόνου. Ζη-
τάω βοήθεια νά κρατηθώ έντός παιδιάς. Δέν γίνεται νά μορ-
φώνω γνώμη για όσα συμβαίνουν γύρω μου και μέ άφορούν
άπό τό τί θά πεί ό Τούτουζας στόν Γιώργο Σαραντάκο. Στα
χέρια του Γιώργου Σαραντάκου μάς έχει αφήσει ή Άριστερά.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

"Ο Κώστας Σακελλαρίου, φωτογράφος από τή Νέα Ύόρκη,
έξησε από τό 1992 ως τό 1995 στην Κωνσταντινούπολη, φω-
τογραφίζοντας σέ μαυρόασπρο τή φθίνουσα ελληνική μειο-
νότητα της Πόλης. Η δουλειά του, άπογυμνασμένη και μα-
κριά από μελοδραματικούς συναισθηματισμούς, άποτυπώ-
νει στους δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους της Πόλης τή
μοναξιά και τήν αίσθηση του κενού μιας κοινότητας πού
οσβήνει.

Τό έργο διακρίθηκε στόν διεθνή φωτογραφικό διαγωνισμό
"Ernst Haas Award 1994 for Documentary Photography".

Κείμενα : ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΠΟΥΤΟΥΡΙΔΟΥ

ΤΙΜΗ : 10.000 δρχ.

ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΜΙΤΕΡΑΝ, 1916-1996

του Νίκου Προκόβα

10 Μαΐου 1981. Μιά ατέλειωτη λαοθάλασσα κατέκλυσε την πλατεία του Όντεν κι όλους τούς γύρω δρόμους της γαλλικής πρωτεύουσας. Τό αποτέλεσμα τού δεύτερου γύρου τών προεδρικών εκλογών έδινε νικητή τόν Φρανσουά Μιτεράν, κι ό «Λαός τής Άριστεράς», μή τολμώντας καλά καλά νά πιστέψει στ' αυτιά του, πανηγύριζε τή δική του νίκη μεθυσμένος απ' τό δραμα μιās άλλης κοινωνίας, δονούμενος και παλλόμενος από τά προ- και μετεκλογικά συνθήματα πού υπόσχονταν ισότητα, κοινωνική δικαιοσύνη, περισσότερο ελεύθερο χρόνο «γιά νά ζήσουμε, γιά νά καλλιεργηθούμε».

Τό πολιτικό πρόσωπο τής Γαλλίας άλλαξε σέ μιά μέρα. Ό τόνος και τό ύφος τών δηλώσεων, τό περιεχόμενο τών εξαγγελιών αλλά και τών αποφάσεων, ό τρόπος άσκησης τής εξουσίας, οι σχέσεις μέ τά μέσα ενημέρωσης άλλαξαν: εκδημοκρατίστηκαν. Ένοχλημένοι οι υπάλληλοι τής προεδρίας σχολίαζαν ειρωνικά τούς νέους ένοίκους τού προεδρικού μεγάρου, πού «δέν ξέρουν νά κρατήσουν ούτε ένα ποτήρι σαμπάνια». Πράγματι, ή πολιτική αλλαγή επέφερε μιά τομή ύφους και ήθους στην πολιτική. Οι υπάλληλοι τής προεδρίας ήταν συνηθισμένοι σέ ανθρώπους σαν τόν Ζισκάρ ντ' Έσταίν, πού τόσο πολύ βαριόταν τήν άσκηση τών καθηκόντων του, ώστε κάποια άπογεύματα έπαιρνε τό προεδρικό έλικόπτερο και πήγαινε γιά κυνήγι.

Τήν ώρα πού ό Φρανσουά Μιτεράν έμπαινε από τήν κεντρική είσοδο στην Ίστορία, δέν ήταν λίγοι εκείνοι πού πίστευαν ότι μαζί του θά έμπαινε κι ή Άριστερά. Τελικά όμως, είτε γιατί τό άνοιγμα ήταν μικρό είτε γιατί ή πόρτα έκλεισε άμέσως, ή Άριστερά βρέθηκε απ' έξω. Ό Μιτεράν μπήκε μόνος του, άξιοπρεπώς, μέ τό κεφάλι ψηλά. Όπως, εξάλλου, και βγήκε.

Όσως τελικά πέρα από τίς όποιες έρμηνείες, κριτικές, διαφωνίες, έπευφημίες, κατακραυγές, δηλώσεις πίστης ή απέχθειας, αυτό πού θά συγκρατήσει ή ιστορική μνήμη γιά τόν Μιτεράν νά είναι ή άξιοπρέπεια του. Γιατί ή άξιοπρέπεια ενός πολιτικού προσώπου δέν τό καθιστά μόνον περιζήτητο στά κοσμικά σαλόνια, έχει και πολιτική διάσταση, όπως, γιά παράδειγμα, ή άξιοπρέπεια μέ τήν όποία ανακοίνωσε στους δημοσιογράφους ότι έπασχε από καρκίνο τού προστάτη, ενόσω άσκούσε ακόμη καθήκοντα Προέδρου τής Δημοκρατίας, διαβεβαιώνοντας τους ταυτόχρονα ότι θά προσπαθήσει νά φθάσει ως τό τέλος τής θητείας του, άν φυσικά ή κατάσταση τής υγείας του τού τό έπιτρέψει. Τά εν' οίκω εν δήμω, έφόσον άφορούν τόν δήμο, όμως ή πάλη εναντίον τού καρκίνου είναι τελείως προσωπική υπόθεση: ό πρόεδρος μπορεί νά είναι άσθενής αλλά ένας άσθενής δέν μπορεί νά παραμένει πρόεδρος. Δημοσιοποιώντας τήν άσθενεία του, δεσμεύεται νά παραιτηθεί άν σοδαρέψει ή κατάστασή του, απαλλάσσοντας τόν λαό από τό διπλό άχθος και νά παρακολουθεί τά ιατρικά δελτία

γιά τήν πορεία τής υγείας τού προέδρου του και νά είναι άκυβέρνητος. «Τά προβλήματα τής υγείας μου δέν πρέπει νά μ' έμποδίζουν ν' ασκώ τά καθήκοντά μου. Αυτή είναι ή ήθική στην όποία πρέπει νά υπακούει ένα πολιτικό πρόσωπο», δήλωνε τό 1991.

Μετά τήν αποχώρησή του από τόν δημόσιο βίο, τόν Μάιο τού 1995, έπαψε, όπως ήταν φυσικό, νά άπασχολεί τήν κοινή γνώμη μέ τήν κατάσταση τής υγείας του. Κι όταν ένιωσε τό τέλος νά πλησιάζει, έντέλεσε τούς γιατρούς του νά μήν παραείνουν τεχνητά τή ζωή του «πέρα από τό όριο τής άξιοπρέπειας». Στίς 6 Ίανουαρίου ρώτησε τί συνέπειες θά έχει άν σταματήσει τή φαρμακευτική άγωγή. «Τό θάνατο», τού είπε ό προσωπικός του γιατρός, «μέσα σέ μία έως τρείς μέρες». Ήδη ήταν πολύ κουρασμένος, δυσκολευόταν νά μετακινηθεί χωρίς βοήθεια. Άποφάσισε νά σταματήσει τή λήψη κάθε φαρμάκου, πλην τών παυσιπόνων. Στους δικούς του, γέλασε: «Σιγά μήν πεθάνω!» Στίς 8 Ίανουαρίου ξύπνησε στίς έφτάμισι ή ώρα, παραπονόμενος ότι κοιμήθηκε άσχημα. Λίγο άργότερα ξαναξάπλωσε και κοιμήθηκε. Γιά πάντα.

Ό νεκρός δεδικαίωται, ως γνωστόν, κι οι δηλώσεις λύπης και τιμής πέσανε βροχή. Πολιτικές αναλύσεις, ιστορικές αναδρομές, παλιές και νέες συνεντεύξεις, φωτογραφίες, σχόλια, ανέκδοτα, ρεπορτάζ, μηνύματα συμπαράστασης στην οικογένεια τού θανόντος γέμισαν δεκασέλιδα τών εφημερίδων όλη τήν εβδομάδα. Τόν πιο θετικό επικήδειο έβγαλε αυτός πού ό θανών είχε χαρακτηρίσει «άδιστακτο» και «χυδαίο», ό Σιράκ. Ός κι αυτοί πού έστειλαν άρον άρον τά λεφτά τους στην Έλβετία τό 1981 — μήν τυχόν και τούς τά κρατικοποιήσουν ή τά φορολογήσουν οι μολοσεβίκοι — ήταν περίλυποι. (Μόνο κάποιοι συντηρητικοί και θρησκόληπτοι σκανδαλίστηκαν πού στην κηδεία του παρίσταντο οι δύο γυναίκες του — μέ τό δικίο τους όμως, γιατί αυτοί ούτε στο γάμο τους δέν κατάφεραν νά έχουν έστω και μία γυναίκα.) Ό πρώην πρόεδρος έγινε έθνικό κεφάλαιο. Ούρά χιλιομέτρων μπροστά στο σπίτι του από τούς ανθρώπους πού ήθελαν νά εκφράσουν τά συλλυπητήριά τους ή νά έναποθέσουν ένα τριαντάφυλλο. Δεκάδες χιλιάδες δακρυσμένοι Παριζιάνοι στην πλατεία τής Βασίλλης, νύχτα, κάτω από τή βροχή, στο πολιτικό μνημόσυνο. Οι πολιτειολόγοι μίλησαν γιά τήν ανάγκη τού έθνους νά έχει έναν πατέρα, έναν ήγέτη μέ τόν όποιο νά ταυτίζεται.

Και πραγματικά, ό Φρανσουά Μιτεράν και είχε άδιαμφισβήτητα τό χάρισμα τού ήγέτη και καλλιέργησε τήν εικόνα τού πατέρα τού έθνους. Τό παρατσούκλι του, μέ τό όποιο τόν αποκαλούσαν χαϊδευτικά δημοσιογράφοι, πολιτικοί, γελοιογράφοι και κοινό, όσο ήταν πρόεδρος, ήταν «θείος». Η μόρφωσή του, ή άσπογη χρήση τής γλώσσας, αλλά και ή δραματικότητα του ένέπνεαν σεβασμό σ' έχθρους και φίλους. Κι είχε

πολλούς, κι απ' τούς δύο, εὐρέως κατανεμημένους σ' ὄλο τό πολιτικό φάσμα: φανατικούς φίλους, ἀλλά κι ὀρκισμένους ἐχθρούς στό χώρο τῆς Ἀριστεράς· δηλωμένους φίλους, ἀλλά κι ἀσπονδους ἐχθρούς, ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, στό χώρο τῆς Δεξιᾶς. "Ὅσο κι ἂν ἡ μνήμη εἶναι αἰσιόδοξη καί τείνει νά συγκρατήσῃ κατά κύριο λόγο τήν κατάργηση τῆς θανατικῆς ποινῆς, τήν ἐργάσιμη ἐβδομάδα τῶν 39 ὥρων, τή σύνταξη στά 60, τήν κανονική ἄδεια πέντε ἐβδομάδων τό χρόνο, τούς νόμους γιά τήν ἀντιπροσώπευση τῶν ἐργαζομένων, τή φορολόγηση τῶν μεγάλων περιουσιῶν, τίς ἐθνικοποιήσεις, τήν πρόταξη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης ὡς ἀντίπαλο δέος στόν ἀμερικανικό ἰμπεριαλισμό, τήν ὑποστήριξη τοῦ διαλόγου Βορρᾶ-Νότου, τήν πρόταση στήν Ἰσραηλινή Βουλή γιά τήν ἴδρυση παλαιστινιακοῦ κράτους, τόν οὐμανισμό, τόν ἀντιρατσισμό, τή θέσπιση ἐπιδόματος γιά τούς ἀπόρους, τήν ἀποκέντρωση, δέν μπορούμε νά ἀγνοήσουμε ὅτι ὁ Φρανσουά Μιτεράν, ὁ ἄνθρωπος μέ τή μεγαλύτερη θητεία στήν Προεδρία τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας (δύο ἐπταετίες), ἦταν μιά φοβερά ἀμφιλεγόμενη κι ἀντιφατική προσωπικότητα.

Καμία, μά ἀπολύτως καμία κοινωνική ἢ πολιτική κληρονομικότητα δέν προόριζε τόν ἡγέτη τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, τῆς Ἐνωμένης Ἀριστεράς καί τοῦ Κοινοῦ Προγράμματος νά βρεθεῖ σ' αὐτόν τόν πολιτικό χώρο. Οἱ κοινωνικές του καταβολές ἦταν μεσοαστικές — καθολικές καί συντηρητικές. Μιά ἀδελφή του εἶναι γενική γραμματέας τῶν καθολικῶν σχολείων τῆς Γαλλίας, ἕνας ἀδελφός του στρατηγός καί κατά καιρούς πολιτευόμενος μέ τή Δεξιᾶ, ὁ ἀνιψιός του βασιλόφρων καί ψηφοφόρος τοῦ Σιράκ. Ὁ ἴδιος πολιτεύεται γιά πρώτη φορά τό 1946 μέ τήν Ἐνωση τῆς Δημοκρατικῆς Ἀριστεράς,

πλὴν ὅμως τό κόμμα αὐτό, ἐκτός τοῦ τίτλου, δέν ἔχει καμία ἄλλη σχέση μέ τήν Ἀριστερά. Δέν θά ἐκλεγεῖ ὅμως βουλευτής παρά μερικούς μήνες ἀργότερα, ἐπικεφαλῆς ἑνός ψηφοδελτίου τοῦ ὁποίου οἱ προγραμματικές δηλώσεις εἶναι, μεταξύ ἄλλων: «... Ὅχι στίς δημόσιες δαπάνες, ὄχι στίς διαστικές καί δαπανηρές ἐθνικοποιήσεις, ὄχι στήν ἄνοδο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος στήν ἐξουσία. (...) Ναί στήν ἰδιοκτησία, ναί στήν κατάργηση τῶν ἀχρηστων ἐπαγγελμάτων». Πολιτικός ἀντίπαλος τοῦ Ντέ Γκώλ, θά τόν ἀντιπολιτευθεῖ ἀπό δεξιές θέσεις μέχρι νά διαπιστώσῃ ὅτι μόνον συμμαχώντας μέ τά ἀριστερά κόμματα θά μπορέσῃ νά τόν ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικά. Ἡ εὐκολία μέ τήν ὁποία ἄλλαξε στρατόπεδο ἔκανε τόν Ρεζις Ντεμπρέ νά πεί γιά τόν Μιτεράν ὅτι «ἔγραψε ἕνα δεύτερο μυθιστόρημα, χρησιμοποιώντας τούς ἴδιους ἥρωες μέ τό πρώτο». Ὅμως, ἀκόμη πιό ἐντυπωσιακή εἶναι ἡ εὐκολία μέ τήν ὁποία τοῦ παραδόθηκε ἡ Ἀριστερά, ἀναγνωρίζοντας στό πρόσωπό του τήν ἡγετική φυσιογνωμία πού τῆς ἔλειπε. Ἀπό τό 1958 καί μετά, ἡ προσωπική φιλοδοξία κι ὁ δοναπαρτισμός τοῦ Μιτεράν ἀποκοτῶν ἀριστερή χροιά καί συνοδεύονται ἀπό ἕναν πληθωρικό σοσιαλίζοντα βερμπαλισμό: «Ρῆξη μέ τήν καθεστηριχία τάξεω πραγμάτων καί τήν καπιταλιστική κοινωνία» (1971), «Ὁ ρόλος τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι νά ἐλευθερώσῃ τόν ἄνθρωπο ἀπό τίς δεσμεύσεις καί τίς ἀγωνίες πού τοῦ προκαλεῖ ὁ καπιταλισμός» (1973), «Ὁ σοσιαλισμός δέν εἶναι οὔτε δόγμα οὔτε φιλοσοφία κι ἀκόμα λιγότερο θρησκεία: εἶναι μέθοδος» (1974), «Σκεφτεῖτε πώς εἶμαι σοσιαλιστής! Τί νά κάνουμε, κάθε ἄνθρωπος σέ κάτι πιστεύει. Τό ξέρατε ὅταν μέ ἐκλέξατε. Ὡς πολίτης εἶμαι σοσιαλιστής. Κατά συνέπεια, ὡς ἀρχηγός κράτους, ἐφάρμοσα τίς ἰδέες μου» (1984). Μέ τόν τρόπο πού μέ βόλευε

κάθε φορά, θά συμπληρώναμε.

Οι παραπάνω δηλώσεις καλύπτουν την πιο ουσιαστική περιόδο του «μιτερανισμού»: από την αναρρίχηση στην αρχηγία του σοσιαλιστικού κόμματος, μέχρι την κατάληψη του ύπατου αξιώματος του γαλλικού κράτους. Η άνοδική πορεία προς την εξουσία αρχίζει με τό συνέδριο του Έπιναί, τό 1971: ό Μιτεράν πρέπει νά παρακάμψει τούς άρχηγούς τών διαφόρων τάσεων μέσα τό κόμμα — τούς αποκαλούμενους «βαρόνους». Μετά άπό μία σειρά τολμηρών πολιτικώντων έλιγμών, έπέλεξε νά συμμαχήσει με τόν ισχυρότερο, προκειμένου νά αποκλείσει τόν πιο επικίνδυνο (καί τόν πιο άριστερό, εκείνη τήν έποχή): ή συμμαχία Μιτεράν-Μωρουά κατέλαβε τήν ηγεσία του κόμματος, σέ βάρος του Σαβαρού. Καίτοι άπό τούς κερδισμένους, ό Μωρουά έμοιαζε νά έχει πλήρη έπίγνωση τής κατάστασης όταν δήλωνε, άμέσως μετά τό συνέδριο: «Ήρθε ό Άρσέν Λουπέν καί μάς πήρε τό κόμμα». Παρά τήν άσπονδη φιλία πού ένωσε έκτοτε τούς δύο άνδρες, ό Μιτεράν δέν δίστασε νά αναθέσει στόν Μωρουά τήν προϋπουργία, άμέσως μόλις κέρδισε τίς εκλογές, τό 1981. Ήταν τό πρώτο δείγμα ρεαλπολιτικής του νέου προέδρου.

Δέν ήταν, όμως, ούτε ή πρώτη καί, κυρίως, ούτε ή τελευταία άμφίσημη ένέργειά του. Σωρεία άντιφάσεων χαρακτηρίζει τόσο τήν προσωπικότητα όσο καί τίς πολιτικές του πράξεις κι άν ή λεπτομερής άπογραφή τους στερείται νοήματος κι ένδιαφέροντος, άκόμη καί γιά τούς ιστορικούς ή τούς πολιτειολόγους, έντούτοις άξίζει τόν κόπο νά ξανακοιτάξουμε τό πορτρέτο του πολιτικού άνδρα μέσα άπ' τό πρίσμα τών άντιφάσεων του.

Στήν πρώτη κυβέρνηση τών σοσιαλιστών συμμετείχαν καί 4 κομμουνιστές ύπουργοί. Ή έιδηση κατατρόμαξε τούς διεθνείς συντηρητικούς κύκλους καί ιδίως τόν Ρήγκαν, πού ξαμόλησε άρόν άρον τόν Μπους γιά τό συνετίσει τόν Γάλλο πρόεδρο. «Μήν άνησυχείτε», φαίνεται νά έίπε ό Μιτεράν στίς διαπραγματεύσεις, «οί κομμουνιστές θά μείνουν στήν κυβέρνηση όσο χρειάζεται — μέχρι νά πέσουν κάτω άπό τό 10%». Κι άσ' τόν Άραγκόν νά τρέχει στίς συγκεντρώσεις του σοσιαλιστικού κόμματος.

Οί περιφημες «110 προτάσεις» πού συνόδευσαν τήν εκλογή του έμειναν έν πολλοίς κενό γράμμα: 15 χρόνια μετά, κανείς δέν μοιάζει νά τίς θυμάται. Οί οικολογικές ευαισθησίες του προέδρου δέν έμπόδισαν τίς μυστικές ύπηρεσίες νά δουλιάξουν ένα πλοίο τής Greenpeace, πού παρενοχλούσε τίς πυρηνικές δοκιμές τής Γαλλίας στόν Ειρηνικό. Ούτε οί άνθρωπιστικές άνησυχίες του προέδρου τόν έμπόδισαν νά συνδέσει τό όνομά του με τή γεωμετρική αύξηση τών άστέγων, καθώς καί με τίς μεταγγίσεις μολυσμένου άπό τόν ίό του AIDS αίματος, πού γιά λόγους οικονομικού κόστους δέν είχε ύπόστει κανένα άπολύτως έλεγχο ή έπεξεργασία. Άμέτρητες ήταν οί θυσίες στό δωμά τής οικονομίας: άπό τό πρόγραμμα έθνικοποιήσεων του 1981, φτάσαμε στό άλήστου μνήμης «ούτε έθνικοποιήσεις ούτε ιδιωτικοποιήσεις» του 1986 καί, φυσικά, στίς μαζικές ιδιωτικοποιήσεις τής δεκαετίας του '90. Άπό τίς δηλώσεις του είδους: «Δέν έχουμε άνάγκη τά μονοπώλια, δέν έχουμε άνάγκη τ' άφεντικά του χρήματος. (...) Πρέπει ν' αλλάξει αυτός ό κόσμος», «τό χρήμα πού διαφθείρει, τό χρήμα πού άγοράζει, τό χρήμα πού ίσοπεδώνει, τό χρήμα πού σκοτώνει, τό χρήμα πού καταστρέφει καί τό χρήμα πού σαπίζει τά πάντα, ως καί τίς άνθρώπινες συνειδήσεις», καταλήξαμε στόν ένθρονισμό του χρηματιστηρίου στήν ύψιστη θέση του πάνθεου τών άξιών. Ή άντιπληθωριστική πολιτική κι ή συνεχής προσπάθεια διατήρησης ενός ισχυρού νομίσματος τίναξαν τήν άνεργία στά ύψη.

Μέτα σέ 15 χρόνια κι ένόσω ή Γαλλία σιγοντάριζε τή γερμανική άποψη γιά τήν ένωμένη ευρωπαϊκή οικονομία, ό άριθμός τών άνέργων έφτανε άπό τό έναμυιστό τρία έκατομμύρια, ένώ ταυτοχρόνως άναδεικνύονταν μία νέα άστική τάξη συνδεδεμένη με τό χρηματιστικό κεφάλαιο, πού τήν πολιτική της εκπροσώπηση άνέλαβε τό σοσιαλιστικό κόμμα. Ο νέος πρόεδρος, πού στηλίτευε τόν καπιταλισμό καί τή λογική του εύκολου κέρδους, κατέληξε νά κάνει ύπουργό του τόν Ταπί, μετατρέποντας έναν άριβίστα έπιχειρηματία σέ σύμβολο έπιτυχίας γιά τή νέα γενιά. Κι άν οί πρώτοι «φίλοι» του προέδρου πού πήραν δημόσιες θέσεις ήταν άνθρωποι με τό άνάστημα ενός Μπαντεντέ, δέν άργησαν νά εμφανιστούν κι εκείνοι πού άλλο κίνητρο πλύν του προσωπικού τους όφέλους δέν είχαν κι έπνιξαν τή Γαλλία στό σκάνδαλο, άναγκάζοντας τόν όξυδερεκή φίλο ν' αναφωνήσει άγανακτισμένος: «Σοσιαλιστές, παιδί μου, ληστεύουν τήν κοινωνία, τό λέει κι ή λέξη!».

Όσοι θυμούνται τή σεμνότητα με τήν όποία έσπευσε ό Μιτεράν νά συλλυπηθεί τήν οικογένεια του σκοτωμένου άπ' τούς πιάτσους του Πασκουά Άλγερινού φοιτητή Μαλίκ Ούσεκίν στίς διαδηλώσεις του 1986, δέν θά τολμούσαν νά θέσουν σέ άμφισβήτηση τά άντιρατσιστικά του αισθήματα. Όμως, τίνος δημιούργημα είναι ό Λέ Πέν άν όχι του Μιτεράν, πού, έφαρμόζοντας τό «διαίρει καί βασίλευε», εκμεταλλεύθηκε τίς πολιτικές καί ιδεολογικές διαφορές πού σοδοϋσαν στό στρατόπεδο τής Δεξιάς; Καί ποιός δήλωνε τό 1954, ως ύπουργός Έσωτερικών τότε, ότι «ή μόνη δυνατή διαπραγμάτευση με τό Έθνικό Άπελευθερωτικό Μέτωπο τής Άλγερίας είναι ό πόλεμος»;

Ο άντιστασιακός Μιτεράν, πού μετέφερε στό Πάνθεον τή σωρό του ήρωα τής Άντίστασης Ζάν Μουλέν, χρημάτισε μέλος τής κυβέρνησης του Βισϋ. Ο άντιστασιακός Μιτεράν, ως Πρόεδρος τής Δημοκρατίας, άνθοστόλιζε κάθε χρόνο τόν τάφο του Πεταίν. Ο άντιστασιακός Μιτεράν είχε μέχρι τό τέλος τής θητείας του φίλο καί σύμβουλο τόν Μπουσκέ, τόν άνθρωπο πού διάταξε τή σύλληψη τών Έβραίων στό Παρίσι καί τή μεταφορά τους σέ στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ο άντιστασιακός Μιτεράν στήν τελευταία επίσημη όμιλία του, στήν επέτειο τών 50 χρόνων άπό τήν άπόδραση στή Νορμανδία, έξήρε τόν ήρωισμό καί τόν πατριωτισμό τών στρατιωτών τής Βέρμαχτ, τήν ίδια στιγμή πού ή μελέτη τών ιστορικών άρχείων άναγκάζει τή γερμανική κοινή γνώμη νά μένει άφωνη μπροστά στίς άποκαλύψεις γιά τίς κτηνωδίες καί τήν ποταπότητα τής Σιδερένιας Στρατιάς...

«Όλη αυτή ή ιστορία είναι δική μου», είχε δηλώσει ό Μιτεράν στους δημοσιογράφους πού άναρωτιούνταν ποιό άπ' τά πρόσωπα του Ίανου είναι τό πραγματικό. Κι ό γελοιογράφος του Μόντ δείχνει δύο εργάτες νά κουβεντιάζουν: «Αυτό πού ξέρω, είναι ότι πριν δέν ήταν άριστερός», λέει ό ένας. «Ούτε καί μετά», συμπληρώνει. Χάρη στήν έξαιρετική ικανότητά του, όμως, νά εφαρμόζει τήν άλχημεία στήν πολιτική, αφήνει πίσω του ένα μεγάλο κενό. Γιά τή γαλλική πολιτική ζωή, ό 20ός αιώνας τελειώνει τό 1996, με τό θάνατο του άνθρώπου γιά τόν όποιο ό Σάρτρ έγραφε: «Τό θέμα δέν είναι νά διαλέξουμε άνάμεσα στόν Πομπιντού καί στόν Μιτεράν, αλλά ν' αποκλείσουμε τήν πιθανότητα νά εκλεγεί ένας άπό τούς δύο, γιατί αυτούς τό μόνο πού τούς ενδιαφέρει είναι νά γίνουν άρχηγοί. Δέν μπορεί ένας άνθρωπος νά είναι άφεντικό τών άλλων. Όταν τό καταλάβουμε αυτό, θά έχουμε κάνει ένα δήμα προς τόν σοσιαλισμό».

Ο μακαρίτης ό Μπόστ έχασε τήν ευκαιρία νά σχολιάσει: «Ο Φρανσουά Μιτεράν παίθανε άπό καρκίνο. Δέν χρειάζεται πιά νά δίνεται στόν άντικαρκινικό αίρανο».

ΜΕ ΤΟΝ ΤΕΟ ΣΑΛΑΠΑΣΙΔΗ

Ἄρχές τοῦ '45, στό σπίτι του στή Θεσσαλονίκη.

Μέ τόν Τέο Σαλαπασίδη... Γιά ποῦ, ὅμως;

Θέλουμε νά παρουσιάσουμε «τή ζωή καί τό ἔργο του»; Νά ἀναδείξουμε τόν «ἄδοξο ποιητή», δίνοντάς του «τή θέση πού τοῦ ἀρμόζει» ἀνάμεσα στούς ὁμοτέχνους του; Ἡ, ἀκόμα, νά ἀναπλάσουμε τήν «ἐποχή του», μέσα ἀπό ἀναμνήσεις, καταθέσεις καί μαρτυρίες, φίλων καί συμπρωταγωνιστῶν, προσφέροντας πολύτιμο «ὕλικό» στούς ἱστορικούς τῆς περιόδου 1940-1967;

Ἄλλα καλά κι ὥραϊα, ἴσως καί χρήσιμα, μὰ ἀπ' αὐτό τό ἀφιέρωμα ζητᾶμε κάτι περισσότερο. Στίς κρίσιμες στιγμές μιᾶς εἰκοσαετίας, ὁ Σαλαπασίδης βρίσκεται στό κέντρο καλλιτεχνικῶν καί εὐρύτερων ζυμώσεων καί συνυπάρχει μέ ὅσους πρωτοποροῦν ἢ θά ἔχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στή συνέχεια. Ἀντίσταση καί νέοι ποιητές τῆς Θεσσαλονίκης-Ἀθήνα, Ἐμφύλιος καί ἀναζητήσεις τῶν διανοουμένων-Πατάρι τοῦ Λουμίδη καί ἀμφισβήτηση — τά νέα ρεύματα — κινηματογράφος-θέατρο... Τά δείγματα γραφῆς του, πού βρῖσκουμε σφηνωμένα σέ κάθε καμπή τῆς εἰκοσαετίας, τό ἰδιαίτερο στίγμα του, ἡ τραγική του διάσταση... Ἀκολουθώντας τή διαδρομή του, περνᾶμε τίς βασικότερες στιγμές αὐτῆς τῆς περιόδου μέσα ἀπό ἐνδιαφέροντα μονοπάτια καί ἀγγίζουμε μιά σειρά ἐρωτήματα, πού μερικά μάλιστα ἀπό αὐτά ἀκόμα δέν ἔχουν τεθεῖ.

Μέ τόν Τέο Σαλαπασίδη λοιπόν...

Αυτό ήταν

Παχιά ή παρτα του χάθνη

Σ' αν τ'ο κραί του χέρηι ό κηρα και χάνεται
Είχε και ή παρτα του ό κηρα

Και χάθνη χωρίς να πετ. Στεφάτος.

Γήτιεν οι άιτής Έβραίους

Γήτιεν τέ τούτη λαχωνίους.

Ταξίδι τή τον Μωυσή στο τ'υαχό,

Ταξίδι τή τον Ίησο στην καρδιά

Τον Μάρτ στο στομάχι

Στά σέχλια τον Φρόντ-άντε (ή 6 κ

Ήτροζέτης στις έρητες

Κάτ' στις γήγερη νυταχίτη

Γερνώντας

Δίνοντας

Γέρνοντας

Ήρτο φίλι στο άκέρο Παρίσι

.....

.....

Έβραϊος χωρίς Συναγωγή

Λαχωνίος δίχως Λέσχη.

Γεωγ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

1924

Γεννιέται ο Ματθαίος, πρωτότοκος γιός αστικής οικογένειας Έλλήνων του Εύξεινου Πόντου, στο Βατούμ της τότε Σοβιετικής Ένωσης.

1925

Η οικογένειά του έρχεται στη Θεσσαλονίκη, όπου ο πατέρας του Εύριπίδης θα έργαστεί στην Τράπεζα της Ελλάδος ως ανώτερος υπάλληλος.

1940-44

Γραμματέας της ΕΠΟΝ Διοικητηρίου. Άνοιξη του '43 ανεβαίνει στο βουνό, περνάει από τη Σχολή Αξιωματικών του ΕΛΑΣ και συμμετέχει στην Αντίσταση ως ανθυπολοχαγός. Τέλος του '44 επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη. Έδώ πρέπει να τοποθετείται και το μαγικοφοσφικής έμπνευσης ποίημα «Στούς νέους των ΣΕΚ».

1945

Βάρκιζα, αρχίζουν οι περιπέτειες της εποχής, ή οικογένειά του μετακομίζει στην Αθήνα. Στα *Ελεύθερα Γράμματα* (7/12), δημοσιεύει — με το ψευδώνυμο Νίκος Νικολαΐδης — το ποίημα «Όδομαχίες». Πεθαίνει ο πατέρας του — συλλυπητήρια ανακοίνωση του ΕΑΜ Τραπεζούπαλλήλων.

1946

Ακολουθεί στο ίδιο περιοδικό (28/1) το ποίημα «Εκείνος», γραμμένο για τον Χάρη Τάλλαρο, όπως άλλωστε και αυτό του Μ. Άναγνωστάκη («Χάρης 1944»), και τέλος το «Σχέδιο για προσευχή» (8/3). Κατεβαίνει μόνημα στην Αθήνα. Συχνάζει στη στοά της Θεμιστοκλέους 11 (Μαυρίδης), στον κήπο του Μουσείου και σε άλλα στέκια της εποχής. Μαζί του και ο Πάνος Θασίτης, που εκείνο το διάστημα κρύβεται στην Αθήνα. Γράφει το πρώτο του θεατρικό έργο, με αρχικό τίτλο «Έρωσ» και μεταγενέστερο «Κάτω απ' τη στέγη, πίσω απ' τις πόρτες».

1947-48

Οι ένδειξεις που υπάρχουν γι' αυτή την περίοδο μας λένε πως συμμετέχει ενεργά στις παρέες και τις ζυμώσεις — ο Νίκος Παππάς του αφιερώνει το ποίημα «Κόνωνος 143» (*Ποιητική Τέχνη*, Ιούλιος 1948). Πιθανόν να λανθάνουν κείμενά του στα δεκάδες έφημερα περιοδικά, που έχουν ως βάση τους τη Θεμιστοκλέους 11.

1949

Στο περιοδικό *Νέοι Ρυθμοί* (Μάιος) δημοσιεύεται το ποίημα «Μάυρη θάλασσα». Η έφημερίδα *Μάχη* κάνει ένα ειρωνικό σχόλιο, το περιοδικό απαντά σε έντονο ύφος: «Θά σ'ας τιμούσε και ή καλημέρα του Τέου Σαλαπασίδη» και το επεισόδιο κλείνει με τη *Μάχη* να ζητά συγγνώμη... Στρατεύεται (Δράμα, Κέντρο Υγειονομικού Πάτρας) και καταλήγει στο «Χειρουργείο Έκστρατείας» της Πίνδου, ένα ακόμα «τάγμα άναμορφώσεως»...

1951

Ένα στρατιωτικό φορητό, που τον κατεβάζει μαζί με άλλους απ' την Πίνδο, ανατρέπεται και ο Τέος τραυματίζεται σοβαρά στο κεφάλι — αρκετές μέρες σε άφρασία, πιθανές μετατραυματικές έπιπλοκές.² Απολύεται στις 19.6.51.

*Ένας τρομερός νέος, ο Τέο Σαλαπασίδης, αφού έσπειρε μιά ποικιλία καλλιτεχνικών έκδηλώσεων και λίγη μά αληθινή ποίηση, έφυγε από κοντά μας...
Ο Τέος ζει ώραιος και ποιητικός πάντα και ζει όπως ήταν: νέος.*

Νίκος Παππάς

*

Ο Σαλαπασίδης, κατά βάση ποιητής μετασορρεαλιστής, αλλά και με ένδιαφέροντα θεατρικά και κινηματογραφικά, ένημερωμένος για τά κινήματα που προηγήθηκαν του μπητ και γνώστης από κοντά της ανταρσίας του Σαίν Ζερμαίν ντε Προέ, της όποιας ψυχή είναι ο Μπορίς Βιάν στα 1950 είναι ένα μοντέλο άμφισθητία.

Βέβαια, ή Αθήνα, χωρίς καμιά σχεδόν άντιστοιχία με πόλεις όπως τό Παρίσι και τό Σάν Φρανσίσκο, θά φιλοξενήσει την ομάδα του Λουμίδη, στην όποία εκπροσωπούνται κι οι δυό μεταπολεμικές γενιές. Άκόμα και όταν τό πρόσωπό της είναι όρατό από τό κατεστημένο, ή δράση της δέν πηγαίνει πύο πέρα από κάποια συμβάντα σε καφενεία και ταβέρνες, τό ξεφάνισμα του κύκλου του «Αθηναίον» (άχρωμες και άναχρονιστικές έκδηλώσεις στις όποιες πρωταγωνιστούν Παπανούτσι, Χατζηκυριάκοι, Παναγιωτόπουλοι κ.ά.), την περιφρόνηση των λογοτεχνικών περιοδικών, ένα οργανωμένο νταβαντούρι άποδοκμασίας στην προεμέρα της νέας περιόδου της Λυρικής Σκηνης και στις πρώτες φεστιβαλικές παραστάσεις στο Ήρωδειο...

Θωμάς Γκόρπας

Όμως ή όλη υπόθεση του Τέο και των φίλων μας, καθώς οι περισσότεροι χάθηκαν πιά, είναι για μένα μιά «Νέκνια» που ακόμη δέν μπορώ νά τήν ψαύσω και νά τήν άντιμετωπίσω. Διαλύομαι. Ίσως, άργότερα, μπορέσω νά τό κάνω. Καί μου είναι άδύνατο τώρα νά γράψω συμβατικά «μνημόσυνα». Οι δεσμοί — και ή εποχή — υπήρξαν ακατάλυτοι. Καί μαζί φοβεροί. Καί έτσι υπάρχουν ακόμη μέσα μου. Καί τό «Μέ τον Τέο Σαλαπασιδή...» είναι κυριολεκτικό: τό «τιμιότερο» ήταν τότε οι άνθρωποι — Στην κρεατομηχανή.

Πάνος Θασίτης

*

Η Μαίρη Χυτήρη είναι από τά πρόσωπα που θά παίξουν σημαντικό ρόλο — είτε από κοντά, είτε από δίπλα, είτε ακόμα, μέ τήν άπουσία της — στή διαμόρφωση των νέων παιδιών τής Θεσσαλονίκης... Στέλεχος του ΚΚΕ Μακεδονίας, διαφωνεί μέ τίς αποφάσεις τής 5ης ολομέλειας (30/1/49, Μακεδονικό), και περιέρχεται σέ δυσμένεια. Από τό θοινό στέλνεται στή Θεσσαλονίκη, μέ άνυπαρκτους όρους ύποδοχής. Σύντομα (όπως όλοι τό περιμεναν...) έντοπίζεται από τήν Ασφάλεια και άυτοσυροδοείται. Ο Τέος είναι ό μόνος από τήν παρέα που τήν επισκέπτεται στό Δημοτικό Νοσοκομείο, όπου νοσηλεύεται κρατούμενη. Έκτελείται στις 30/5/49.

Κ.Β.

*

Στά χρόνια τής γερμανικής Κατοχής, ή «παρέα» του Τέο στή Θεσσαλονίκη, ήταν αρχικά οι φίλοι, που οι περισσότεροι κατοικούσαν τότε στήν περιοχή του Διοικητηρίου, συνομήλικοι και συμμαθητές του κατά κανόνα, και είχαν προσχωρήσει όλοι στήν Αντίσταση από τό καλοκαίρι ακόμη του '41, ένταγμένοι στή συνέχεια στό ΕΑΜ Νέων, στήν ΕΠΟΝ και στόν ΕΛΑΣ, μέχρι τήν λήξη τής Κατοχής. Οι φίλοι, άς πούμε, του Διοικητηρίου, ήταν κυρίως οι έξης: Άριστείδης Φασιανός και ό άδελφός του Άλέξης, Ματθαίος Μάνος, έξάδελφος του Τέο, Νίκος Χρυσόπουλος, Άν-

1952

Άρχίζει νά άνεβαίνει συστηματικά στό Πατάρι του Λουμίδη και σύντομα δημιουργείται ό βασικός πυρήνας: Μίλτος Σαχτούρης, Νίκος Καρούζος, Δημήτρης Χριστοδούλου, Μιχάλης Κατσαρός... Σεπτέμβριος: τό ποίημα «Bello-Horizonte» για τήν εκτέλεση του Μπελογιάννη και των συντρόφων του.³ Τό τρίπρακτο «Τά μήλα πέφτουνε Τρίτη» κατατίθεται στό Έθνικό Θέατρο (20.11), για νά άπορριφθεί τήν επόμενη χρονιά (6/8/1953) ως «ακατάλληλον προς διδασκαλίαν».

1954

«Υπόθεση» κινηματογραφικού σεναρίου, «Ο άληθινός Άρμάνδος» (5/7). Άκολουθεί ή «περίληψη» σεναρίου «Όδηγός φορητών», που γράφεται μαζί μέ τον Μιχάλη Κατσαρό (12/10/1955). Τήν ίδια χρονιά τό «Γκρίζο Πουλόδερ» παίζεται στό ΕΙΡ ως ραδιοφωνικό μονόπρακτο.

1956

Μαζί μέ τον Κατσαρό και κάποιους έπίδοξους «παραγωγούς» (Γ. Κατσιάρος, Σ. Μπαλαγούρας και Β. Πολυδούρης) ίδρύουν τήν ΕΛΣΑ-ΦΙΑΜ, μέ πρώτη «παραγωγή» ένα διαφημιστικό φιλμάκι του Σαλαπασιδή για τή RENAULT. Τό σενάριο τής «Μικρής Παρέλασης» κατατίθεται στήν Έθνική Βιβλιοθήκη (14/6). Τό «Γκρίζο Πουλόδερ» παίρνει τήν όριστική του μορφή. Μέχρι τον Ίούλιο τής επόμενης χρονιάς (1957), γυρίζονται κάποια μέτρα φίλμ άπ' τήν ταινία του Σαλαπασιδή: ό Κατσαρός είναι «Διευθυντής παραγωγής», όπερατέρ ό Παπαδούκας, ενώ παίζουν κάποιοι άπ' του Λουμίδη (Γεωργούδης) και άλλοι έρασιτέχνες. Ένα άτύχημα στά γυρίσματα έχει ως άποτέλεσμα τον θάνατο ενός μικρού κοριτσιού — ακόμα ένα τραγικό συμβάν στή ζωή του Τέο. Φθινόπωρο του '57, ό,τι έχει γυριστεί, άμοντάριστο και χωρίς ήχο, προβάλλεται στό «Άλκαζάρ» τής Θεσσαλονίκης.

Έπιστροφή στήν ποίηση και, τέλος του '57-άρχες του '58, τρία ποιήματα του στα Άθηναϊκά Γράμματα είναι τά «Northern Spiritual», «Ο-24» και «Άλωσις». «Υπόθεση», κινηματογραφικού σεναρίου «Ένας άνθρωπος γεννιέται» (29/4/58). Στήν ίδια περίοδο πρέπει νά τοποθετείται τό μονόπρακτο «Μεσόγειος» και μιά ακόμα «υπόθεση» σεναρίου που δρέθηκε μεταφρασμένη στα άγγλικά και βασίζεται σέ νουβέλα του Ντοστογιέφσκι.

1959

Άπό μιά παρέα του Λουμίδη βγαίνει τό πρώτο τεύχος του περιοδικού Κοῦρος — από τό δεύτερο θά είναι τό περιοδικό του Λεωνίδα Χρηστάκη — και ό Σαλαπασιδής δίνει τό κείμενο «Μετάβαση». Τόν επόμενο χρόνο εκδίδονται τά δύο τεύχη του περιοδικού Άξιός, που είναι ένδεικτικά του στίγματος του Σαλαπασιδή, μά και των άναγκαιοτήτων τής εκδοσης...

1961

Άρχές του χρόνου, τό «Γκρίζο Πουλόδερ» άνεβαίνει από τό «Θέατρο Τσέπης» του Δ. Κολλάτου και τον Άπρίλιο στή Θεσσαλονίκη, από τό «Έλεύθερο Θέατρο» του Κυριαζή Χαρατσάρη.

Φεύγει για δεύτερη φορά στό Παρίσι (ή πρώτη είναι στα μέσα τής δεκαετίας του '50), δουλεύει για λίγο ως νυκτερινός ξενοδοχειακός υπάλληλος, καταγράφεται τό πρώτο «γνωστό» επεισόδιο μέ τήν ύγεια του και νοσηλεύεται εκεί. Άνοιξη του '62, σέ κατάσταση κρίσης, μπαίνει στό τρένο τής επιστροφής και περνώντας από τίς Έλβετικές Άλπεις

Δ Ε Ι Ο Σ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ · ΑΘΗΝΩΝ

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1960

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Α

- Α.Δ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ 'Εξοχική Λαμαρή. Διήγημα.
 Ν. Δ. ΚΑΡΟΤΖΟΤ Τρώες και ό ήλιος. Ποίημα.
 ΝΙΚΟΤΘ. ΣΚΟΤΤΕΡΗ Τρία ποιήματα.
 ΑΛΛΑΙΝ ΡΟΜΠΓΚΡΙΓΙΕ Δίνο κείμενα.
 ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ 'Ερωής ό Θεός. Ποίημα.
 ΡΑΪΝΕΡ· ΜΑΡΙΑ ΡΙΑΚΕ «Malte Laurids Brigge».
 ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Διεύθυνση, Κυριακή Χαρατάση
 ΜΑΡΚΟΤΦ. ΔΡΑΓΟΤΝΗ 'Ό 'Αμανός.
 ΠΕΤΡΟΤ ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΤ Τό τελευταίο θάυμα. Διήγημα.
 ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΤΛΟΤ Μετά τό άνακλητικό Μέρος Α'. Ποίημα.
 Ζ Ω Ρ Ζ Σ Α Ν Τ Ο Τ Α Σχόλια γιά μιά γενιά.
 Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η 'Επαλληλο Κίελοι. 'Οθουσία Χ. Ζουλα.
 ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΔΕΛΤΙΟ τός 'Αξιού.

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

- ΓΙΑΝΝΗ ΜΗΤΑΡΑΚΗ
 ΚΟΤΛΑΣ ΜΠΕΚΙΑΡΗ
 ΓΙΑΝΝΗ ΣΠΤΡΟΠΟΤΛΟΤ
 ΦΑΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΤ
 ΣΠΤΡΟΤ ΚΡΗΤΙΚΟΤ
 ΜΑΡΙ· ΣΕΒΕΕΣΤ ΠΟ·
 Λ Τ Χ Ρ Ο Ν Ι Α Δ Ο Τ
 ΓΙΩΡΓΟΤ ΜΑΤΡΟΤΔΗ
 ΜΑΡΙΟΤ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΤ
 ΕΛΕΝΗ Σ ΖΕΡΒΑ
 ΑΛΕΚΟΤ ΦΑΣΙΑΝΟΤ
 Ε Σ Ρ Ο Υ Α Λ Ο

σκορπίζει ένα μάτσο χειρόγραφα στό χιόνι... Νοσηλεύεται γιά τρείς μήνες στό Δρομοκαίτειο.

1963

'Ο Χαρατάσης άνεβάζει πάλι τό «Γκριζο Πουλόδεο», στό θέατρο «Θυμέλη».

Τήν επόμενη είκοσαετία ό Σαλαπασίδης νοσηλεύεται σέ διάφορες κλινικές, ενώ στά διαστήματα πού είναι έξω, και ώς τό '70, συνεχίζει τά περάσματά του από τά στέκια· από εκεί και μέχρι τό τέλος απλώς θά συνεχίσει νά βλέπει κάποιους φίλους, κυρίως απ' τήν παρέα τού Λουμίδη (Καρούζος, Γκόρπας κ.ά.).

Τόν Φεβρουάριο τού 1982 δημοσιεύεται στό περιοδικό 'Ωλήν τό κείμενο «Τό Πατάρι», τού Θ. Γκόρπα, ό όποιος συχνά επανέρχεται στό θέμα και στόν Σαλαπασίδη, είτε «διά ζώσης», είτε μέ δημοσιεύματα — εκτενέστερη αναφορά του, αυτή στό περιοδικό 'Ιχθυεύτης, τ. 26-27, 1987.

1983

Πεθαίνει στις 23/12 και λίγες μέρες μετά ακολουθεί τό κείμενο τού Μ. 'Αναγνωστάκη στήν Αύγή. Τόν 'Απρίλιο τού '88, ό Μ. Μέσκος παρουσιάζει στόν Παρατηρητή τόν Τέο και έξι ποιήματά του, ενώ τό 1993 επιμελείται τήν έκδοση Δώδεκα ποιήματα τού Τέο Σαλαπασίδη.

1. Υπάρχει και άλλο χειρόγραφο τού ποιήματος «Αυτό ήταν», αφιερωμένο στόν ξάδελφό του Τούλη Μάνο και μέ τήν ένδειξη «'Οχτώδης '79, 'Αθήνα».
2. 'Ο Λ. Χρηστάκης δίνει τή δική του έκδοχή: 'Ιδεοδρόμο, 1984.
3. Στό χειρόγραφο — τό έχει ό Π. Θασίτης — υπάρχει ή λέξη «εγκρίνεται». 'Ισως λανθάνει δημοσίευσή του σέ περιοδικό τής εποχής. Τό ποιήμα ύπογράφεται μέ τό ψευδώνυμο 'Αντώνιας Βυρώνης.

Κ.Β.

Τά κείμενα τών Θ. Γκόρπα (έκτός από τό «'Ο Τέος στόν Λουμίδη...»), Μ. Μέσκου και Μ. 'Αναγνωστάκη (έκτός από τό ποιήμα «Παλινοδία») είναι δημοσιευμένα, όπως αναλυτικά αναφέρεται στό Χρονολόγιο. 'Όλα τά υπόλοιπα δημοσιεύονται γιά πρώτη φορά. 'Αρκετά σημειώματα προέρχονται από συζητήσεις μέ τούς αναφερόμενους ή από άλληλογραφία μαζί τους.

Τό αφιέρωμα επιμελήθηκε ό Κώστας Βούλγαρης

δρέας Σεπετίδης, Τέλης Μελανιφίδης, Σταύρος 'Ασκηπίδης, οι άδελφοί Χάσης, Δημήτρης και Βασίλης Τάλλαρς, 'Απόστολος Βαλιούδης, Λεωνίδας Ζησιάδης, Πάνος Θασίτης, Γιώργος Κανταρτζής, Στέλιος Κατάκαλος κ.ά.

Τό 1942 και 1943, άρκετοί από τούς παραπάνω μπήκαν στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. 'Ο Τέο γράφτηκε στήν 'Ιατρική Σχολή. Στό νέο φοιτητικό περιβάλλον πού ήταν και τό αγωνιστικό περιβάλλον τής ΕΠΟΝ τού Πανεπιστημίου, στήν παρέα ήρθαν νέοι φίλοι, όλοι 'Επονίτες συμφοιτητές. Είναι οι ακόλουθοι στενότεροι: Τάκης 'Αλεξανδρίδης, Ταξιάρχης Παπαδόπουλος, 'Ισμήνη Τζώρτζη, Θανάσης Φωτιάδης, Μανόλης 'Αναγνωστάκης, 'Ηλίας Γαργάλας, Γιάννης Δερματάς, Γιώργος Καφταντζής-Μαλέας, Κλείτος Κύρου, Νίτσα Μουτσομπάμπα, Ζήσης Στοίλης, Τάκης Χασιρτζόγλου (Χασίρ), 'Ανθμος Χατζηανθίμου ('Ανθος Φιλητάς) κ.ά. 'Όλοι μέ έντονα πνευματικά και λογοτεχνικά ενδιαφέροντα και άρκετοί γνωστοί σήμερα ποιητές και διανοούμενοι. Αυτό λειτούργησε ώς ισχυρός ιδιαίτερος κρίκος στή βαθιά τους φιλία.

Πάνος Θασίτης

*

1945, μετά τήν Βάρκιζα, ό Τέος, γιά μιά ολόκληρη μέρα μπροστά στήν Εύαγγελίστρια, στό Νεκροταφείο. 'Από εκεί και ό δρόμος γιά τό Πανεπιστήμιο — καθημερινό πέραςμα όλης τής παρέας. Καί φυσικά, όλοι τόν ρωτούσαν τί κάνει εκεί: «'Εχω ένα ραντεβού... μέ τόν θάνατο», άπαντούσε.

Γιώργος Κανταρτζής

Χάριζε τά ποιήματα σάν πορτοκάλια.
Στό κορίτσι πού είχε παρέα, στό φίλο
του, στόν καφετζή, πού στό τραπέζι του
τά έγραφε...

Λέλα Χατζάκη-Γκροϋμπερ

*

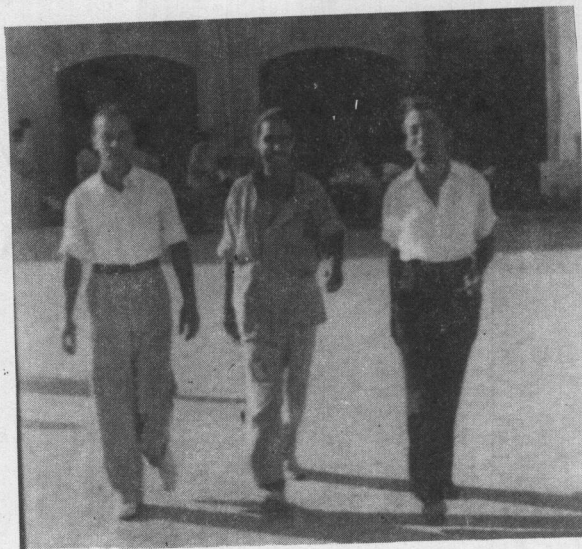
... Άργά τό μεσημέρι, έμεις, οί Λουμίδιοι πηγαίναμε γιά μακαρονάδα στή «Μουριά», στήν Όμήρου, όπου συναντήσαμε τόν Γιώργο Κατσιμπαλή πού πήγαινε σπίτι του νά ξεραθεί, τρεκλίζοντας, πλήρης ούζων, σαλαμιών, λουκάνικων και κεφτέδων του Άπότσου... Τόν ξεφωνίσαμε, στάθηκε, μάς απάντησε «μικροαστικά» και άδέξια, ό Σαλαπασιδής τόν χλεύασε άγρια, ό Κολοσσός του Μαροσιού... παραφέρθηκε, άπειλώντας μέ τήν άστυνομία, ό Τέος όρμησε και τόν κοντούπωσε, τόν έσυρε σέ μιά σχάρα τής Έταιρείας Ύδάτων, ξήλωσε τή σχάρα ύπονόμου έχωσε τό κεφάλι, του κατά τά άλλα άθώου Παλαμιστού, μέσα...!

Θωμάς Γκόρπας

1. Ό Χρηστάκης αναφέρει ένα ακόμα έπεισόδιο μέ τόν Κατσιμπαλή, στό «Μπραζίλιαν», ό.π.

Μέ βάση τή ζωή και τίς ιδιομορφίες του Σαλαπασιδή (και άλλων...), ελάχιστα πράγματα διασώθηκαν (μέσ' άπ' τά χρόνια και μέσα στίς μνήμες) και ακόμα λιγότερα διασταυρώθηκαν. Αυτό τό άφιέρωμα άς είναι τό έναυσμα γιά τή συγκέντρωση είτε κειμένων του πού λανθάνουν (οί ένδείξεις είναι πολλές), είτε στοιχείων πού τόν άφορούν — και μέσα άπ' αυτόν μιά σειρά θέματα. Άπευθυνόμαστε στους άμέτρητους φίλους και γνωστούς, στους ανθρώπους πού συναντήθηκαν μαζί του κάποια «σημαντική στιγμή» — οί περισσότεροι επώνυμοι σήμερα. Ή έρευνα συνεχίζεται...

Μέ τούς Ήλία Γαργάλα (κέντρο) και Τάκη Άλεξανδρίδη, 1949

ΤΕΟΣ ΣΑΛΑΠΑΣΙΔΗΣ

Πολλά χρόνια πριν από τό θάνατό του (23/12/1983); ό Τέος Σαλαπασιδής υπήρξε γιά τή λογοτεχνία μας άπών.

Ή τραγική μοίρα του Μητσάκη, του Βιζυηνού, του Φιλύρα, στάθηκε ιδιαίτερα άνελέτη γιά τόν Τέο, άπομονώνοντάς τον γιά δύο τουλάχιστον δεκαετίες από τήν πνευματική ζωή του τόπου, από κάθε δημιουργική προσφορά.

Κι όμως, ό Τέο λογαριάζονταν από τίς πιό έλπιδοφόρες και τίς πιό ιδιότυπες μονάδες τής γενιάς μας...

Μέ πλούσια όσο και ήρωική συμμετοχή στήν Έθνική Άντίσταση, έζησε τά κυρίως δημιουργικά του χρόνια, τό '50-'60, στήν Άθήνα, άξέχαστη παρουσία γιά τούς όμηλικούς του, πού μέσα στα άπίστευτα δύσκολα εκείνα χρόνια ψηλαφούσε ό καθένας τή δική του διέξοδο.

Στό επίκεντρο κάθε πρωτοποριακής κίνησης, ό Τέο, μέ μία ιδιότυπη και προσωπική αντίληψη των πραγμάτων, συχνά «πρόωση» και πάντα τολμηρή — καταπιάστηκε, μέ τήν παραφορά πού τόν χαρακτήριζε, μέ τήν ποίηση, τό θέατρο, τόν κινηματογράφο, χωρίς νά προλάβει ν' άποτυπώσει μιά μονιμότερη σφραγίδα τής έκρηκτικής προσωπικότητάς του.

Παραμονή Χριστούγεννα, προχθές, μετρημένοι στα δάχτυλα παλιοί φίλοι, άποχαιρετήσαμε τόν Τέο στό νεκροταφείο του Βύρωνα. Ήταν ένα παράξενο ζεστό δειλινό μιάς άνοιξης προχωρημένης — πώς μιλούσε γι' αυτά τά δειλινά ό χαμένος φίλος; (Παρατίθεται άπόσπασμα από τή «Μαύρη Θάλασσα»).

Μανόλης Άναγνωστάκης

Ο Χάρης (Τάλλαρως)

... Ο πρωτοπόρος Τέος Σαλαπασιδής, στά ελάχιστα ολοκληρωμένα δείγματα τής πνευματικής του ιδιαιτερότητας, σκόρπισε τīs καλλιτεχνικές του άνησυχίες στους πέντε άνεμους και δώρισε (κυριολεκτικά) τήν πνευματική του σκέψη στους κοντινούς του ανθρώπους...

...Είκασία ή δεβιάδιτητα; Ο ποιητής, έδω, τών Δώδεκα Ποημάτων πέρασε τή ζωή του μετέωρος ζυγώνοντας τήν τιμήτικην άνωνημία. Στή μνήμη, ώστόσο, ελαχίστων εκπροσώπων τής νεοελληνικής γραμματείας, άχνοφέγγουν θέσεις, στάσεις, όράματα και όνειρα και προοπτικές, τό ελάχιστο και τό πολύ τής χαρακτηριστικής εδαισθησίας από τήν πνευματικήν όξυδέρκεια του Τέο Σαλαπασιδή.

Μάρκος Μέσκος

Έκεινος

Τόν αγαπούσαμε γιατί ήτανε παλληκάρι
Τόν αγαπούσαμε γιά τήν περίφημη γροθιά του
γιά τό σταθερό γαλάζιο του βλέμμα
Τόν αγαπούσαμε γιατί περίμενε σάν παιδί τήν Άνοιξη
ζωγραφίζοντας λουλούδια και φωτιές
Τόν αγαπούσαμε γιατί βάδιζε όρθιος
και γελούσε στά σκοτάδια πολεμώντας
Τόν αγαπούσαμε γιά τήν άπλή προσταγή του
γιά τό φαρδύ του στήθος — πού άργότερα ματώθηκε
Τόν αγαπούσαμε γιά τό βουνίσιο του τραγούδι
Τόν αγαπούσαμε πότερα σά δέν τραγουδάγε
τότε γέμιζε τά πιστόλι του σφυρίζοντας
Τόν αγαπούσαμε — νικούσε και τόν ήλιο μέ γιουρούσι
γιατί μάτωνε τīs νύχτες μ' ένέδρες
Τόν αγαπούσαμε και μās αγάπησε στήνοντας στή Σαλονίκη
τήν έφηβική σημαία του κεντημένη μέ δύο σφαίρες
— Τότε πού σκόρπισε όρμητικά στίς τρικυμισμένες πλατειές
τά είκοσι τριαντάφυλλα πού του χάρισε ή μητέρα του
Τόν αγαπούσαμε και μās αγάπησε — ό Χάρης!

Έλεύθερα Γράμματα, τ. 35, 28/1/46

ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗΣ

Κάθομαι μερικές φορές και συλλογίζομαι: αλήθεια, πόσο άραγε, κρίνοντας μέ τά συμβατικά μέτρα φιλίας, συνδέθηκα μέ τόν Τέο Σαλαπασιδή, έγω, ένας μόνιμος, σχεδόν, κάτοικος Θεσσαλονίκης κι αυτός, φευγαλέο πουλί, ένας διαρκώς, κατά κανόνα, κάτοικος Άθηνών; Διατηρούσαμε, βέβαια, πάντοτε μιá έπαφή μέσω τρίτων είτε μέ μιá κάποια μορφή άλληλογραφίας πού σήμερα είναι αδύνατο νά βρεθεί, εκτός λάθους, έστω κι ένα μικρό του σημείωμα μέσα στά τόσα χαρτιά πού μέ πνίγουν.

Γνώρισα τόν Τέο λίγο καιρό ύστερα από τήν άπελευθέρωση τής χώρας μας από τούς Γερμανούς, στή διάρκεια τής σύντομης παραμονής του στή Θεσσαλονίκη. Τ' όνομά του άναφερόταν συχνά στους κύκλους τής ευρύτερης παρέας και πάντοτε συνοδευόταν από έγκωμιαστικούς χαρακτηρισμούς. Ίδιαίτερα εκείνοι πού είχαν έπιστρέψει από τό βουνό μιλούσαν μ' ένθουσιασμό γιά τόν Τέο κι όλοι τους συμφωνούσαν πώς στάθηκε ένας ύποδειγματικός αξιωματικός του ΕΛΑΣ. Κάτι πού μετρούσε, φυσικά, πολύ περισσότερο παρά άπ' ό, τι στους άγωνιστές τών πόλεων.

Κατόπι σκορπίσαμε και χαθήκαμε μέσα στά γυρίσματα τής ζωής. Μιά μέρα, θυμάμαι, ένα χειμωνιάτικο πρωινό, καθώς κατηφόριζα τήν Άγίας Τριάδος ξεφυλλίζοντας τό καινούργιο φύλλο τών Έλεύθερων Γραμμάτων, έπεσε ή ματιά μου σ' ένα ποίημα κάποιου — άγνωστου — Νίκου Νικολαΐδη. Και καθλώθηκα στή στιγμή! Τό Ξαναδιάβασα — στήν κυριολεξία, τό ρούφηξα — κι ένιωσα νά μέ διαπερνάει ένα ρίγος. Τό ποίημα λεγόταν «Όδομαχίες» και καθώς τό διάβαζες, ένιωθες νά πλανιέται στον άέρα δίπλα σου κάποιο φάντασμα τρυ Μαγιακόφσκι.

Πολεμήσαμε — στά χιονισμένα θρανία τών πάρκων
στίς υπόγειες στοές τών εργοστάσιων
σέ δάση άνοιξιάτικα μέ παπαρούνες...

Ταμπουρωθήκαμε — στά κρásokεδα τών λεωφόρων
στά παράθυρα, στίς στέγες, στα μπαλκόνια
πίσ' άπόνα τζάμι, ένα λουλούδι, ένα φύλλο
πίσω άπ' τīs πέντε άχτινες τής καρδιάς μας.
Μέ πεδίο βολής τά Διεθνή Ξενοδοχεία...

Δέν άργησα νά πληροφορηθώ πώς πίσω από τ' όνομα αυτό κρυβόταν ό Τέο. Κι άκολούθησαν σέ λίγο καιρό άλλα δύο ποιήματά του, δημοσιευμένα κι αυτά στά Έλεύθερα Γράμματα — και πάλι μέ τ' όνομα του Νικολαΐδη. Διαβάζοντας, λοιπόν,

τούς φλογερούς, ανεπιτήδευτους στίχους του, αισθάνθηκα ξανά την ίδια γνώριμη συγκίνηση νά μέ κυριεύει. Ήταν ένας χαρισματικός άνθρωπος ο Τέο. Προικισμένος μ' ένα ασυνήθιστο μυαλό κι ένα μάτι πού έβλεπε πολύ πιό μπροστά από τήν εποχή του, θά μπορούσε ν' αφήσει ένα όνομα κι ένα αξιόλογο έργο πίσω του. Ποιός από μās θά μπορούσε ποτέ νά φανταστεί πώς τό πολύτροφο αυτό μυαλό πού τίνιζε φωτιές θά γινόταν κάποια μέρα ο καταλύτης τού Τέο και ο χαλαστής του;

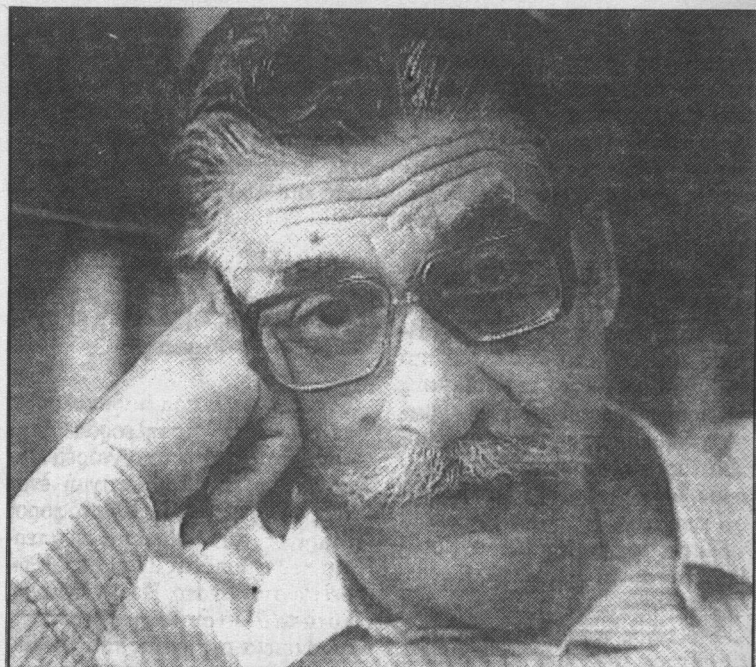
Ξαναβρεθήκαμε σέ λίγα χρόνια. Καλοκαίρι τού 1951 κι ο Τέο, πού είχε απολυθεί από τό στρατό, είχε έρθει στή Θεσσαλονίκη όπου θά έμενε δυό-τρεις μήνες θαρρώ. Μαζί του είχε απολυθεί και ο Τάκης 'Αλεξανδρίδης —γέννημα-θρέμμα Θεσσαλονίκης— πού είχαν κάνει μαζί στή βασική εκπαίδευση. Ο καημένος ο Τάκης, πρόωρα φευγάτος κι αυτός! Ένας διανοούμενος παραγνωρισμένος. Ένας σπάνιος κι ευαίσθητος φίλος. Μέ τήν άφιξη τού Τέο, βλεπόμασταν και οι τρεις μας επί καθημερινής, σχεδόν, βάσεως. Η έδω παραμονή του σύντομα εξελίχθηκε σ' ένα βαλπούργειο γλεντοκόπι. Γυρίζαμε οι τρεις μας τά βράδια μέσα σέ μιά σπάνια εύφορία γέλιου και ξενοιασιάς. Μισομεθυσμένοι αναστατώναμε τις αίθουσες τών κινηματογράφων, κάναμε φάρσες, πίναμε άσταμάτητα κονιάκ όπου κι άν δρισκόμασταν και γελούσαμε μέχρι πτώσεως. Και μέσα σ' αυτό τό άλαλούμι νά κάνουμε σχέδια για τό μέλλον, νά κριτικάρουμε ταινίες και βιβλία, νά κάνουμε ανάλυση τών πολιτικών εξελίξεων, προτάσεις για τό θέατρο και τόν κινηματογράφο, νά πειράζουμε διάφορους τύπους τριγύρω μας. Ήταν ένα διάλειμμα χαράς, πού λέει κι ο ποιητής.

Πέρασε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για νά ξαναβρεθούμε σέ συχνή καθημερινή έπαφή. Φυσικά στή Θεσσαλονίκη. Τό 1959. Τή χρονιά εκείνη ο Τέο έρχεται δυό φορές στήν πόλη μας μέ σκοπό νά δγάλουμε ένα περιοδικό λογοτεχνικό — και όχι μόνο. Είναι γνωστό πώς σκοπός τού κάθε καινούργιου περιοδικού, μεταξύ τών άλλων, είναι πώς πρέπει όπωσδήποτε νά είναι αλλιώτικο από τ' άλλα. Παρουσιάζομαι στήν άρχή άπρόθυμος. Ήμουν κιάλας έπιφορτισμένος μέ σοβαρές επαγγελματικές υποχρεώσεις. Σχέδια επί σχεδίων, νά κάνουμε αυτό, νά κάνουμε εκείνο. Τόν καταλαβαίνω ελαφρώς άλλαγμένο. Νευρικό. Σοβαρό. Τά μάτια του ν' άνοιγοκλείνουν, τά χείλη νά σμίγουν κάθε τόσο κι ή φωνή του σέ τόνους χαμηλούς. Παύσεις πού χανόταν μέσα στους. Τώρα πού κάθομαι και γράφω αναλογίζομαι μήπως όλα έτούτα δέν ήταν παρά τό προοίμιο τών όσων θ' άκολουθοῦσαν άργότερα. Τελικά ή λύση πού βρέθηκε ήταν νά καλύπτει ο Τέο τήν Αθήνα κι εγώ τή Θεσσαλονίκη (έξασφάλιση ύλης και τών άλλων συμπαρομαρτούντων). Ο τίτλος ήταν Αξιός. Στις άρχές τού 1960 κυκλοφόρησε τό πρώτο τεύχος και λίγο άργότερα τό δεύτερο πού ήταν και τό τελευταίο. Έμφάνιση, περιεχόμενα πολύ ίκανοποιητικά. Η γενική έντύπωση θετική. Η ύλη πολύπλευρη κι ενδιαφέρουσα.

Στις σύντομες συναντήσεις μας στά χρόνια πού άκολούθησαν, αλοίμονο, δέν κυριαρχούσαν φωτεινά χρώματα. Όμως, εγώ, κάθε φορά πού σέ ξαναφέρνω μπροστά στά μάτια μου, βλέπω εκείνο τό χαρακτηριστικό χαμόγελό σου — δέν έχω ξαναδεί πιό σαρκαστικό στή ζωή μου— κι άκούω τή χαμηλότονη φωνή σου. Νά σμίγουν τά χείλη σου, χαμογελώντας άδιόρατα, ν' άστράφουν πονηρά τά μάτια σου, νά γελάς πνιχτά και παρατεταμένα.

Ήσουν ένα παλικάρι.

Κλείτος Κύρου

Παλινωδία

Στόν Τέο

*Έτσι μιά μέρα πίσω πάλι θά γυρίσουμε
όταν κανείς δέν θά ναι πιά νά μās προσμεινει
τις τελευταίες κρυφές χαρές μας θά κοιμήσουμε
κι άπλά, σεμνά κι ώραία θά γυρίσουμε*

*Κι όμως τό ξέραμε πώς όλα αυτά ήταν χίμαιρα
κι άς ήταν άνοιχτός μπροστά μας κάθε δρόμος
τώρα θά ζούμε, αλήθεια, μόνο για τό σήμερα
πού οι έλπίδες μας γινήκαν όλες χίμαιρα*

*...Κι άν δέν τό θέλουμε, μιά μέρα θά γυρίσουμε
όλοι δεμένοι έδω θά μείνουμε για πάντα
και τά χαρτιά μέ τούς γελοίους στίχους θά σκίσουμε
σεμνά κι ώραία μιά μέρα θά γυρίσουμε*

Μανόλης Αναγνωστάκης

7/6/43

ΧΡΟΝΟΔΕΙΚΤΕΣ 3-4*

ΕΙΜΟΥΝ ΔΕΥΤΕΡΟΕΤΗΣ όταν άρχιζε ή πρώτη έποχή προγραφήν. Από τότε προγραφή και σπουδές δύο κύκλοι παράλληλοι. Καί τούς ένωνε, σάν ύπόγεια διάβαση, ή ποίηση.

Η ΠΟΙΗΣΗ μυστική τεθλασμένη τών αντίστάσεων.

ΧΩΜΕΝΟΙ στά φοιτητικά σπουδαστήρια διαβάσαμε πλατωνικούς διαλόγους κι απόκρυφα κείμενα. Όπως παλιότερα, τή *Γυναίκα τής Ζάκνθος* και τόν Μακρυγιάννη. Κι άργότερα, μεταξύ Γαλλικού Ίνστιτούτου και Γενναδείου, θεομυθολογίας και αίρετικών του Μεσαίωνα. Μέ τήν άκοή στραμμένη πάντα στήν πόρτα, προς τά δήματα — δύο δύο— τών εισερχομένων.

ΞΗΜΕΡΩΝΕ μέ άνακωνωθέντα και νύχτωνε μέ σήματα μόρες στούς μεσότοιχους και κρυφούς φωτισμούς, από καύτερες τσιγάρων άγνωστων φίλων.

ΨΗΛΑ ΣΚΟΤΕΙΝΙΑΖΕ ό έμφύλιος για όλους μας... Χαθήκαμε, βρεθήκαμε, ξαναβρεθήκαμε, σκορπίσαμε. Σέ κάμαρες φοιτητικές, σέ στέκια λογοτεχνικά, ή σέ καμιόνια. Οί νύχτες άσπρες και οί μαύρες τρύπες μας. Αύτός πού έφευγε άφηγε στή συντροφιά τή μαύρη τρύπα του. Κι όπου στραφούμε βλέμματα ξεφεύγοντας τό δλέμμα μας και δήματα ταχύνοντας κοφτά και παρατεταμένα, πίσω από τό δήμα μας. Άνάμεσά μας άλφαμίτες, γύρω γύρω πράκτορες και πίσω άτέλειωτη σειρά οί μαύρες τρύπες. Ό άλφαμίτης κύριος Παναγιώτης Όπουλος κι ό πράκτορας τών Τόρηδων ό μίστερ Ρέντης. Κι ό Ρακιτζής πού φύτευε στούς λάκκους μαύρα κυπαρίσσια. Καί πίσω από τό δάσος τών χαμένων ή φωνή δέν λύγισε. Γύρισε προς τά μέσα κι έγινε περιπλοκή και ρίζα. Έγινε γρίφος κι επιάλτης τών άστών. Κι ύστερα βγήκε ή *Επιθεώρηση* και μίλησε για ποίηση τής ήττας. «Δέν άποδείχθηκε' άς πάει νά λείει»...

ΚΑΘΕ ΕΠΙΖΩΝ και μία αιχμή και τά ποιήματά μας κοφτερά και άκρωτηριασμένα σάν φραγκμένα.

ΚΙ ΟΜΩΣ, ΔΥΟ-ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ πριν, οί ίδιες φωνές άκατάσχετες από τή συμβολή τών οδών Άμαλίας-Σοφίας-Σταδίου-Έρμου-Φιλελλήνων συρρέοντας προς τήν αιματόβροκτη πλατεία Συντάγματος. Καί δύο δρόμους πού μέσα τά *Έλεύθερα Γράμματα* ψηλά στό πατάρι του «Άετού», όπου προκατέθεσες κ' έσύ τήν κραυγή σου μαζί μέ τούς άλλους συνομήλικους σου πριν καλά καλά γνωριστείτε: Κατσαρός, Λειβαδίτης, Άναγνωστάκης. Έκεί οί γνωστοί

και φτασμένοι, πριν γίνουν οί έλαιογραφίες πού ξέρομε, ό Βάρναλης κι ό Αύγερης και άραιά και πού ό Σικελιανός. Έκεί και οί νεότεροι, οί διαρκώς ανερχόμενοι Βρεττάκος και Ρίτσος (ό τελευταίος συχνά μαζί μέ τούς νέους ποιητές του «Θεμέλιου») και άνάμεσα στούς πολλούς πεζογράφους, άραιότερα, ό Κοσμάς Πολίτης, αλλά ταχτικά για ένα διάστημα ό Θράσος Καστανάκης πριν επιστρέψει οριστικά στό Παρίσι. Μά έσύ συγκράτησες πού πολύ μέσ στή χούφτα σου, κατεβαίνοντας στή γυριστή σκάλα μία μέρα τή θαθεία άποχαιρετιστήρια χειραψία τής Μέλπωσ Άξιώτη. Μορφή σκεφτική κι όμως διάφανη, μέ τό κορμί της λαμπάδα και τή γερακική μύτη. Κ' ύστερα σάν λεοπάρδαλη τής λεωφόρου, νά χάνεται από λόχη σε λόχη και από πρωτεύουσα σε πρωτεύουσα τής Εύρώπης.

ΜΠΡΟΣ ΑΠΟ τόν Καραβία τής Άκαδημίας είδα και τόν Δημήτρη Χατζή. Μορφή συννεφιασμένη: πώς νά ξεφύγει από τή σιδερένια κλούβα πού είχε κατακτήσει και για εκείνον ή πρωτεύουσα; Μέ τό 'να πόδι έξω άπ' τήν πόρτα έμοιαζε τά λελέκια τής τουρκόπολης όπου γεννήθηκε...

ΚΑΘΩΣ ΠΕΡΝΟΥΣΕ μέσα από τή Σωκράτους ή κλούβα, έβγαλε τό κεφάλι σ' ένα από τά σημαδεμένα σπίτια ή ματρόνα και φώναζε. Έλεγε για «κεσάτια» και για «άντίπραξη». Ίδεομαζόχες του κερατά!, μάς φώναζε.

ΑΛΛΑ ΠΟΙΟΣ ΜΠΗΚΕ τότε νά έξερευνήσει τ' άδυτα... Σέ κάθε δόγμα μέσα κ' έξω ένας πειρασμός, μέσ στίς ιδέες μας διπλά δοκιμασμένοι. Πότε πιστοί και πότε αίρετικοί, κάτω άπ' τή φύση μας θαθεία δαμονισμένοι. Έκεί φύτρωνε ή καινούργια μας φωνή και ποίηση...

Ο ΕΛΥΑΡ, πριν δύο χρόνια, στήν Άθήνα... Θυμάμαι, ή σάλα του «Άττικού» κατάμεστη κι ό κόσμος ως τά πεζοδρόμια τής Σταδίου. Τόν προσφωνούσε ό Σικελιανός, ως πρόεδρος τής «Έταιρείας». Κι αυτός για ποιά ερχόμενη εϋτυχία του «εμείς» μέσα άπ' τήν ποίηση μιλούσε; Η συντεχνία όλων τών τάσεων εκεί παρούσα... Ένθουσιώδης και μαζί περιεργή: Ποιός Έλυάρ, ό επαναστάτης τής Έλευθερίας ή του Μανιφέστου του '24; Πήρε τό μάτι μου δύο υπεραλιστές άπ' τούς νεότερους: τόν Κ. νά χειροκροτεί προσηλωμένος, τόν Β. προς τή θύρα τής έξόδου μέ μισή πλάτη περίσκεπτος.

ΘΥΜΑΜΑΙ άκόμη τόν Βιγιόν, τούς τροβαδούρους και τόν Ραμπελαί στήν πρώτη συγκεντρωτική μετάφρασή τους. Έτσι ξαναγνωρίσαμε τίς άπαρχές, πίσω άπ' τή μόνιμη λατρεία μας ως τότε του Μπωντλαίρ ή του Ρεμπώ και τών λοιπών «καταραμένων». (Θυμήθηκα και πάλι τόν Βιγιόν, όταν δοκίμασα κ' έγώ νά μεταφράσω ύστερα από χρόνια *λαμπογράφους*: π.χ. εκείνον τόν άλήτη τής Λυδίας, τόν Ίπώνακτα. Ξαναθυμήθηκα τούς τροβαδούρους, μέ τά προ-

* Βλ. τούς «Χρονοδείκτες 1 και 2», στά τεύχη 1 και 2 (25 Μαρτίου και 8 Άπριλίου 1995) του *Πολίτη Δεκατενθήμερου*.

βηγγικανά ποιήματα του Πάουντ. Καί αργότερα πολύ τόν Ραμπελαί, μέσ' απ' τήν έξοχη μελέτη-θεωρία γιά τό καρναβάλι, του Μπαχτίν. Σάν νά ἐπέστρεφα σέ κάποια ἀπό τά πρώτα μου ὀρηκτῆρια.)

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ Καπράλου τρέχαμε στήν ἔκθεση Μπουζιάνη κι ἀπό κει στούς πειραματικούς «μεγάλιθους» του Μούο. Σκύδαμε στή μελέτη γιά τό μυθιστόρημα, του Λούκατς. (Αργότερα καί στή συζητήσή του μέ τόν Μπρέχτ· πολύ πολύ αργότερα στή δομολογική του ἀνανέωση ἀπ' τόν Γκόλντμαν.) Κι ἀπό τόν Σάρτρ καί τούς λοιπούς ὑπαρξιστές του Παρισίου, μιά πρώτη γνωριμία μέ τή σκέψη του Μαρκουζε καί τῶν ἄλλων τῆς σχολῆς Φραγκφούρτης. Στό μεταξὺ ἀπό πολύ νωρίς —τά ὀφείλῃ τῆς ἀγγλοκρατίας μας!— ἄρχισε νά εἰσάγεται ἀθρόα καί ἡ ἀγγλοσαξονική λογοτεχνία, μεταφρασμένη τώρα ἀπό τούς μεταπολεμικούς, π.χ. τόν Σπάνια καί τόν Κύρου. Μετά ἀπό δύο-τρία χρόνια κυκλοφόρησε καί ἡ μετάφραση τῶν *Κουαρτέτων* μέ ἐκτενῆ εἰσαγωγή καί σχόλια του Δεκαβάλε. Στίς πρώτες κατοικίες, τῆς ὁδοῦ Ἰθήρων καί του Περισοῦ, του ποιητῆ Σινόπουλου, ὁ Καψάσσης μᾶς διάβασε τίς ἀρχικές του δοκίμες ἀπ' τή μετάφραση του Τζόους: παρόντες ὁ Καχτίτσῆς κι ὁ Παυλόπουλος. Μετά γυρίζαμε στό στέκι κι ἄρχιζε ὀληνύχτα τό χαρμάνιασμα τῶν πιό ἐναντιῶν ὕλικῶν.

Ο ΙΑΝΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΜΟΥ ἀπό τότε μέ δύο πρόσωπα, τόν Μαγιακόφσκι καί τόν Ἴλιοτ.

ΕΠΑΝΩ ΑΠ' ΤΑ ΚΕΦΑΛΙΑ ΜΑΣ τά γεγονότα, πρὸς τό τέλος, λαμητόμος... Πῆρα μαζί μου τό κεφάλι —ὑπό συνοδείαν στήν Ἀσφάλεια— ἀφήνοντας τό πρόπλασμά του στό Παγκράτι, στό ἀτελιέ του Κλέαρχου Λουκόπουλου. Μιάν ἄλλη μέρα εἶδα τή Δήμητρα στό τράμ καί ἐνῶ πλησίαζα νά τῆς μιλήσω μου ἔκανε νεῦμα δείχνοντας αὐτόν μέ τά πολιτικά πού τῆ μετέφερε στή Μπουμπουλίνας γιά τή σήμανση. Ὁ Α. σέ μιά ἀδεια ὑπηρεσιακή ἀπό τό Μακρονήσι μου ἐμπιστεύτηκε —εἶμαστε ἀκόμη κολλητοί— πῶς ἀπό χθές κατέλυε στό σπίτι του ἕνα ἀπό τά παράνομα στελέχη, ὁ Φ., κι ἄλλοίμονον ἂν κάποιος πού «ἔσπασε» τόν κάρφωνε. «Καθάρματα», ἔλεγε ὁ Διοικητής, «τί περιμένετε! Δέν βλέπετε πού ἀκόμη καί ὁ Τίτο ἀνένηψε καί ὑπέγραψε», κ' ἔδειχνε —ὕστερα ἀπό μήνα πού εἶχαμε νά δοῦμε τίς ἐφημερίδες μέ τά πηχυαῖα γράμματα. Ἀπ' τήν πατρίδα ὁ Φακατέλης του Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος μάθαινά πῶς πλούτιζε: ἀτέλειωτη οὐρά γιά δημοσίευση δηλώσεων, τρεῖς λίρες καθεμιά ἀκόμη καί γιά πρόσληψη στά συνεργεῖα ὁδοκαθαρισμοῦ του Δήμου. Κορύφωση του δράματος κ' ἐκεῖ, πού ὄλα τά ἐπεσκίαζε, ἡ δίκη Εὐτυχίας Πρίντζου: ἐπάνω ἀπό ἑκατό κατηγορούμενοι, σχεδόν πενήντα καταδικασμένοι εἰς θάνατον κ' οἱ πρώτοι δεκαῆξι ἐκτελεσμένοι ἀμέσως στό Σταυράκι, ἀνάμεσά τους ὁ ἀδελφός του πεζογράφου Ἄγγελος Χατζῆς. Βασιλικός ἐπίτροπος του Ἐκτακτοῦ Στρατοδικείου, ἀπό τότε, κάποιος Παττάκος.

ΚΑΠΟΤΕ ΣΤΟ ΠΑΤΑΡΙ του Λουμίδη διασταυρωμένοι καί ὄρθιοι:

ΚΑΡΟΥΖΟΣ: Μιχάλη, ἦρθε ὁ στόλος...

ΚΑΤΣΑΡΟΣ: Ὁ Στόλος... Ποιός; Ὁ Ἐκτος;

Βλέμματα καί μορφές λοξές καί τά ἄκακα πειράγματά

τους αἰχμηρά σάν βέλη. Ὑπονοούμενα γιά τά ἐρωτικά του ἑνός καί τ' ἀπολιτικά τότε του ἄλλου.

ΚΑΙΣΛΕΡ, ΣΙΛΟΝΕ καί τίς νύχτες βυθισμένοι σέ κουτούκια συντροφιά μέ τούς ρεμπέτηδες. Βαθύτερα *Οἱ Δαιμονισμένοι* καί ὁ Κάφκα μέ τή *Δίκη* του νά συνεχίζεται ὡς τίς μέρες μας.

ΚΙ ΑΥΤΗ Η ΜΝΗΜΗ νά καταγραφῆ, νά μή χαθεῖ: Δύο ἄνθρωποι θαμποί καί μεταχειρισμένοι πίσω ἀπό τήν τζαμαρία. Πῶς νά τούς δῶ μέ ξένα μάτια; Τά ἴδια μάτια χέρια χεῖλη φλυαρώντας, βρίζοντας, γελώντας, ἀναμηροκάζοντας τά γεγονότα. Καί ξαφνικά του ἑνός τό δλέμμα σκάλωσε βαθεῖα στό δλέμμα του ἄλλου. Ἐπάνω ἀπ' τά φλυτζάνια του καφέ οἱ μίσχοι του λαμποῦ συγκλίνοντας κ' οἱ διαφάνειες τῶν χειλιῶν γιά ὥρα πολλή παλλόμενες. Κ' ὕστερα μ' ἐπικίνδυνή ὀρηκὴ κατηφορίζοντας —ἐν-δύο!— μέ δῆμα ἐμβατηρίου πρὸς τό Σύνταγμα. Μέ δάχτυλα πλεχτά σάν μιά γροθιά-χειροβομβίδα μέσ στήν τσέπη του μπουφάν. Καί μέ τά μέσα τους φλεγόμενα, τά γόνατά τους παρανάλωμα του πόθου τ' ἀδιασταύρωτα κορμιά, σπαθιά γυμνά του μαρτυρίου τους. Χαμένοι μέσ στά πετροχημικά τῆς τρίτης του ἀπογεύματος. Καί μ' ἕνα ὕφος μυστηρίου ἀγγίζοντας ἀσώματοι τά σύννεφα. Ἡ πιό μοναχική καί μαγεμένη διαδήλωση.

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΤΟΣΟΥΣ ἄλλους κι ὁ Τεὸ Σαλαπασιδῆς. Τά μεσημέρια στό πατάρι του Λουμίδη καί τά βράδια στή στοά Μαυρίδη. Κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ μέ τή σιωπή καί τήν ἀξιοπρέπεια του μοναχικοῦ καί περιθώριου. Ἐκεῖ, παράμερα ἀπό τούς πρώτους του μεταπολέμου: Ἐλένη Βακαλό, Μίλτος Σαχτούρης, Δ. Παπαδίτσας καί ὅσοι κατονομασμένοι παραπάνω. Καί ἐδῶ, ἀκόμη πιό σιωπηλός, σέ μιά διαχρονία καί ἀνεπίγνωστη συνέχεια: Τζούλιο Καίμη, Γιώργης Ζάρος καί μεταπολεμικά αὐτός — καθένας μέ τήν αἴρεση καί τό ψυχόδραμα, διαφορετικοί στήν ἐποχή τους. Εἶχε δημοσιεύσει ἕνα ποίημα στούς *Νέους Ρυθμούς* —ὄργαγου ἑνός ἀπίθανου ποιητικοῦ κινήματος— καί μόλις εἶδε τόν ἐκδότη του περιοδικοῦ σηκώθηκε ἀξιοπρεπῶς καί διαμαρτυρήθηκε: «Κύριε Παππά» του εἶπε, «ποιός σᾶς ἐπέτρειψε νά μέ χαρακτηρίσετε συναισθηματιστή;» Κ' ἐκεῖνος, προσπερνώντας τον, ψηλός καί γλωσσαλγής: «Πυκνώνουν, ἔλεγε, πυκνώνουν οἱ γραμμές του συναισθηματισμοῦ!». Καί χάθηκε στό βάθος ψελλίζοντας τούς στίχους του:

Θωμᾶ Ἴλιοτ, μ' ἀκούς;

Εἶμαι ὁ Νίκος Παππᾶς ἀπ' τά Τρίκαλα.

Ἀκόμη κ' ἔτσι παραγκωνισμένος.

ΙΔΟΥ ΜΕ ΤΙ ΜΟΝΟΣΥΛΛΑ του χρόνου ταξιδεύαμε. Κανένα δῆμα προβολῆς στά γράμματα. Παρά μετά ἀπό δύο-τρία χρόνια κάποια περιοδικά λαθρόδια: Ὁ *Στόχος*, τά *Ἀθηναϊκά τετράδια* κι αργότερα ὁ δικός του *Ἀξίος*. Κ' οἱ συλλογές μας ἀμνημόνευτες: φτηνές πλακέτες καταχωνιασμένες μέ τ' ἀζήτητα στά ὑπόγεια του Κολλάρου καί του Ἐλευθερουδάκη.

Γιάννης Δάλλας

Μαύρη Θάλασσα

«Είναι κι άλλα παιδιά στά παραγκάκια του Λονδίνου»
Νίκος Παππᾶς

Ἄτελειωτη γύρους καθάλλα στή νύχτα
Χάνω τήν αἰγή σέ κάθε μου χτύπημα
Χάνω τούς φίλους σέ κάποιο ἄλλο πρόσωπο
Χάνω τά ποτάμια στήν ἴδια θάλασσα
Καί μέ βρίσκουν μόνο οἱ σπινθήρες
Πού κερδίζουν οἱ ὀπλές της ἀπό τ' ἄστρα
Σελήνη κτήνος τῶν ἱπποτῶν
Σμήνος πολικό πασιέντσα δυσανάγνωστη
Ρουμπίνι ἄρωστο κατεβασμένο δλέφαρο φεγγαριοῦ
Ἄφροί στό ὑγρό καπούλι τῆς νύχτας πού μέ πάτε!
Καί σύ ἀγνή ἀπλή κατάλευκη
Παρουσία πού κράτησαν οἱ καθρέφτες
Αἷμα τῶν πιό ὠχρῶν κι ἀναιμικῶν μου λογισμῶν
Βοήθα Ἰόλκη! Ὡ κυρά τῶν λογισμῶν μου
Τά ὄπλα νά κερδίσουν ἕνα δλέμμα μνήμης
Οἱ σημαῖες νά ψιθυρίσουν ἕνα δλέμμα μνήμης
Κι' ἄς εἶναι μιά ἡττα μέσα στόν ἀγριο ἄνεμο
Πού γυρίζει τά φτερά τῶν ὀλλαντέζικων μύλων.

Πού νάσαι μυστήριο παιδικό
Ἄγροικε πατέρα τοῦ ἄλλου παπποῦ μας
Παλιά περούδα ἐρωμένη του
Δαρμένη κάθε τόσο μέ φτερά παγωνιοῦ
Καί σύ μοναδικέ μου ξάδερφε μέ τό λαθραῖο καπνό
Πίνεις ἀτέλειωτες λαδωματιές ρακί
Ὅταν ἔσπαγες τό γυαλί στά χέρια σου
Στά ὑποπτα ὑπόγεια τοῦ Ἐρξερούμ
Κι' εἶχες τά μάτια σου λωλά
Κι' εἶχες τά μάτια σου ὑγρά
Κι' εἶχες τά μάτια σου γλυκόπικρα
Σάν τάνθος τοῦ καπνοῦ

Πῶς θέλεις κάποιος μιά μέρα νάρθει νά σᾶς βρεῖ
Τροχίζοντας τό μαχαίρι του στόν Καύκασο
Κάτω ἀπ' τοῦ γύπα τή σκιά νά μετρηθεῖ
Μ' ἕνα σκῶτι ξεραμένο σ' εὐξείνιο καιρό
Καθώς θά τραγουδά ὁ ἄνεμος μέ ράμφη σπασμένα
Νάρθει νά βρεῖ τήν πετραμένη Διμοιρία
Ἡ κάποιο σχηματισμό τῶν τελευταίων Κομνηνῶν
Νά κουδεντιάσει μέ τό μικρό ἐθελοντή τῆς Τραπεζοῦντος
Καί παίζοντας ὀλίγα πορφυρά νομίσματα
Σέ κύβους πολύτιμους τῶν Λοχαγῶν
Νά ξαναχάσει τό μισθό μιᾶς ἐκστρατείας
Μέ ὕφος — ὅσο μπορεῖ — ἀκριτικό. Πάντα
Χειρονομίες πού ζήλεψε ὁ χάρος. Πάντα
Χειρονομίες πού κέρδισε ὁ χάρος. Ντόρτια!

Σέ μάρμαρο πού χάθηκε τό πρόσωπο ἀπό συνήθεια.

Τώρα τό δειλινό δέν εἶναι ὦρα νά θυμᾶσαι
Μαθαῖε. Θυμᾶσαι, ἀκόμα θυμᾶσαι τά σπίτια;
Ἄνεργο πρόσωπο σέ μελαγχολική πυρκαγιά.
Ἐνας σκορπιός πήρε καί πάει τούς θυρεούς
Ἐνας σκορπιός ντύθηκε τ' ἀσήμι καί πυροπολεῖται
Κι' ἄφησαν οἱ Λοχαγοί στά κάστρα
Τ' ἄστρα γιά λίγες ρόγες οἰνόπνευμα
Ἄπόγευμα ξεκούμπωτοι θυμοῦνται
Τό τρίτο στάδιο Ἐκείνης τῆς καμέλιας
Νά τούς γνέφει — χρόνια — βαριοῦνται
Ζωγραφιστή χλωμή ἢ Παναγιά...

Τώρα τί νά κάνω ἐδῶ πού βρέθηκα τόσο νέος
Καί τί νά κάνω ἐκεῖ ἂν πάω τώρα τόσο ἀργά
Ἄς πάμε ἄλλου — σ' ἕνα διαμέρισμα· γνήσια φτηνό
Θά εἶναι ... Κάπου. Ἄραγε εἶναι;
Κι' ἂν εἶναι, ἄραγε...

Πῶς νά 'ναι κείνα τά παιδιά
Στά παραγκάκια τοῦ Λονδίνου.

Νέοι Ρυθμοί, τ. 3, 5/49

Σέ ἐκθεση τοῦ ζωγράφου καί ἠθοποιοῦ Μιχάλη Νικολινάκου (κέντρο),
ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '50

Τό Πατάρι

Στόν Τέο Σαλαπασιδή

Ἐκεί καθόμαστε πρωιά μεσημέρια βράδια καί χαζεύαμε ἥλιους καί φεγγάρια μέσα ἀπ' τὰ τζάμια του καί τὰ μελλοντικά τραγούδια μέσ ἀπ' τὰ σπλάχνα μας. Χαμηλοτάβανο σκοτεινό βρώμικο πατάρι ραϊσμένα μάραμαρα τραπεζιῶν μαδημένες καρέκλες ξεκοιλιασμένοι καναπέδες ἀπαίσιο ντεκόρ καί μόνο ὁ Τάκης χαμογελοῦσε. Χαμογελοῦσε γιά ὄλους μας μᾶς πίστευε μᾶς πίστευε μᾶς ἔφερνε στή ζούλα καί καμιά σοκολάτα κανένα μπισκότο.

Ἀλήθεια τί ἀπόγιναν ὄλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι; Πῶς ἀπεστρατεύθη ὁ θρυλικός ἱερός λόχος τῶν ὠραίων καταραμένων; Μαλλιά χαίτες μαῦρες μπλουζές πανταλόνια φανέλα γκρι ἢ μαύρη μαῦρα ἢ καφέ μοκασέν κάλτσες γκρι γκρενά ἢ μαῦρες λειψιασμένα γοητευτικά τρένς κόντ... Οἱ ποιηταί κ' οἱ ζωγράφοι. Οἱ περισσότεροι κάτι ἔπαθαν λίγο πρὶν τὰ τριάντα λίγο πρὶν τὰ σαράντα. Ὅ,τι παθαίνουν τόσοι καί τόσοι μέ τό χωριό τους μέ τό ξενύχτι μέ τό φόβο τῆς ζωῆς πού τόν λένε φόβο τοῦ θανάτου μέ τὰ ποιήματα μέ τό μαρξισμό —μέ τήν ἐπανόσταση. Τό πατάρι ἦταν δικό μας κι ὄλα τ' ἄλλα στήν Ἀθήνα ξένα. Κι ἀπ' τούς παλιούς μόνο ἕνας Βάρναλης ἢ ἕνας Ἐμπεριόκος ἄντεχαν ν' ἀνεδαίνουν κάπου κάπου.

Ἔτσι μπορῶ σήμερα νά θυμᾶμαι τήν ἀγαπημένη Σταδίου τό Βυζάντιο τοῦ Μπάμπη καί τῶν ἐργατικῶν τῆς ἀγῆς τὰ πλακωτικά κοντούκια τὰ κολωνακιάτικα καρδονιάρικα τὰ διανυκτερεύοντα τῆς Ὀμοιοῖας πανσελήνους ἐπί τῆς Ἀκροπόλεως κατορηήματα ἐπί τῆς Πλατείας Συντάγματος ὀλίγα μακαρόνια μέ σάλτσα καί ἕνα ψωμί γωνία ἕνα πακέτο Κιρέτσιλερ γιά ὄλη τήν παρέα ἀναμνήσεις ξερονησιῶν γιά ὄλη τήν παρέα καί τόν Τέο Σαλαπασιδή τόν καλύτερο ὄλων μας...

Θωμᾶς Γκόρπας

Μέ τόν Μιχάλη Κατσαρό, 1956-57

Ο ΤΕΟΣ ΣΤΟΝ ΛΟΥΜΙΔΗ

... Πρὶν ἀπ' ὄλα ὁ Σαλαπασιδῆς γιά μᾶς κουβαλάει τόν μῦθο τῆς ἀντιστασιακῆς Θεσσαλονίκης καί τῶν ποιητῶν τῆς. Κουβαλάει καί τό προσωπικό του δράμα, πού ἔως σήμερα ἔχει τὰ ἀνεξιχνίαστα σημεῖα του. Εἶναι μοναχικός, ἐκλεκτικός στήν παρέα του, μανιακός τοῦ καφέ καί τοῦ τσιγάρου, παθιασμένος μέ τόν κινηματογράφο. Ἰδιοφυῆς ἀλλά καί ἀνοργάνωτος, ἀπελπισμένος ἀλλά καί καιγόμενος γιά ζωῆ καί δημιουργία. Συχνά τό μαῦρο χιοῦμορ καί οἱ φράσεις θύμιζαν Μιχαήλ Μητσάκη καί Κώστα Χατζόπουλο. Συχνά συμπεριφερόταν ὡς ἀνέστιος: 18 καί 20 ὥρες στό καφενεῖο, στήν ταβέρνα, στό σινεμά, στούς νυχτερινούς δρόμους. Ὁ Τέος ὄνειρευόταν μακρινά ταξίδια, τὰ ὁποῖα, ἀλίμονο, δέν θά ἔκανε ποτέ. Φίλμ καί βιβλία... Κι ἕνα καλύτερο κόσμο μέ τήν πίστη τῶν 18 του χρόνων, ἔως τὰ τελευταῖα του. (...)

Τό «Γκρίζο Πουλόδερ» του, ἔργο μοναδικό, ἔγινε ἀφορμή γιά τήν μόδα τῶν μονόπρακτων πού γιά χρόνια ταλαιπώρησε τήν ἀθηναϊκή σκηνή...

Τά λίγα δημοσιευμένα ποιήματά του, γιά ὄσοις τ' ἀνακάλυψαν ἐγκαίρως, ὑπῆρξαν ξαφνιαστικά, προδρομικά.

Ὅταν ἐπέστρεψε ἀπό τό πρῶτο του ταξίδι στό Παρίσι ἐμένα καί κάποιους ἄλλους μᾶς ἔκανε ν' ἀγαπήσουμε τό Σαίν Ζερμαίν ντέ Πρέ τῶν Ἀφῶν Πρεβέρ καί τοῦ Νίκου Παπατάκη καί τὰ γκολουάζ.

Πέρα ἀπό τὰ ποιήματα καί τὰ ὄνειρα, πέρα ἀπό τίς λάμπεις καί τὰ σκοτάδια καί τὰ αἵματα τῆς Ἀντίστασης καί τοῦ Ἐμφυλίου, πέρα ἀπό τὰ δάσανα καί τίς στερήσεις τῆς δεκαετίας τοῦ '50, θέλω ἐδῶ νά θυμηθῶ τούς περιπάτους, ὥρες, μέ τόν φίλο μου ὄταν τά λόγια μας ἔπεφταν μέσα στή νύχτα καί στή σιωπή, ἄλλοτε σάν λουλούδι κι ἄλλοτε σάν δόμβες μολότωφ. Καί νά θυμηθῶ κάποια χειμωνιάτικα ἀπομεσήμερα πού πηγαίναμε στό διαδῶχο μπάρ τοῦ Λαλάκη, νά μᾶς κερᾶσει ὁ μπαριτζῆς καί νά μᾶς πεί μαγικές ἱστορίες...

Τέλος νά θυμηθῶ τρεῖς ἀνθρώπους πού πολύ ἀγαπήσανε τόν Τέο Σαλαπασιδή: τόν πρόωρα χαμένο κινηματογραφιστή Τῶνη Δημητροῦ καί τούς ποιητές Νίκο Σκουτέρη καί Νίκο Ζουμπολάκη.

Θωμᾶς Γκόρπας
Αἶγινα 9/12/1995

Μέ τον Νίκο Ζουμπουλάκη, μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '50

Μετάβαση

Στοιχεῖα: Μετάβαση καί Δημιουργία-Τσάπλιν-Ντοστογιέφσκυ-Ψάρι-Κριτική-0.12

Ἡ ἀπόγνωση σέ ὠριμένους ὀργανισμούς μέσα στή μετάβαση ἐκφράζεται μέ τήν δημιουργία περιοδικῶν φορμόλης καί μάλιστα ἐκείνου τοῦ τύπου πού λειτουργεῖ βάσει τοῦ συστήματος τῶν προεισπραγμένων συνδρομῶν, οὐχί καρπερῶν ἰχθύων. Σολομῶν, ποταμοβασία πρὸς τίς πηγές: Διαδρομή πού ὀδηγεῖ σέ χωραφὸδρομο, γκριζο, στίς προσβάσεις τῆς Πίνδου τῆς ὀρεινῆς.

Τὴν ἀπόγνωση τῆ δικῆ της, ἔδινε καί μία ἱερόδουλος, κτυπώντας ἕνα ψάρι παστό, στό κατώφλι ὀλολύζοντας, ἐντὸς ρούσικου καταγῶγιου· γράφει ὁ κατ' ἐξοχήν δημιουργός —καί ὄχι κριτικός— τῶν μεταδατικῶν περιόδων, Θεόδωρος Ντοστογιέφσκυ.

Ὁ ἄλλος δημιουργός τῶν ταραγμένων περιόδων, ὁ Τσάπλιν, (πού δέν ἄρθρωσε οὔτε ἕνα «μέτρο» Κριτικῆς), μ' ἕνα παστό ψάρι —ρέγκα γιά τὴν ἀκριβεία— ἔδινε κουράγιο σέ μία γυναῖκα πού ἐκλαιγε ἀπεγνωσμένα, κατάρθωσε νά τῆς δώσει χαμόγελο καί μετά, μ' ἕνα γέλιο ὀλόκληρο τῆ δόθησε.

Στό τέλος τῆς καινίας, ὁ ἴδιος, μέ σπασμένη σπονδυλική στήλη δρίσκει τό φέρετρό του μέσα σέ μία γκράν-κάσσα. Ὅποιος βοθητᾶ δέν πληρώνει; Πολύ ἀστεῖο.

Ἀστειότερη ὁμως εἶναι ἡ σιγή ψαριοῦ πού κράτησαν ὁ Ἕλιος μέ τούς ὑπόλοιπους —ὄλοι τους «δημιουργοί»— πού ἡ μετάβαση τούς τσάκισε καί τούς πέταξε ὠραῖα στήν ὄχθη τῆς κριτικῆς — ὁ Ἕλιος μέ τούς ὑπόλοιπους, γιά νά δημιουργήσουν, θανμάσια, δύο τραύματα.

Τό κτύπημα μέ τόν δοκιμασμένο χειρισμό τῆς ἔλλειψης πλειοψηφίας, τόσο πολὺ βοθημένο ἀπὸ τὴν ἀθόρυβη ζωὴ τοῦ Βαλαωρίτη στό ἐξωτερικό καί ἀπὸ τὴν διακριτικὴ ζωὴ τοῦ Μίλτου Σαχτούρη στήν Ἀθήνα, δόθησαν τὴν κριτικὴ ὀμάδα γιά τό βραβεῖο ποίησης '58-'59 νά περάσει εὐχάριστες ὥρες μεταδατικῆς συντήρησης, καθὼς συζητοῦσε γύρω ἀπὸ τὴν εἰκοσάχρονη θητεία τῶν δύο ποιητῶν, πού ἀκριβῶς ἐπειδὴ ζοῦν σωστά τόν μεταδατικό καιρό, ἐγκατέλειψαν ἠλεγμένους θυρεοὺς, δημιουργώντας.

Καί τώρα τῆ στιγμή αὐτῆ πού δέν ξέρομε τί ὠρα εἶναι, ἕνα ψάρι παστό κεῖται στήν Θουρικὰ ἔρημη πλατεῖα Συντάγματος, περιμένει.

Κοῦρος, τ. 1, 1/59

ΑΞΙΟΣ

ΕΚΔΟΤΕΣ: Τέος Σαλαπασίδης — Νίκος Σκουτέρης, Μπουμπουλίνας 7 - Ἀθήναι. ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: Κλείτος Κύρου — Τάκης Βαρβιτσιώτης. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: Χρήστος Λεφάκης. ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νίκος Σκουτέρης. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Ὀδυσσεύς Χ. Ζούλας. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ: «Ν. Τρομάρας», Σαρρή 10, Ἀθήναι. ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟ: Ἕλιος Διαμαντοπούλου, Στοά Πάππου.

Μικρή Παρέλαση

“Οσο για μένα τουλάχιστον, οι καλύτερες ταινίες μου είναι αυτές που δέν γυρίστηκαν. Στη «Μικρή Παρέλαση» κρύβεται ένα μέρος από τόν σκηνοθέτη Τέο Σαλαπασίδη. Όποιος τόν γνώρισε μπορεί νά φανταστεί τήν ταινία του που δέν γυρίστηκε. Άλλά και τήν οποια ταινία θά γύριζε, χωρίς σενάριο. Διαβάζοντας τήν «Μικρή Παρέλαση», πενήντα χρόνια μετά, ανακαλύπτεις και τό ύφος και τούς προβληματισμούς του παρ’ όλιγον σκηνοθέτη. Καί τή γραφή, τήν κινηματογραφική γλώσσα του υπερεαλιστή ποιητή. Τά «σημαίνοντα» και τά «σημαινόμενα», που έκείνη τήν εποχή δέν είχαν άρχισει νά μās ταλαιπωροϋνε.

Είναι σίγουρο πώς ή «Μικρή Παρέλαση» — ή οποια άλλη ταινία του Τέου — θά ήταν έκείνος ό ποιητικός, πειραματικός κινηματογράφος που άνησε σε άλλες χώρες και που έλειψε από τήν δεκαετία του πενήντα στη χώρα μας. Τό σενάριο τής «Μικρής Παρέλασης» μās δίνει, άν τό διαβάσουμε προσεχτικά, μερικές από τίς εικόνες-σήματα τής γραφής Σαλαπασίδη: Άτμομηχανή, Καρβουνιέρα, «Άνεμιστήρας για τή θεία», χαλασμένο ποδήλατο στό δρόμο, ινδικό χοιρίδιο σε κλουβί, «χωρικοί που κατεβαίνουν με κνημητικό δίκαννο στην πόλη για νά κάνουν φόνο», νεαρός ήθοποιός ντυμένος πρόσκοπος «μέ πολιτικά», Άυστραλία, παράσημο του μπάσκετ, «δυό γιατροί και μία φοιτήτρια στό μαχαλά μας», κόμικς Ταρζάν, ρομβία, πανοραμντζής που δείχνει εικόνες από τόν βασιλέα Κωνσταντίνο νά ελευθερώνει τή Θεσσαλονίκη και τήν Άγία Σοφία, ιδιωτικό νεκροταφείο, «κλοπή ηλεκτρικού ρεύματος» και λοιπά και λοιπά. Υπάρχει, άκόμα, σχόλιο και για τόν ελληνικό κινηματογράφο: «Οί ελληνικές ταινίες διακρίνονται για τούς ήθοποιούς τους».

Φυσικά, μέσα στην φαινομενικά κωμική και άνυπόταχτη ιστορία τής «Μικρής Παρέλασης» θ’ ανακαλύψουμε και τή μοναξιά του Τέου, που χαρακτηρίζει κάθε κείμενο του «παράλογου» — όπως θά τό γνωρίσουμε άργότερα στό θέατρο. Μάλιστα ή μοναξιά μπαίνει σάν ερώτημα κάπου στό διάλογο, αλλά και σάν άπάντηση: «Όταν οί άνθρωποι είναι μαζί, δέν γερονϋν». Γι’ αυτόν και μόνο τό λόγο, δέν θάπρεπε νά μās λείπει ό Τέος.

Ροδήςρος Μανθούλης

Στήν Άμερική, τό σινεμά έλκει τούς ανθρώπους του θεάτρου, στη Γαλλία τούς κριτικούς και στην Έλλάδα τούς ποιητές.

...Στό διπλανό τραπέζι του Λουμίδη, ό Τέος κρατούσε πολύ μυστηριώδη στάση για τά κινηματογραφικά του σχέδια, πίσω από τό πονηρό του χαμόγελο. Κανείς δέν ήξερε τί ακριβώς γύριζε ή θά γύριζε και άν γύριζε. Όλοι μιλούσαν για κάποιο άόρατο θίασο. Κι όλοι αναρωτιόντουσαν που βρήκε τά λεφτά. Ό ίδιος άπάντησε μία μέρα, σε κάποιον νεόφυτο που τόν ρώτησε με τί άσχολείται και πώς ζει: «Κάνω έμπόριο χρυσού!» Καί όμολογώ ότι σχεδόν τόν πίστεψα.

Ροδήςρος Μανθούλης

Ήρθε και μās βρήκε ό Τέος. Ζήτησε τή βοήθειά μας για νά τελειώσει τήν ταινία που γύριζε. Έπρεπε, πάση θυσία, νά βρεθούν χρηματοδότες! Θά πρόβαλλε, λοιπόν, άμοντάριστη και δουδή τήν ταινία, με τήν άρχική σειρά τών πλάνων (ό,τι έπρεπε δηλαδή για νά καταστεί τελείως άκατανόητη), στό σινεμά «Άλκαζάρ», στην Έγνατία, μία Κυριακή πρωί, άρχές φθινοπώρου του ’57, με θεατές λίγους φίλους και όσους μπορούσαμε περισσότερο γνωστούς μας ή άγνωστους «έπιχειρηματίες».

Οί διάφοροι προσφιγγογενείς μικρέμποροι και διοτέχνες που συγκεντρώσαμε, γέμισαν σχεδόν όλη τήν αίθουσα, δραττόμενοι τής ευκαιρίας νά δουν... τζάμπα σινεμά.

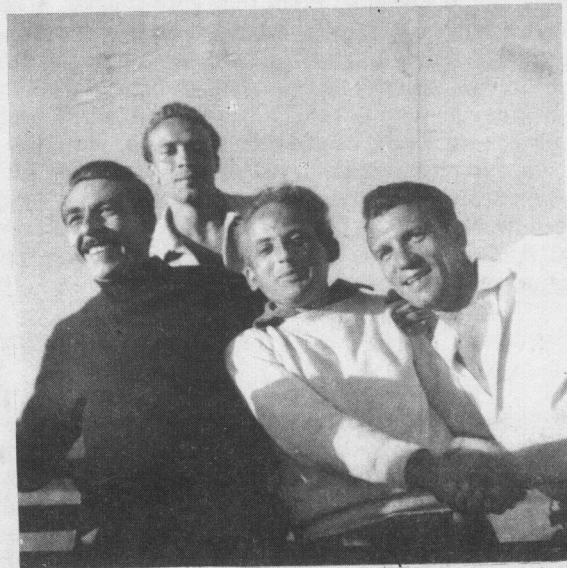
...Τέλειωσε ή προβολή, άναψαν τά φώτα κι είδα νά φεύγουν οί «χρηματοδότες» παρέες παρέες, με ειρωνικά σχόλια κι άλλοι άγανακτισμένοι που χάσανε τό πρωινό τους κυριακάτικα και κοίταξαν με άνησυχία και άμφιβολίες τόν δημιουργό, που τούς άποχαιρετούσε μ’ ένα άμήχανο χαμόγελο και θερμή χειραψία...

Λεωνίδας Ζησιάδης

Τήν «κόπια» τής «Μικρής Παρέλασης» τήν παίρνει μαζί του στό Παρίσι και μάλιστα τήν προβάλλει...

Κάνει και κάποια μεροκάματα στόν κινηματογράφο μέσω του Άδωνι Κύρου...

Ντίνος Γεωργούδης

Μέ συνεργάτες του στην Μικρή Παρέλαση· πίσω άπ’ τόν Σαλαπασίδη ό Ντίνος Γεωργούδης.

Τό γκριζο πουλόβερ

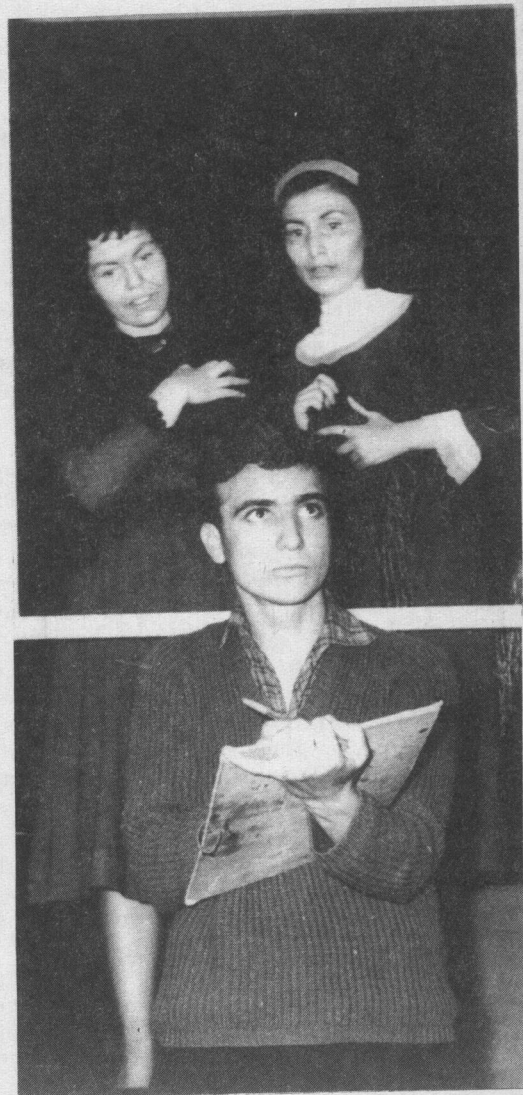
1961 (ἀρχές τοῦ χρόνου), «Πειραματική Σκηνή», Θέατρο Ἀθηνῶν. Σκηνοθεσία Δημήτρη Κολλάτου, σκηνικά Λεωνίδα Χρηστάκη· ἔπαιζαν ἡ Μαριέττα Ριάλδη, ὁ Κώστας Καραγιώργης κ. ἄ. Ἀνέθηκε μαζί μέ: Μαίρης Κέλλυ «Μαγεία» καί Χάρολντ Πίντερ «Τό Δωμάτιο».

«Ἀγχώδης εἶναι καί ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ μονόπρακτου τοῦ Τέου Σαλαπασίδη (τό μετέδωσε τό ΕΙΡ τό 1955), ἰδίως στό δεύτερο μέρος, πού διαδραματίζεται σέ κάποιο φανταστικό (καί ἐλαφρώς κωμικό) “ὑπερπέραν”· σ’ αὐτό ὅμως, καθὼς εἶπα, ἐλαφρύνει τή βαρειά ἀτμόσφαιρα, τό χιοῦμορ καί τό νόημα τοῦ ἔργου εἶναι καθαρό. Ὁ συγγραφέας, δάζοντας στήν πικρή, στήν κατάπικρή του εἰκόνα καί τόνους κωμικούς (μελαγχολικά κωμικούς, πού στό δάθος αὐξάνουν τή δραματικότητα), θέλησε νά μᾶς δείξει τό δράμα, τό δῆξυτατο, τό ἀλγεινότατο, δύο ἀνέραστων γυναικῶν καί μέσ’ ἀπ’ αὐτό καί τό δράμα γενικά τῆς ἀνεραστίας. Ἡ ἐρωτική στέρηση κάνει δύο πενηντάρεις διδύμες γεροντοκόρες ν’ ἀγαπήσουν παράφορα, ὅπως μόνο οἱ πολύ στερημένοι ἀγαποῦν, μέ τήν πρώτη πού τόν ἀντικριζοῦν, ἕναν νέο ζωγράφο. Ὁ Τέος Σαλαπασίδης ζωγραφίζει ἐπιτυχημένα, καί στό πρῶτο καί στό δεύτερο μέρος, μέ χαρακτηριστικές λεπτομέρειες, μέ ζωηρές χιουμοριστικές πινελιές (κάτω ἀπό τίς ὁποῖες αἰσθανόμαστε τό δράμα, πού ἐντείνουν τό δράμα), τήν ἀφανη συγκίνηση καί ἀγαλλίαση πού πλημμυρίζει τίς δύο γυναῖκες (ἡ μιά, ἡ Χριστίνα, ξεχνᾷ ἀπό τή χαρά τῆς τῆ φοβερῆ τσιγκουνιά τῆς), τήν ἀλλοφροσύνη τους (τόση εἶναι ἡ σασιμάρα τους, πού δέ θυμοῦνται τή διαρρῦθμιση τοῦ σπιτιοῦ τους)· καί μόνο πού νιώθουν, φαντάζονται ὅτι μέ τή μορφή τοῦ νέου ζωγράφου, μπορεῖ, ἐπιτέλους, νά τίς ζυγώσει κι αὐτές λιγάκι ὁ ἔρωτας. Εἶναι τόσο εὐτυχημένες, ὥστε δέ λυποῦνται ὅταν πεθαίνουν, τό ἐναντίον, ἀφοῦ στό φανταστικό ὑπερπέραν ὅπου τίς μεταφέρει ὁ συγγραφέας μαζί μέ τό ζωγράφο καί τόν ὑπηρέτη τους (σκοτώθηκαν ὅλοι μαζί σ’ ἕνα αὐτοκινητιστικό δυστύχημα) θά βρῖσκεται πάντα κοντά τους ὁ ἀγαπημένος τους. Κι ἐκεῖ ὅμως στέκονται ἄτυχες. Γιατί ὁ ζωγράφος, πού ἔχει πάθε νεκροφάνεια, ξαναγυρίζει στή γῆ. Καμωμένη μέ τόνους ἐπιφανειακά κωμικούς, κάτω ἀπό τούς ὁποῖους αἰσθανόμαστε ἕνα ὀξύ (καί πολύ συχνό ἄλλοτε στήν Ἑλλάδα) δράμα, ἡ *fantasie* αὐτή τοῦ Τέου Σαλαπασίδη ἔχει θεατρικές ἀρετές καί κινεῖ τό ἐνδιαφέρον μας».

Κλέων Παράσχος

«Ὁ κ. Σαλαπασίδης, ὅπως δείχνει τουλάχιστον τό μονόπρακτό του, μπορεῖ νά γράφει θέατρο. Δέν τοῦ λείπει ἡ αἴσθησι τοῦ δραματικοῦ, ἡ φαντασία καί ἡ παρατηρητικότητα. Ἐπισημαίνουμε ἐπίσης τό πικρόχολο καί μέ πλούσιο δραματικό ὑπόστρωμα χιοῦμορ του. Θά τοῦ λέγαμε μονάχα ὅτι ἡ “πρωτοπορία” δέν ἀποτελεῖ τό καλύτερο σχολεῖο γιά ἕνα νέο πού κάνει τά πρῶτα του βήματα στό θέατρο».

Βάσος Βαρίκας

Τό «Γκριζο Πουλόβερ»: Στέφανος Γκόξης, Ρούλα Πατεράκη, Πέρη Ποράδου (1961)

«Ἀπό τά τρία αὐτά μονόπρακτα ἐκεῖνο πού παρουσιάζει γιά μᾶς τό μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον εἶναι τό “Γκριζο Πουλόβερ” ὄχι μόνο ἐπειδὴ εἶναι ἐγχώριο προϊόν, ἀλλά καί γιά τό λόγο πῶς ὁ συγγραφέας του δέν ἀγνοεῖ, ἄς μᾶς ἐπιτραπεί τό δῆξυμορ, τή λογική τοῦ παραλογισμοῦ καί πῶς ἀπό τό ἐπέκεινα τῆς πραγματικότητας πού μᾶς παρουσιάζει ἡ σύνθεσή του δέν ἀπουσιάζει ὀλότελα ἡ φαντασία καί τό χιοῦμορ. Ἀσφαλῶς ὁ κ. Σαλαπασίδης, ἂν ἐννοεῖται πεισθῆ τελικά πῶς τό θέατρο ἀπό τήν ἴδια φύσι του δέν εἶναι δυνατόν νά εὐθυγραμμισθεῖ μέ τή ἀφηρημένη τέχνη, θά μπορέσει στό μέλλον νά κάνει αἰσθητή τήν παρουσία του στό νεοελληνικό προσκήνιο».

Λέων Κουκούλας

1961 (Απρίλιος), «Ελεύθερο Θέατρο», θεατρικά της ΔΕΗ, Θεσσαλονίκη. Σκηνοθεσία, σκηνικά, κοστούμια: Κυριαζής Χαρατσάρης· έπαιζαν ή Πέρη Ποράβου, ή Ρούλα Πατεράκη, ή Άκης Χατζηαναγνώστου, ή Στέφανος Γκόζης κ.ά. Άνέθηκε μαζί με τό «Ένα Δράμα Τιμής», του Ντίνου Ταξιάρχη.

«Στή Θεσσαλονίκη λειτουργεί τό πύο μικρό θέατρο του κόσμου, με διευθυντή τόν Κυριαζή Χαρατσάρη. Ίδρύθηκε τό 1958. Ως τώρα, με 22 θεατές σέ κάθε παράσταση, γιατί τόσες θέσεις διαθέτει, ανέβασε Μολιέρο («Γιατρός με τό στανιό»), Πλαυτό («Κωμωδία τής τσουκάλας»), Στρίντμπεργκ (τά τρία μονόπρακτα: «Τό πρώτο προμήνυμα», «Μπροστά στόν θάνατο», «Μητρική στοργή») και τελευταία τρία μονόπρακτα συγχρόνων Φλαμανδών συγγραφέων («Βελγική Σουίτα»).

«Ο Κυριαζής Χαρατσάρης, πού διευθύνει τό Φοιτητικό Θέατρο Θεσσαλονίκης, γεννήθηκε στήν Άλεξάνδρεια τό 1912. Σπούδασε μουσική και φιλολογία. Τό 1937 συνεργάστηκε με τόν Κάρολο Κούν στίς θεατρικές παραστάσεις του Κολλεγίου Άθηνών. Άργότερα άσχολήθηκε με τή σύνθεση σκηνικής μουσικής. Τό 1958 ταξίδεψε στή Βραζιλία. Έκει συνεργάστηκε με τό Νέγρικο Θέατρο του Σάο Πάολο και στήν ίδια πόλη ίδρυσε τό Θέατρο Τέχνης. Τό 1956 γύρισε στήν Ελλάδα και σήμερα διευθύνει σάν σκηνοθέτης τό Φ.Θ.Θ.»

Άξιός, 1960

1963 (Απρίλιος), θέατρο Θυμέλη, Θεσσαλονίκη. Σκηνοθεσία: Κυριαζής Χαρατσάρης, σκηνικά: Θανάσης Νέτας· έπαιζαν ή Τζένη Ρουσσέα, ή Ρένα Σκαλτσά, ή Γιώργος Μάξης, ή Βύρων Σεραϊδάρης κ.ά. Άνέθηκε μαζί με: Ούίλιαμ Σάρογιαν «Εί, έσεις απέξω» και Ο' Νήλ «Πρίν άπό τό πρόγευμα».

«Άξιολογώτατη προσφορά στή φτωχή θεατρική παραγωγή «Τό Γκρίζο Πουλόδερ» του Σαλαπασιδή. Πρωτότυπο στή σύλληψη του, με θεατρικότατο διάλογο, με χιούμορ πολιτισμένο, με σωστά συγκροτημένες κωμικές καταστάσεις, με ολοκληρωμένους τύπους, πού ή υπερβολή τους δέν ξεπερνάει τά θεμιτά για μία κωμωδία όρια, «Τό Γκρίζο Πουλόδερ» κλείνει επίσης μέσα του γοητεία, θέρη και συγκίνηση».

Νίκος Μπακόλας

«...Ως έδώ τό έργο με όλη τή σατιρική του διάθεση διατηρεί θεατρική ποιότητα. Άπό τή στιγμή όμως πού μεταφερόμαστε στά μετά θάνατον, τά πάντα άμφιρρέπουν άνάμεσα σέ διακωμώδηση και επίδειξη άπάνθρωπης μονομέρειας. Άν έπρόκειτο, έστω, για πρωτότυπο εύρημα πλοκής, θά μπορούσε νά πεί κανείς πώς ή συγγραφέας παρασύρθηκε... Άρκέστηκε άπλώς νά έντυπωσιάσει χαριτολογώντας».

Γιώργος Κιτσόπουλος

«Έν μέσω σεζόν, ή θίασος βρίσκεται σέ άδιέξοδο. Πάμε στόν Χαρατσάρη· μάς προτείνει Σαλαπασιδή μαζί με Σάρογιαν. Τά άνεβάζουμε στή «Θυμέλη» και όχι μόνο διασωθήκαμε, αλλά

είχαμε και έμπορική έπιτυχία. Παίζαμε και μετά τό Πάσχα. Γυρίσαμε στήν Άθήνα με λεφτά...

Συναντώ τόν Τέο στού Λουμίδη γύρω στό '70, συστήνομαι και τόν ρωτάω άν συνεχίζει νά γράφει θέατρο· «γράφω και σκίζω» μου άπαντάει...».

Γιώργος Μάξης

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ (Τηλ. 77—030): Θίασος Σοφίας Βέμπο: Σήμερα και αύριον τελευταία παραστάσεις. Άπογευματινή 6.45, βραδινή 9.45.
ΘΥΜΕΛΗ: (Τηλ. 24.930). Η Τζένη Ρουσσέα και ή Κυριαζής Χαρατσάρης παρουσιάζουν τά μονόπρακτα «Πρίν άπ' τό πρόγευμα» του Ο' Νήλ, «Έσεις άπ' έξω» του Σαρόγιαν, και τό «Γκρίζο πουλόδερ» του Σαλαπασιδή, υπό τόν γενικό τίτλο «Εικόνες ζωής». Καθημερινώς δύο παραστάσεις. Άπογευματινή 6.30 μ.μ. Βραδινή 9.30 μ.μ.
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ: (Τηλ. 80.826). Οί διάσμοι Μεξικανού συνθέται Άλμπέρτο και Άντόνιο Καντοράλ, με τό συγκρότημά τους Λός Πλατεάντος και ή κωμωδία «Ο καινούργιος δόμος» με τόν θίασο του Γ. Όλυμπίου. Δύο παραστάσεις: Άπογευματινή ώρα 6.30 μ.μ. Βραδινή ώρα 10 μ.μ.

Northern Spiritual

Στή Δέσποινα τών βρεγμένων πού μάς έγραφε τακτικά τίς Κυριακές παρηγορώντας μας για τίς βροχές με γράμματα — όμπρελίτσες.

Τό μεγάλο ταξίδι είναι ή άνεμος
Τό μεγάλο ταξίδι είναι άπό δώ ως τά μάτια της;
Άπό δώ ως τά μάτια της έχει βροχή
Και μεγάλο ταξίδι

Άπό δώ ως τά μάτια της είναι θάλασσα
Πνέει ή κακός άέρας
Τό ταξίδι και ή θάνατος κουράστηκαν
Λίγα μιλια έξω άπό τή Σιάθο

Άπό δώ ως τή Σιάθο έχει σύννεφα
Άπό δώ ως τή Σαλονίκη είναι Κυριακή
Τίς Κυριακές είναι όλο σύννεφα
Είναι όλα κλειστά και δέ σου άνοίγουν.

Τώρα ως τήν άλλη βδομάδα θά πέσει φθινόπωρο
Τό φθινόπωρο ρίχνει τά φύλλα
Και επειδή μέσα στίς βροχές τά φύλλα είναι έρωτας
Γι' αυτό βρέχει.

Άπό δώ ως τά μάτια της.

Άθηναϊκά Γράμματα, τ. 6, 12/57

Ο Κος ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΣΑΛΑΠΑΣΙΔΗΣ

«Τά στιγμιότυπα»

Τήν άνοιξη τού 1983, μιά έφημερία ρουτίνας άνεδύθη ώς τόπος μύησης στή θεωρία τών «στιγμοτύπων». Ή άπογευματινή μου έπίσκεψη στά δωμάτια καί τούς χώρους συγκέντρωσης τών νοσηλευμένων, διεκόπη μπροστά σέ κάποιον, πού παρά τήν έμφανώς έπιδεινωμένη του ύγεια, όχι μόνο δέν μου επέτρεπε νά νιώσω οίκτο, αλλά μου άσκούσε μιά ιδιαίτερη γοητεία. Σέ λίγο, είχα μόλις συστηθεί μέ τόν Κο Ματθαίο-Τέο Σαλαπασίδη...

Ή ίδιος σημείωνε πώς: «Ζοϋμε σέ μιά Κόλαση καί άποξημιωνόμαστε μέ στιγμιότυπα Παραδείσου»· έτσι καί οί μετέπειτα συναντήσεις μας είχαν τήν ύφή στιγμοτύπων πυκνής άπόλαυσης. Ή έπαφή μαζί του είχε έναν συνωμοτικό χαρακτήρα. Κάτω άπό τά άόριστα καί γενικού ενδιαφέροντος δλέμματα τού προσωπικού τής κλινικής, οί συζητήσεις μας άκολουθούσαν έναν έντατικό καί συννοχικό ρυθμό. Ή εκείνος — έτσι φανταζόμουν — είχε τήν ίκανοποίηση άπό τήν έμφάνιση ενός άνέλπιστα «δικού του», πού έκανε άνεκτικότερη τή γενικά γκριζα περίοδο τής νοσηλείας. Καί έγώ τόν πλησίαζα μέ έντονο άίσθημα τής «Συνάντησης μέ Ήναν Ήξιοσημείωτο Ήνθρωπο».¹

Λίγα πράγματα πού έμαθα άπ' Αυτόν

Ήταν βαρύς καί δυσκίνητος. Ήπιδείνωνε τή δυσχερή του κινητικότητα μιά χρόνια πνευμονική έπιδάρωση καί ή ιδιαίτερα αδύνατη πλέον όρασή του. Φορούσε πολύ χοντρούς φακούς κι έβλεπε δύσκολα καί συγκεχυμένα. Παραπονιόταν πώς τού 'λειπε ή άλλοτινή πληρότητα πού τού προσέφερε ό κινηματογράφος. Ήπέμενε όμως· πήγαινε ακόμα στίς αίθουσες, καθόταν στήν πρώτη σειρά, άκούγοντας καί βλέποντας ώς σκιές τά συμβάντα τής όθόνης. Κάπνιζε συνέχεια μέ τά άκροδάκτυλα — δείγματα άκεανών νικότηης. Δέν τού άρεσε νά παραμένει στό κρεβάτι του. Προσπαθούσε ή περίμενε ύπομονετικά κάποιον νά τον δοηθήσει, νά μετακινηθεί.

...Ήταν ένα πνευμονικό έμφύσημα τόν όδήγησε κάπου στή «Σωτηρία», διακόπτοντας για λίγες μέρες τίς περιοδικές μας συναντήσεις, γνώριζα ήδη «άρκετά» γι' αυτόν, άπ' αυτόν καί κυρίως είχα τό προνόμιο, παρά τήν άργοπορία, νά γευθώ τήν έπιμένονσα ψυχική καί πνευματική γοητεία ενός «Καταραμένου».²

... Ή έφηβεία του περνούσε άπό τή μαχόμενη Ήριστερά τής έποχής. Είχε διωματική συμμετοχή στά Μεγάλα Γεγονότα. Ήταν ποιητής. Ήνιχε στή γενιά τής Θεσσαλονίκης πού άποκλήθηκε καί γενιά τής «Ποίησης τής Ήττας» — Κλ. Κύρου, Μ. Ήναγνωστάκης, Π. Θασίτης. Αύτοί ήταν μέλη τής νεανικής του συντροφιάς. Τόν θεωρούσαν μάλιστα άσπληρότατο κριτή καί τού άναγνώριζαν κάποια ήγετική θέση μεταξύ τους: «Μού έφερναν τά ποιήματά τους, νά τά κρίνω».

Είχε γράψει δύο θεατρικά έργα: ένα μονόπρακτο, «Τό Γκριζό Πουλόμερ», καί ένα τρίπρακτο, «Τά μήλα πέφτουνε Τρίτη». Τό πρώτο άνέθηκε μαζί μέ Πίντερ καί χαιρετίστηκε άπό τήν τότε κριτική ώς πρωτοποριακό έργο Θεάτρου τού Παραλόγου. Ή αποπειράθηκε νά γυρίσει μιά ταινία. Δέν κατάλαβα ποτέ γιατί δέν όλοκληρώθηκε. Ήφυγε στό Παρίσι «για νά ζήσει καί νά γράψει». Ήγινε γνωστός στά καφέ τής Rive Gauche, τόσο, ώστε στα γενέθλιά του, νά τόν κερνοούν σ' όλα τά μπάρο, άποκαλώντας τον μέ τό καλλιτεχνικό του όνομα Τέο!

Κάπου στα πρώτα χρόνια τής δεκαετίας τού '60 μένει άφραγκος καί είναι έτοιμος νά έπιστρέψει στήν Ήθήνα. Περιέγραφε τόν έαυτό του «κουρασμένο, ταλαιπωρημένο, γεμάτο άγχος». Τό προηγούμενο τής έπιστροφής του μεσημέρι, πήγε για φαγητό στό Ήβραϊκό έστιατόριο για τούς άπόρους. Τού σέρβιραν «ένα κομμάτι κρέας». Ή εκείνη τή στιγμή — στιγμιότυπο κορυφαίο — είσχωρώντας ό ίδιος, μέσω — ποιός ξέρει; — ποιών ρηγμάτων πέρασε στόν παραληρηματικό χώρο: «Τό κρέας μού φάνηκε πώς ήταν ό άδελφός μου. Καί δέν ήξαιρα. Νά τόν φάω για νά χορτάσω τήν πείνα μου ή όχι, άφού είναι ό άδελφός μου: Καί τόφαγα!»...

...Μετά έφθασαν καί άλλες έποχές άποδιοργάνωσης. Τό παραληρημά του, έσχατη καί τραγική γραμμή Ήμυνας, είχε έναν όντολογικό καί μεταφυσικό χαρακτήρα. Ή ακολούθησαν έγκλεισμοί σέ ψυχιατρικές κλινικές, «ήλεκτροσπασμοθεραπείες συμβατές μέ τίς άντιλήψεις τής έποχής», κιά μειζόνων νευροληπτικών. Οί μόνιμες άλλουώσεις πού προκάλεσαν όλα αυτά ήταν πολύ όρατές.

Ζούσε κοντά στόν άδελφό του, τή νύφη του καί τά τρία άνίψια του, πού τούς είχε ιδιαίτερη αδυναμία. Κάπνιζε τόσο, ώστε άπό τίς κλειδαρότρυπες καί τίς χαραμάδες τών κουφωμάτων τού δωματίου του έβγαινε καπνός. Πού νά «τό χωρέσει» άλλωστε κι εκείνο τό όγκώδες, τό θεόρατο άγχος;

Ή Απορίες

Μού έμεινε μεγεθυνόμενη ή άπορία: γιατί νά μήν μιλούν οί φίλοι του γι' αυτόν. Ή ίσως δικαιολογοϋσαν τή σιωπή τους τά πέτρινα ύστερνά τού κ. Ματθαίου Σαλαπασίδη. Ήγώ όμως δέν γνώρισα ένα πνευματικό ή ψυχικό ράκος. Ή αντίθετα, αντίκρισα έναν γενναίο άνθρωπο, σταθερό έραστή κάποιων κλασικών άπολαύσεων, μέ επιβιώνουσα τών νευροληπτικών εϋστροφία, σέ έντονο διάλογο μέ τά συμβάντα καί τά άσυμβαίνοντα, μιά παιγνιώδη ματιά αίρετικότερη τής συμβατικής κοινοτυπίας τών «συνήθων πνευματικών κύκλων».

Ήνας άνθρωπος πού μπορούσε νά πάρει χαρά άπό τά άνίψια του, άπό τίς σκιές καί τούς ήχους τών κινηματογραφικών αίθουσών, άπό τίς στροφές καί τίς έκτοξεύσεις τής ανθρωπίνης σκέψης, άπό έναν νεαρό — εκείνη τήν έποχή — ψυχίατρο, πού στεκόταν μπροστά του μέ προσοχή.

... Ήπανήλθε μετά μερικές ήμέρες στήν κλινική: πολύ κατα-

Παιδικό τραίνο

Δέν είναι τόσο δύσκολο όσο έδειξε
Ζείς, πεθαίνεις: Έχεις μιά στιγμή
Ό καθένας είναι μιά στιγμή κι όλα τ' άλλα είναι νύκτα
Κι όταν έρθει τό τέλος ανάβεις τοιγάρο (πρός θεοῦ! όχι
γράμματα).

Άν όμως φοβάσαι διά τήν πολύτιμον υγείαν σου
Φεύγεις
Καί υγείαν έχεις
Υγείαν ποθών και διά ήμάς. (Ταῦτα
καί γράμματα γνωρίζω...) Τί κακό!

Έτυχε ὄλοι νά εἶσθε ἐγγράμματοι.

Δημοσιεύτηκε ἀπό τούς Κ. Κύρου καί Μ. Μέσκο στήν έκδοση
Δώδεκα ποιήματα τοῦ Τέο Σαλαπασίδη, Θεσσαλονίκη 1983.

βεβλημένος. Ἡ καρδιοαναπνευστική του κατάσταση ἦταν δραματική. Ἐμενε μόνιμα σχεδόν κλινήρης. Δέν ἄντεχε καν νά καπνίσει. Λίγο μετά πῆρε ἐξιτήριο.

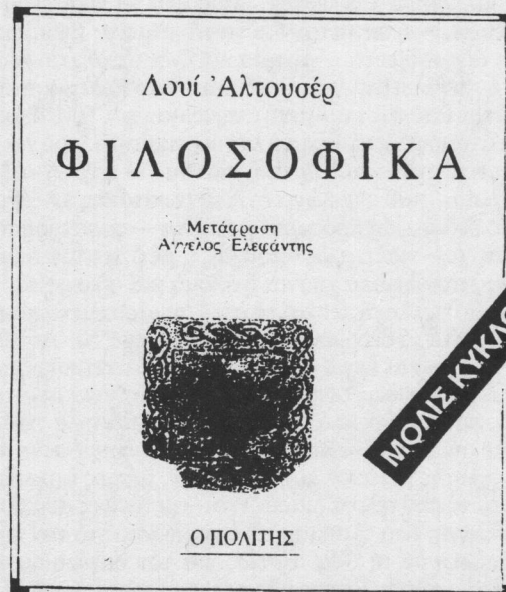
Πληροφορήθηκα ἀπό τόν ἀδελφό του πώς νοσηλευόταν σέ μιά ἄθλια κλινική στά Μελίσσια. Μέ τόν φίλο καί συνάδελφο Μανώλη Πρατικάκη πήγαμε ἕνα μεσημέρι. Σ' ἕνα κολαστήριο ὁ κος Ματθαῖος ἦταν σκεπασμένος μ' ἕνα εἶδος κουβέρτας, σέ ἀδυναμία ἐπικοινωνίας μέ τό περιβάλλον. Πολύ βαριά. Τόν χαϊδέψαμε, τοῦ εἶπαμε κάποια λόγια. Δέν ξέρω ἂν ἄκουσε οτιδήποτε. Λίγες μόλις ἡμέρες μετά, διάβασα μιά νεκρολογία τοῦ Μ. Ἀναγνωστάκη στήν *Αὔγη*. Ἀναφερόταν καί σέ κάποιο ἀπόσπασμα ποιήματος τοῦ Σαλαπασίδη. Δέν ξεχνῶ ἕνα στίχο: «Ματθαῖε. Θυμᾶσαι, ἀκόμα θυμᾶσαι τά σπίτια;»...

...Τό καλοκαίρι τοῦ '94 συζητοῦσα μέ τόν Θεοδωρή Γκόνη τήν ἱστορία τοῦ «Γκριζου Πουλόμερο» καί τοῦ 'δειξα τό κείμενο. Στίς ἀρχές τοῦ '95 ὁ Κώστας Βούλγαρης ἐπικοινωνήσε μαζί μου προσφέροντάς μου μιά ἐξαιρετική ἐκπληξη. Μοῦ ἀναβίωσε τήν πεποίθηση πώς ὁ κος Ματθαῖος-Τέος Σαλαπασίδης δέν μᾶς ἄφησε ποτέ!

1. Παραφθορά τῆς ταινίας τοῦ Π. Μπούκ: «Γ. Γκουρτζιέφ - Συναντήσεις μέ Ἀξιοσημείωτους ἀνθρώπους — Rencontres avec les hommes Remarquables».

2. Χρήση τῆς λέξης μέ τήν ἔννοια μιᾶς Ὀντολογικῆς Παρουσίας, ἀδικαιώτης ἀπό τίς θεσμικές κοινωνικές συμπεριφορές τῶν συγχρόνων της (ἢ ἀσύμφορης γι' αὐτές!).

Γιῶργος Μαθιανάκης

ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ...

του Κώστα Βούλγαρη

«Λίγη, μά αληθινή ποίηση...», σημειώνει ο Νίκος Παππᾶς, αναφερόμενος στον Σαλαπασίδη. Λίγη μά αληθινή... και δέν ήταν ὁ μόνος. Οἱ περισσότεροί τῆς γενιάς του, πού στό ξεκίνημα λογίστηκαν στίς «πιό ἐλπιδοφόρες καί πιό ιδιότυπες μονάδες» (Ἀναγνωστάκης); σύντομα ἐσίγησαν — ὁ καθένας μέ τόν τρόπο του. Καί αὐτό εἶναι τό πρῶτο ἐρώτημα πού συναντᾶμε προσεγγίζοντας τήν «περίπτωση Σαλαπασίδη».

Καί ἕνα δεύτερο: μέχρι τώρα ξέρουμε πῶς δημοσίευσε μόλις ἑπτὰ ποιήματα, ἕνα θεατρικό μονόπρακτο καί τό κείμενο «Μετάβαση». Μποροῦμε, λοιπόν, νά μιλάμε γιά «ἔργο»; Σπεύδω νά ἀπαντήσω πῶς ὄχι, μά αὐτό δέν λύνει κανένα πρόβλημα. Καί τό πρόβλημα ὑπάρχει: ὁ Σαλαπασίδης ἀσχολεῖται μέ τό θέατρο, τόν κινηματογράφο, καί ἐκδίδει τόν Ἄξιό, ὡς ποιητής. Καί ἐπιπλέον, δίπλα στά δημοσιευμένα πρῆπει νά προστεθοῦν καί τά «γνωστά», δηλαδή τό τρίπρακτο θεατρικό «Τά μῆλα πέφτουνε Τρίτη», τό σενάριο γιά τή «Μικρή Παρέλαση» καί τά πέντε πού οἱ Μάρκος Μέσκος καί Κλεῖτος Κύρου περιέλαβαν στήν ἐκδοση *Δώδεκα ποιήματα*. Ἄν, ὅμως, δέν μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά «ἔργο», μποροῦμε νά προσπεράσουμε τό «σῶμα», πού συνθέτουν αὐτά τά κείμενα; Βεβαίως καί ὑπάρχουν ἀδημοσίευτα — ἀρκετά καί ἐνδιαφέροντα. Μά δέν εἶναι αὐτό πού ἔλλειπει γιά νά «δικαιοῦται» ὁ Σαλαπασίδης τήν ἐξοδό του ἀπό τήν «τιμηρική ἀνωνυμία» πού ὁ Μέσκος φοβᾶται γιά ἀναπόφευκτη. Εἶναι ἡ λειτουργικότητα, πού γιά πολλά χρόνια εἶχε στήν «πολιτιστική πιάτσα» — εἶναι ἡ «ἀξέχαστη παρουσία», πού σημειώνει ὁ Ἀναγνωστάκης. Ἀξέχαστη παρουσία, βέβαια, ὡς πρόσωπο σημαῖνον — παρατήρηση αὐτή τοῦ Γκόρπα — καί ὄχι ὡς «ποιητής», μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται στά μεταπολεμικά χρόνια ἢ ἀκόμα καί σήμερα. Δέν τύπωσε οὔτε μιά συλλογή, ἄν καί τά ἑπτὰ δημοσιευμένα ποιήματα ἀρκοῦσαν γιά τά δεδομένα τῆς δεκαετίας τοῦ '50. Ἀντίθετα, χλεύαζε — λόγω καί ἔργω — τή μανία τῆς «τακτικῆς παρουσίας», μέ δημοσιεύσεις σέ περιοδικά καί πληθώρα ποιητικῶν συλλογῶν, πού ἀργότερα ἀποκηρύσσονται σιωπηλά... Μά ἄν ξαναδοῦμε σήμερα τά κείμενα τῶν «καταχωρημένων» ποιητῶν τῆς «πρώτης μεταπολεμικῆς γενιάς», μήπως ἀρκετῶν τό «ἔργο» — αὐτό πού τελικά διασώζεται — μετά βίας συμπληρώνει μιά συλλογή; Καί τί σημαίνει ἡ συνεργασία γιά τόν πρῶτον Μακρονησιώτη μέ τή *Νέα Ἐστία*, γιά τόν διανοούμενο — ποιητή ἢ ὄχι — μέ τήν *Ἐφημερίδα τῶν ποιητῶν* καί γιά τό γκέτο τῆς ἀμφισβήτησης — Λουμίδης — μέ τήν *Ἐπιθεώρηση Τέχνης*; Καί πῶς βγαίνει ἕνα βιβλίο στά χρόνια ἐκεῖνα; Μιά ἄλλη σειρά ἐρωτημάτων πού ζητοῦν καί αὐτά τήν ἀπάντησή τους.

«Ἄφίναμε τόν ἥλιο νά μᾶς τρώει τά μάτια»

Ἄς μείνουμε, ὅμως, στήν «περίπτωση Σαλαπασίδη». Ἡ «εἰσοδος» του στό χῶρο τῆς ποίησης γίνεται μέ τά τρία ποιήματα στά *Ἐλεύθερα Γράμματα*, τέλος τοῦ '45-ἄρχές τοῦ '46, τά ὁποῖα μέ μιά πρώτη ματιά ἐντάσσονται στήν «ἀντιστασιακή ποίηση». Ἀπουσιάζει βέβαια αὐτή ἡ «εἰδική διάθεση», πού ἀργότερα θά ἀποτελέσει τόν συνδετικό ἴσθό τῆς «ποίησης τῆς ἤττας» καί, τό σπουδαιότερο, ὑπάρχουν ἐν σπέριματι τά στοιχεῖα τῆς ὑπέρβασης ὅλου αὐτοῦ τοῦ πλαισίου — τοῦ ὀρίζοντα...

Ἔτσι ὁ στίχος ἀπό τίς «Ὀδομαχίες»
 «Τότε στήσαμε τά πολυβόλα καί τήν τρέλα μας...»
 πάει νά συναντήσει τόν Χάρη πού
 «Τόν ἀγαπούσαμε καί μᾶς ἀγάπησε στήνοντας στή Σαλονίκη
 τήν ἐφηβική σημαία του κεντημένη μέ δύο σφαῖρες».
 Αὐτή ἡ ἐφηβική σημαία ἀκολουθεῖ τό τρίτο ποίημα στήν ἀπροσδόκητη περιπλάνησή του
 «Θά μέ βρεῖς τραγουδώντας
 καθάλλα σ' ἕνα βοννό ἀνθρακίτη
 σ' ἕνα κῆμα τῆς θάλασσας·
 στῆς Νορμανδίας τό ψηλότερο κατάρτι
 σπήκερ στόν πύργο τοῦ Ἄιφελ
 σέ Μακεδονία θημωνιά γλυκοφιλώντας ἕνα κορίτσι»
 μέχρι νά δώσει τή θέση τῆς σέ μιά ἄλλη
 «... τήν ἄνεση
 τυλιγμένη στό λαμό μου,
 ἕνα τρύπιο κασκόλ».

«Ἄνεργο πρόσωπο σέ μελαγχολική πυρκαγιά»

Ἀρχίζει ὁ Ἐμφύλιος καί γιά ὄσους μέχρι τότε εἶναι ἤ ἔστω νιώθουν, ὀρίστηκαν ἢ ἀπλῶς χαρακτηρίστηκαν ἀριστεροί διανοούμενοι, μιά τραγική περίοδος, πού θά εἶναι ἀκόμα πιό σκληρή, ἀκόμα πιό καταλυτική, γιά τή γενιά πού κάνει τά πρῶτα τῆς δῆματα. Καί σχεδόν πενήντα χρόνια ἀπό τότε, ἡ συνολική εἰκόνα πού ἔχουμε εἶναι θολή: διώξεις, δίκες, φυλακή, ἐξορία, ἐκτελέσεις, ἀλλά καί ζυμώσεις, ἀπόψεις, μικρές καί μεγάλες προσωπικές τραγωδίες, συμβιβασμοί... Στά ζητούμενα παραμένει ἡ ἀποτίμηση τῶν διεργασιῶν πού συντελοῦνται ἐκείνη τή στιγμή — χαρακτηριστικά εἶναι τά κενά καί οἱ ἀσάφειες τῶν

βιογραφικῶν πού οἱ ἴδιοι οἱ πρωταγωνιστές συντάσσουν ἀρ-
γότερα.

Τό 1949 ὁ Σαλαπασίδης δημοσιεύει τή «Μαύρη Θάλασσα». Εἶναι ἡ πιό ὀριακή του στιγμή, εἶναι τό «1949» του — οἱ πε-
ρισσότεροι εἶχαν ἀπό ἕνα. Τό '43 καί τό '45 συναντοῦν μέσα
στή «Μαύρη Θάλασσα» τήν Ἱστορία πού ἐκβάλει στά νότια
παράλια καί ὁ δάσφημος ἀνάρτητος τόν ἀλυσσοδεμένο τοῦ
Κανκάσου. Ὁ μαγικοφωσκικός «Νέος τῶν ΣΕΚ» δίνει τή θέ-
ση του στόν «μικρό ἔθελοντή τῆς Τραπεζοῦντος», τά ὑπόγεια
ντοστογεφσικά ρεύματα φέρνουν στήν ἐπιφάνεια γλυφές εἰ-
κόνας τοῦ ρεμπέτικου καί τέλος ὁ ποιητής μπαίνει στόν μονό-
δρομο τοῦ καρτωτακικοῦ δώματος, φθάνοντας στό σημεῖο
πού τέμνεται μέ τή σιωπή.

«Τί νέοι πού φθάσαμεν ἐδῶ, στό ἔρμο νησί, στό χεῖλος
τοῦ κόσμου, δῶθε ἀπ' τ' ὄνειρο καί κείθε ἀπό τή γῆ!»

“Ἐλεγεία καί Σάτιρες”

«Τώρα τί νά κάνω ἐδῶ πού δρέθηκα τόσο νέος

Καί τί νά κάνω ἐκεῖ ἄν πάω τώρα τόσο ἀργά

Ἄς πάμε ἄλλοῦ — σ' ἕνα διαμέρισμα γνήσια φτηνό

Θά εἶναι ...Κάπου. Ἄραγε εἶναι;

Κι ἄν εἶναι, ἄραγε...»

“Μαύρη Θάλασσα”

Μέ ἀφετηρία αὐτό τό ποίημα θά μπορούσαν νά γραφοῦν
πολλά δοκίμια, μέ τό καθένα τους νά καταλήγει ἐκεῖ ὅπου ὁ
γράφων θά εἶχε στοχεύσει: στήν ἰδεολογία ἢ στή στρατηγική
τῆς Ἀριστεράς, στήν ἐπιποίηση τῆς ἡττας», στοῖς ἀριστερούς δια-
νοουμένους καί ἄλλοῦ... Ὑπάρχουν λόγοι σοβαροί, γιά νά
μῆν τό κάνουμε: τό ἴδιο τό ποίημα, ὅπως καί τά ὑπόλοιπα κει-
μενα τοῦ Σαλαπασίδη, εἶναι ἔξω καί μακριά ἀπό αὐτόν τόν «τρό-
πο». Αὐτή ἡ «ἄλλη φωνή» δέν εἶναι μιά ἀκόμα ἀντιπολίτευση
μέσα στήν Ἀριστερά τῆς ἐποχῆς. Βρίσκεται δίπλα — στίς πα-
ρυφές γιά τήν ἀκριβεία — καί παράγει αὐτό τό λίγο — ἐλάχιστο
σίγουρα — πού μπόρεσε.

Ὑπάρχει ὁμοῦ ἕνα «θέμα» πού δέν μπορούμε νά τό ξεπερά-
σουμε καί ἀφορᾶ τή «συνέχεια» τῆς ποίησης. Τελείως σχημα-
τικά, μπορούμε νά ποῦμε πῶς ὁ δρόμος γιά τήν «πρώτη μετα-
πολεμική γενιά» περιορίζεται ἀσφυκτικά ἀπό δύο βασικά «ση-
μεία»: τόν Ρίτσο καί τόν Σεφέρη. Ἀκόμα καί ἡ ποίηση τοῦ
Καρτωτάκη, πού πολλοί νόμισαν πῶς ἄρδενε γόνιμα (ἢ κατα-
στρεπτικά...) αὐτή τή γενιά, φαίνεται νά ἔφθασε διηθημένη.
Ὁ Σαλαπασίδης εἶναι ἕνας ἀπό αὐτούς πού προσπαθοῦν «νά
περάσουν τήν γραμμή τοῦ ὀρίζοντα» καί αὐτή ἡ περιπέτεια
ἀπογράφεται στή «Μαύρη Θάλασσα». Ξαναπιάνει τό νῆμα
ἀπό ἐκεῖ ὅπου καί ὁ Ἐμπεριῖκος, ὁ Ἐγγονόπουλος, ὁ Ἐλύτης...
οἱ ὁποῖοι βέβαια δέν εἶναι παρελθόν, δέν εἶναι ἡ προηγούμενη
γενιά πού κλείνει τόν κύκλο τῆς, ἀλλά βρίσκονται σέ πλήρη
ἀκμή, ἱκανοί νά προσλαμβάνουν ὅλ' αὐτά πού σήμανε ὁ πό-
λεμος καί νά περνᾶνε στή νέα πραγματικότητα. Ἀκόμα περισ-
σότερο: ὁ Σαλαπασίδης δέν «συνεχίζει», ἀλλά «διευρύνει»,
ἀνιχνεύοντας μιά ἄλλη, «μαύρη», ἐκδοχή, ἔστω καί μόνο ὡς
«δυνατότητα», μέσα ἀπό τά δείγματα γραφῆς του. Ἀλλά τώ-
ρα ἡ συζήτηση «ξεφεύγει ἀπό τά πλαίσια αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου». Ἄς
τήν πιστώσουμε στό μέλλον, στά ἀποτελέσματα, ἴσως, αὐ-
τοῦ τοῦ ἀφιερῶματος.

«Στόν ἄδειο δρόμο σπάσαν οἱ σωλῆνες»

Τά ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια, μπορούμε νά διακρίνουμε δύο με-
γάλες κατηγορίες ἀριστερῶν διανοουμένων: ἡ πρώτη περιχα-
ρακώθηκε σ' ἕναν μελοδραματικό οὐμανισμό, μέ θεματολογία
τῆς — πολλές φορές ἀποκλειστική — τήν Ἀντίσταση, τόν Ἐμ-
φύλιο, τή φυλακή, τήν ἐξορία καί, ἀκόμα, τήν ἡττα, τά λάθη,
τή διάψευση, τόν δογματισμό... ἐνῶ ἡ δεύτερη, τό ἴδιο «μετα-
πολεμική» — ἢ καί περισσότερο — πορεύτηκε στήν τέχνη τῆς
ἢ στήν ἐπιστήμη τῆς μέσα ἀπό ἄλλα «θέματα» καί «γλώσσα»,
Αὐτή ἡ ἀντίθεση, γόνιμη ἴσως στήν ἀρχή, στά μέσα τῆς δεκαε-
τίας τοῦ '60 φθάνει στά ὄρια τῆς καί ἐτοιμάζεται νά δώσει τή
θέση τῆς σέ ἄλλες. Ἡ χούντα ὁμως θά ἀνακόψει αὐτές τίς διερ-
γασίες καί ἔτσι, σάν παρεξήγηση, ἐπανέρχονται στό προσκή-
νιο μέ τήν πλημμυρίδα τῆς μεταπολίτευσης — μιά ἄλλη μεγά-
λη παρεξήγηση — ὅλα ἐκεῖνα πού φαίνονταν νά ἔχουν τε-
λειώσει...

Τό «Πατάρι τοῦ Λουμίδη» θά εἶναι τό σημεῖο συνάντησης
καί ἀναφορᾶς γιά μιά πλειάδα νέων διανοουμένων κάθε ειδι-
κότητας — ἢ καί χωρίς... — πού συνυπάρχουν, ἀνασαιίνουν καί
ὄλο πιό ἔντονα καί πιό πλατιά ἀμφισβητοῦν, δημιουργώντας
τόν δικό τους «χώρο». Χώρος προνομιακός γιά νέα ρεύματα
καί ἀπόψεις, πού μαζί μέ τόν καφέ ἐσπρέσο, τήν ἀτημέλητη
ἐμφάνιση, τήν ἀντισυμβατική συμπεριφορά καί τά διάφορα
«συμβάντα» δημιουργοῦν ρήγματα, ἐκεῖ πού ὅλα μοιάζαν πα-
γωμένα καί στάσιμα. Γύρω στό '55-'60 ἔχουμε καί τήν κορύ-
φωση, πού λίγο ὑπολείπεται ἀπό τό νά χαρακτηριστεῖ ὡς κί-
νημα. Μά αὐτό τό «λίγο» εἶναι κρίσιμο καί, γιά τά δεδομένα
τῆς στιγμῆς, μᾶλλον ἀξεπέραστο: οἱ κινηματογραφιστές θά
πρέπει νά γυρίσουν ταινίες, οἱ ζωγράφοι νά ἐκθέσουν καί οἱ
ποιητές νά δημοσιεύσουν... Ἐτσι τό Πατάρι, αὐτή ἡ τόσο γό-
νημη καί καταλυτική ἐμπειρία, πού διαμόρφωσε — «ἄνδρωσε» —
τόσους πολλούς, σ' ἐλάχιστους ἄφησε μιά μόνιμη σφραγίδα
«στή ζωή καί τό ἔργο τους».

Ὁ Σαλαπασίδης εἶναι ἀπό τά κεντρικά πρόσωπα τοῦ Πα-
ταριοῦ — ἀπό τούς πρώτους πού τό κάνει στέκι του, στίς ἀρ-
χές τῆς δεκαετίας τοῦ '50. Ἀπ' τούς ἐλάχιστους πού μέ τή στάση
τους δίνουν περιεχόμενο στή διάχυτη ἀμφισβήτηση. Ἡ συνέ-
πειά του — καί παρά τά προβλήματα ὑγείας, πού ὅσο περνᾶ
ὁ καιρός γίνονται πιό σοβαρά — τοῦ δίνει τό δικαίωμα νά κρί-
νει — πολλές φορές ἄγρια... Πρωταγωνιστής καί σέ πολλά ἀπ'
τά «συμβαίνοντα», εἴτε μέσα στόν κύκλο τοῦ Παταριοῦ εἴτε
ἔξω — αὐτό μέ τόν Κατσιμίπαλη ἔχει περάσει στό θρύλο καί συ-
νοψίζει μέ τόν καλύτερο τρόπο τό «πνεῦμα» τῆς παρέας.

Τέλος, τό σενάριο καί ἡ ἀπόπειρα νά γυριστεῖ ἡ «Μικρή Πα-
ρέλαση», τό «Γκρίζο Πουλόδερο», τό συγκλονιστικό under-
ground κείμενο στόν Κοῦρο καί ὁ Ἀξιός συνθέτουν τήν εἰκό-
να ἐνός Ἑλληνα διανοουμένου στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '50,
ἀπόλυτα συγχρονισμένου μέ τίς πύξινες πρωτοποριακές ἀναζητή-
σεις στήν Εὐρώπη καί ἄλλοῦ...

«Τρύπια ἢ μνήμη ἀπό ριπές φιλιῶν σχηματισμῶν»

...Τήν περασμένη ἄνοιξη, ὁ ἀδελφός του Βασίλης μοῦ ἐμι-

Ἄλωσις

Βγήκε ἡ φώκια
Ἄλληλούϊα
Αἰγαῖο σκισμένο ἀπό τορπιλλακάτους
Ἡ νηπομπή ἄνθισε
Κῦμα μεσίστιο
Πεινάμε.
Ἐπειτα ἦρθε ἡ Σαλονίκη μέ καπνοῦς πετρελαίων
«Στήν πόλη μας βασίλευε μιά ὄρφανή πειθαρχία»
Ἀρμένιζε ἡ Σαλονίκη πρὸς τὰ βουνά της
Ὁ Δεκανεύς πέταξε τό ὄπλο του στή θάλασσα
Τόν ἐχθρό ἔπρεπε νά περιμένει ἐστία κενοῦ
Ὅμως ἡ θάλασσα ἐπέστρεψε τό ὄπλο
Δέν ἐπρόκειτο περί ὄπλου
Καί γυρεύω τώρα τόν πλοίαρχο
Ἦταν ἀληθινός ὁ πλοίαρχος τοῦ τορπιλλοδόλου «Σφενδόνη»
Μόνο
Πέρασε ἡρέμα
Σφύριξε
Ἄντιο
Βυθίστηκε μέσα στόν καιρό
Ἄντιο.

Ἄθηναϊκά Γράμματα, τ. 10, 5/58

στεύτηκε τό ἀρχεῖο του καί τό περιοδικό διέθεσε τίς σελίδες του γι' αὐτό τό ἀφιέρωμα. Ἔτσι, μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά ἀνακαλύψω πτυχές ἀπό τή ζωή καί τήν πορεία τοῦ Τέο, νά συμπληρώσω κενά καί νά γνωρίσω ἀνθρώπους σημαντικούς. Κοινό χαρακτηριστικό κάθε ἐπαφῆς πού εἶχα, ἦταν ἡ ἔνταση πού κυριαρχοῦσε, ἀπ' τήν πρώτη μέχρι τήν τελευταία στιγμή: γιά κανένα, ὁ Τέος δέν ἦταν — οὔτε καί εἶναι — ἕνα πρόσωπο ἀδιάφορο καί, τό σπουδαιότερο, κανένα θέμα δέν ἔχει κλείσει, τίποτα δέν ἔχει τακτοποιηθεῖ... Χαρακτηριστική ἦταν ἡ ἀντίδραση ὑπέργηρου σήμερα διανοουμένου, πού νόμιζε πώς ὁ Τέος ἔχει πεθάνει λίγο μετά τό '50 — ὅταν δηλαδή σταμάτησε κάθε σχέση μαζί του, ἀκολουθώντας τόν δικό του, τελείως διαφορετικό, δρόμο — μά μιλοῦσε γι' αὐτόν μέ πάθος, συγκίνηση καί θαυμασμό καί θεώρησε χρέος του νά συμβάλει στήν «ὑπεράσπισή» του...

Βρίσκω τήν παλιά παρέα τῆς Θεσσαλονίκης καθλωμένη σέ βεράντες σεμνές, νά ἀπενίξει τή θάλασσα — ὑπό γωνία. Ἄναμνήσεις τῆς Κατοχῆς, εἰκόνες τῆς παλιάς πόλης, μνήμη τοῦ Χαρατοῦρη καί διάχυτο ἕνα δέος γιά τόν Τέο... Ὁ τελευταῖος ἀμετανόητος στήν παραλία τοῦ Λιτόχωρου... καί μοῦ μιλά γιά τὰ ποιήματα, τίς κριτικές, μά καί τήν «καταπακτή», πού «σάν τήν ἀνοίξεις, δέν ξέρεις ἀπό πού νά ἀρχίσεις καί πού νά τελειώσεις».

Τρύπιο τό σκῶτι μας σά παλιά σημαία
Τρύπια ἡ μνήμη ἀπό ριπές φιλιῶν σχηματισμῶν
Τρύπιος ὁ οὐρανός ἀπ' τή σελήνη πού κλέψανε
Νά μᾶς κτυπήσουν σίγουρα ἐκεῖνη τή νύκτα.

Ὁ «τρομερός νέος» στήν Ἀθήνα — Ἐμφύλιος. Τά ἔντυπα πολλά, ὅπως καί οἱ παρέες του, ὅμως οἱ κουβέντες ἕγαινον δύσκολα, οἱ ἀναμνήσεις ἀποκηρυγμένες, ὅπως καί πολλά ποιήματα. Σχεδόν ὅλοι νιώθουν πώς ξεκίνησαν ἀμέσως μετά — νά γράφουν γιά πρῖν...

Ὁ ἥλιος πέφτει οἱ σκιές μας προχωροῦν
Ἡ νύκτα προχωρεῖ σά στυπόχαρτο ἀπορροφᾶ τίς σκιές μας
Τό τέρας ἦταν ἀνάποδα
Καί μεῖς ἀκόμα νέοι. Ἀγάπη μου.

Ἄν ἤξαιρες τό ἀπόγευμα περισσότερο γιά σένα
Μέ σιγή θά ἔκλεινες τόν παλλή περίπατο
Ἄφου τὰ δέντρα ψιθύριζαν τόσες σκιές στά χεῖλη σου
Ὅμως ἐσύ δέν ἤξαιρες. Καληνύκτα.

Καληνύκτα. Θαρῶ τόν ἄλλο καιρό
Ἐσύ πού θάσαι...
Οἱ μέρες τότε μεγαλώνουν
Οἱ νύκτες μικρές γιά νά μᾶς κρῦψουν.

Λουμίδης: ὁ θρύλος ἀκόμα περιφέρεται, διεκδικεῖται καί προσαρμύζεται. Μακρὰ τηλεφωνική συνομιλία μέ τακτικό θαμώνα: δέν θεωρεῖ τόν Σαλαπασίδη κεντρικό πρόσωπο. Καί ποιός ἦταν, ρωτάω, καί ἀνακαλύπτω πώς ἐκτός ἀπό τούς «ἔνδοξους καταναλωτές μακεδονικῶν τσιγάρων καί καφέ ἐσπρέσο», ὑπῆρχε καί τό συνδικάτο τῆς πάστας... Συνειρμοί μέ εἰκόνες

ἀπό διηγήσεις ἄλλων καί τόν Τέο νά κατεβάζει κάποιον ἀπ' τὸ Πατάρι — πολλοὶ εἶχαν αὐτὴ τὴν τύχη... Καί τότε ὁ συνομιλητής μου ἀποκαλύπτει πῶς ὁ Τέος «τόν συγχωροῦσε» γι' αὐτά πού ἔκανε στὸν κινηματογράφο, γιατί ἐκτιμοῦσε τὰ ποιήματα πού εἶχε γράψει κάποτε...

*Δέ μποροῦν νά σερβίρουν οὔτ' ἓνα θάνατο σωστό
Κάπου ὁ δίσκος θά κτυπήσει
Καί θά χυθοῦν κάτω στοὶ παρκέ λίγα δάκρυα
Ἀπό μικρὸς ξεφώνιζα πῶς οἱ ὑπηρετίες πρέπει νά περνοῦν ἀπὸ
εἰδικές σχολές ἀναρχικῶν
Οἱ ἐπαναστάτες ἀπὸ σχολές ὀρθοφωνίας
(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Remember Elena»)*

Ψυχιατρεῖο: ὁ διανοούμενος ὀρθός καί ἀρτιμελής — λιγότερο ψαν μόνον οἱ φίλοι καί οἱ ἐσπρέσο.

*Ὀρθός μέ κτυπημένον αὐχένα
Ὁμως ὀρθός σάν ταρχειευμένο λυκόσκυλο
Ἀφίνεις τίς βροχές νά τρέχουν πάνω στοὶ δέρμα σου
Ἐσύ ἀνοξείδωτη ὑδρορρόη.*

Συνεχίζει νά γράφει — καί νά σκίζει. Σημειώσεις γιὰ ὅλα γύρω του, ἀναπάντεχο δῶρο αὐτῆ γιὰ τόν «βιόσοφο Γ.Μ.» καί ἔτσι τὸ ἀφιέρωμα καλύπτει καί τίς τελευταῖες μέρες τοῦ Τέο. Ἀναφορές σέ φίλους καί γνωστούς, «δείγματα» καί σπαράγματα, στιγμές παραληρηματικές — πάντα σέ ἀπόλυτη σχέση μέ τὸ χῶρο καί τόν ἑαυτό του.

Δέν είμαι προϊόν ἀναγνώσεων. Πάντα ἐρριόμουν νά πάρω ὑπόψη μου τὴν κοινωνικὴ ζωὴ — ὅταν αὐτὸ ἔγινε, αὐτόματα μπλέχτηκα μέ τὸ ἄγχος, τὴν ἀγωνία, τὴ φρίκη καί τὸ θάνατο.¹

1. Γραμμένο σέ σελίδα ἡμερολογίου, τοῦ 1968

Ὅλα τὰ κείμενα τοῦ Σαλαπασίδη που παρθεσα εἶναι ἀδημοσίευστα καί ὁρθῆσαν εἴτε στοὶ ἀρχεῖο τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασίλη εἴτε σ' αὐτὸ τοῦ ἑαδελφου του Τούλη Μάνου, πού ἦταν καί ἡ «γραμματεία» τῆς Θεσσαλονικιώτικης παρέας.

ΟΦΕΙΛΕΣ ΚΑΙ ΔΩΡΑ

Photis Apostolopoulos, Inventaire Methodique de Linguistique Byzantine (Grec Medieval), Essai d' une bibliographie raisonnée des travaux sur la langue Byzantine (1880-1975), Εταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν, Editions Vanias, Salonique, 1994.

Μιά δλόκληρη γενιά φιλόλογων, ιστορικῶν, γλωσσολόγων, καί ὄχι μόνο, μιὰ δλόκληρη γενιά ἀριστερῶν, καί ὄχι μόνο, ἔμαθε γράμματα ἀπό τόν Φῶτη Ἀποστολόπουλο καί τή Μαρίκα Στρομπούλη-Ἀποστολοπούλου. Ἡ γενιά αὐτή δέν ἔμαθε ἀπό ἐκείνους μόνο γράμματα. Ἐμαθε πῶς δένονται τὰ γράμματα μέ τό ἦθος, τό ἦθος μέ τή στάση ζωῆς, στάση ζωῆς ἀπέναντι στίς πολιτικές περιπέτειες τοῦ καιροῦ μας, καί ὄχι μόνο. Ἐμαθε πῶς δένεται ἡ προσφορά μέ τίς στέρεες, ἀκλόνητες, ἀρχές, πῶς δένονται οἱ ἀρχές μέ τήν ἀνιδιοτέλεια, ἡ ἀνιδιοτέλεια μέ τό χαμόγελο, τό χαμόγελο μέ τό γέλιο, τό γέλιο μέ τήν ἡρεμῆ θλίψη, ἡ θλίψη —ἀλλά καί ἡ χαρά— μέ τή συστηματική δουλειά καί μέ τήν προσφορά ἔργου. Μέ μιὰ λέξη, ἔμαθε πῶς ζοῦν, πῶς ὀφείλουν νά ζοῦν, πῶς νά δουλεύουν, πῶς νά χαίρονται, πῶς νά πενθοῦν οἱ ἀριστεροί. Καί τὰ ἔμαθε αὐτά χωρίς κόπο, χωρίς νά τῆς τὰ «διδάξουν» ὁ Φῶτης Ἀποστολόπουλος καί ἡ Μαρίκα Στρομπούλη-Ἀποστολοπούλου. Τά ἔμαθε αὐτά αὐτή ἡ γενιά ἀπλῶς καί μόνο βλέποντας τόν Φῶτη καί τή Μαρίκα νά ζοῦν καί νά δουλεύουν. Συναισθανόμενη πῶς ζοῦν καί πῶς δουλεύουν. Πῶς ζοῦν καί πῶς δουλεύουν ἡρεμα, ἀπλά, ἀνοιχτά πρὸς ὅλους καί πρὸς ὅλα, χωρίς ποτέ νά τοὺς περνάει ἀπό τό μυαλό ὅτι κάνουν τίποτε σπουδαῖο, τίποτε διαφορετικό ἢ τίποτε παραπάνω ἀπό τό κανονικό.

Ἀπό τότε πού ἔφυγε ὁ Φῶτης, ἡ Μαρίκα συνέχισε μόνη τήν κοινή ζωή τῶν δύο. Ὅχι μόνον τήν κοινή ζωή καί ὄχι ἀκριβῶς μόνη. Ἡ Μαρίκα φρόντισε, μέ τή συνέπεια, τή σοβαρότητα, τήν εὐθύνη, τή σεμνότητα, τό ἦθος πού ἦταν τῶν δύο, τό ἔργο πού εἶχε ἀφήσει ὁ Φῶτης. Ἐργο πού εἶτε δέν εἶχε προλάβει νά ἐκδοθεῖ ὅσο ζοῦσε ἐκεῖνος εἶτε εἶχε μείνει ἡμιτελές ἀλλά σέ προχωρημένο στάδιο ἐπεξεργασίας. Ἡ Μαρίκα δέν συνέχισε αὐτή τήν προσφορά μόνον ὡς ὀφειλή ἀγάπης καί ὡς ἐπιστημονικό χρέος πρὸς τόν Φῶτη καί τό ἔργο του. Ψύχραιμα, νηφάλια, ἐπιστημονικά, θά τολμοῦσα νά πῶ χωρίς συναισθηματισμούς, ἔκρινε πῶς τό ἔργο συνιστοῦσε καθ' ἑαυτό καί ἀπολύτως ἀντικειμενικά σημαντική προσφορά, ἀνέλπιστο δῶρο, στόν ἐπιστημονικό χῶρο πού ὑπηρετοῦσε ὁ Φῶτης. Καί προχώρησε μέ αὐτό τό κριτήριο. Ἡ βιβλιογραφία τῆς βυζαντινῆς γλώσσας, ἀποτελέσμα ἐργασίας πολλῶν χρόνων καί προϊόν πολλῶν κόπων, πού πλέον ἔχουμε στά χέρια μας, ἀποτελεῖ τήν πιό πρόσφατη κοινή προσφορά τῆς Μαρίκας καί τοῦ Φῶτη καί εἶναι δείγμα αὐτῆς τῆς στάσης τῆς Μαρίκας, αὐτῆς τῆς ἀπόφασης, αὐτῆς τῆς πορείας.

Ἡ Μαρίκα εἶναι φιλόλογος, δέν εἶναι γλωσσολόγος. Ἀσχολούμενη, ὡστόσο, μέ τό ἔργο τοῦ Φῶτη ἔγινε καί γλωσσολόγος. Δέν μποροῦν νά ἐξηγηθοῦν ἀλλιῶς τὰ προλεγόμενά της στό ἀνά χείρας βιβλίο, ἡ ὅλη ὀργάνωση καί

παρουσίασή του, ὁ τρόπος σύνταξης τῶν πλούσιων εὑρετηρίων του, καί τὰ σημαντικά καθ' ἑαυτὰ ἐπιλεγόμενα, ὅπου ὅλα συνδέονται ἀβίαστα καί ἐντελῶς ὀργανικά μέ τήν εἰσαγωγή τοῦ Φῶτη στό ἔργο, γραμμένη τόν Ἰανουάριο τοῦ 1957, καί μέ δλόκληρη τή δουλειά ἐκείνου. Μέ νηφάλια καί σεμνή τόλμη, ἡ Μαρίκα ἀναλύει τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς βιβλιογραφίας, ἐπισημαίνει προβλήματα, προτείνει ἄξονες γιά μελλοντικές ἐρευνες.

Δέν εἶμαι κατά κανέναν τρόπο εἰδικός στό θέμα καί τό νά μιλοῦσα περισσότερο γιά τό ἔργο καί τό περιεχόμενό του θά πρὸοδιδε ἀνευθυνότητα. Ἀνευθυνότητα πού πρῶτοι θά ἔβρισκαν ἀνεπίτρεπτη ἡ Μαρίκα καί ὁ Φῶτης. Ἄλλοι, οἱ εἰδήμονες, ὀφείλουν νά μιλήσουν σχετικά, ὅσο αὐστηρά ἀπαιτεῖται. Ὡστόσο, δέν μπορῶ νά μὴν ἀναφέρω μιὰ δική μου αἴσθησι, ἴσως ὄχι μόνο δική μου καί ὄχι μόνο στενά ὑποκειμενική. Τό βιβλίο δλόκληρο, ἀπό τό ἐξώφυλλο μέχρι τήν τελευταία σελίδα, εἶναι σάν νά ἀποπνέει κάτι. Σάν νά φέρει πάνω στό σῶμα του, ἀνεξίτηλα, τήν αἴσθησι, τό ἄρωμα, τοῦ ὅτι συνιστᾷ χειρονομία ἀγάπης. Ὅχι μόνο τῆς ἀγάπης τῆς Μαρίκας ἀπέναντι στόν Φῶτη ἀλλά καί τῆς ἀγάπης τῶν δύο, ὅπως καί ὅλων τῶν συντελεστῶν τῆς ἐκδοσης, ἀπέναντι στό ἀντικείμενό τους καί ἀπέναντι σέ ὅλους ὅσοι θά τύχει νά πάρουν τό βιβλίο στά χέρια τους. Μέ αὐτήν τήν ἔννοια, τό βιβλίο ἀποτελεῖ δῶρο. Δῶρο κυριολεκτικά, δηλαδή προσφορά γιά τήν ὁποία δέν ἀπαιτεῖται καμιά ἀνταπόδοσι.

Ἀριστείδης Μπαλτάς

ἡ ΑΥΓΗ
ΠΡΩΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

**ἡ ἄλλη πλευρά
τῶν πραγμάτων**

Ο ΧΑΪ·ΝΕΡ ΜΥΛΛΕΡ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΑΪ·ΝΕΡ ΜΥΛΛΕΡ

Έπιλογή-μετάφραση: Δνώ Καγγελάρη

‘Ο Χάινερ Μύλλερ, τού Θεάτρου καί τῆς Ἱστορίας· «ποιητής τῶν θρασυμάτων τοῦ αἰώνα» καί «μεγαλοφυῆς ράπτῃς πού μεταμόρφωνε μεγαλοπρεπῆ κουρέλια σέ ἀριστουργήματα», πέθανε στό Βερολίνο στίς 30 Δεκεμβρίου τοῦ περασμένου χρόνου. Δέκα μέρες πρὶν γίνεи ἐξήντα ἐπτὰ χρόνων, λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν προεμίερα τῆς παράστασης «Γερμανία III» μέ ἥρωες τὸν Στάλιν καί τὸν Χίτλερ.

Μνήμη Χάινερ Μύλλερ μέσα ἀπὸ τὰ δικά του λόγια...

Προδοσία

‘Όταν τό 1933 συνέλαβαν τόν πατέρα μου, κατάλαβα τί συνέβαινε. Σκόρπισαν τὰ βιβλία του, τόν χτύπησαν κι ἐγώ κοιτάζα ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα — πού κι αὐτό εἶναι μιὰ θεατρικὴ κατάσταση — κι ὕστερα γύρισα στό κρεβάτι μου. (...) Κι ἔπειτα ἄνοιξε ἡ πόρτα, ὁ πατέρας μου ἦταν περιτοιχισμένος ἀπὸ δύο ἄνδρες τῶν Ταγμάτων Ἐφόδου, καί μέ φώναξε. Προσποιήθηκα ὅτι κοιμόμουν. Αὐτὴ ἦταν ἡ προδοσία μου. Ἐργότερα, ὁ πατέρας μου, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὸ στρατόπεδο συγκέντρωσης, ἦταν ἀνεργός, μιὰ μέρα γύρισα στό σπίτι ἔχοντας νά γράψω μιὰ ἔκθεση γιά τίς ἐθνικὲς ὁδοὺς. Μοῦ εἶπε στὴν ἀρχή: Δέν εἶναι καί πολὺ δύσκολο, ἀλλὰ μετὰ τό φαγητό μου λέει: Θά σέ βοηθήσω. Καί μετὰ ἔβαλε μιὰ φράση στὴν ἔκθεσή μου: Εἶναι καλὸ πού φτιάχνουν αὐτοκινητόδρομους γιατί ἴσως ἔτσι ὁ πατέρας μου ξαναβρεῖ δουλειά. Ἦταν γιά μένα μιὰ ἄλλη ἐμπειρία τῆς προδοσίας. (...) Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα δημιουργήθηκε μιὰ ρήξη μεταξύ μας. (...) Πῆρα βραδεῖο. Ὁ πατέρας μου βρῆκε δουλειά στὴν ἐθνικὴ ὁδὸ, ἡ ἔκθεση ἄρесе στίς ἀρχές.

Μετανάστες

Πιστεύω ὅτι σήμερα στὴν Ο.Δ.Γ. μόνο οἱ μετανάστες ἐργάτες θά ἦταν σέ θέση νά γράψουν ἀληθινὰ ἔργα. Οἱ ἄλλοι δέν εἶναι ἱκανοὶ παρά γιά νά φωτογραφίζουν τό κοινό. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι τό κοινό. Ὅ,τι εἶναι συστατικὸ ἐνός δράματος, κατὰ δάθος δέν μπορεῖ νά βιωθεῖ καί νά ἀρθρωθεῖ παρά ἀπὸ τοὺς μετανάστες ἐργάτες.

(...) Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶμαι σίγουρος ὅτι μπορῶ νά ἐπικοινωνήσω εὐκολότερα μ’ ἓναν Πορτορικανὸ στὴ Νέα Ὑόρκη, ἀκόμη κι ἂν μοῦ βουτήξει τό πορτοφόλι, παρά μ’ ἓναν τραπεζικὸ ὑπάλληλο στό Μπόχουμ.

Ἐπιρροές

‘Όταν διαβάζω Κλάιστ ἢ Σαίξπηρ, ξέρω ὅτι ἐπηρεάζουν τὴ γραφὴ μου. Δέν τοὺς χρησιμοποιοῦ ἄμεσα: ὅταν γράφω, διασκευάζω τὸν Κλάιστ, διασκευάζω τὸν Σαίξπηρ, διασκευάζω τὴν ὀπτικὴ γωνία πάνω στὸν Κλάιστ ἢ τὸν Σαίξπηρ.

(...) Τό πιὸ σημαντικό εἶναι ἡ ἀνάμνηση. Καί ἡ συγκίνηση εἶναι τό μοναδικὸ μέσο γιά νά ξαναβρεῖς τὴν ἀνάμνηση μιᾶς κατάστασης. Στὴν πραγματικότητα, δέν αἰσθάνομαι τὴ συγκίνηση τῆ στιγμῆ πού μέ κατοικεῖ. Ἐπιστρέφει μόνο τὴν ὥρα πού τὴν ἐκφράζω μέσα ἀπὸ τὴ γραφὴ. Τὴν κουδάλω μέσα μου καί μπορῶ νά τὴν κάνω κάτι ἄλλο. Μπορῶ νά τὴν ἐνσωματώσω στὴ δική μου ἐμπειρία.

Μπόμπ Οὐίλσον

‘Όταν συναντηθήκαμε γιά πρώτη φορά, μέ ρώτησε ποιὰ ἦταν ἡ πρώτη μου ἀνάμνηση. Τοῦ διηγήθηκα τὴν ἱστορία — μπορεῖ καί νά ἴεγα ψέματα, ἀλλὰ μήπως δέν εἶμαστε πάντα ἔτοιμοι νά ποῦμε ψέματα; — τῆς σύλληψης τοῦ πατέρα μου. Ἡ πρώτη μου ἐμπειρία τοῦ τρόμου, τῆς ἐξουσίας. Μοῦ εἶπε ὅτι ἡ δική του πρώτη εἰκόνα ἦταν ἓνα σοῦπερ μάρκετ. Τὴν πρώτη του εἰκόνα τρόμου τὴν εἶχε καταδροχθεῖ ἓνα σοῦπερ μάρκετ.

Οί Έπικίνδυνες Σχέσεις του Λακλό

...Τό διάβασα, αλλά μόνο διαγωνίως. "Αν τό είχα διαβάσει λεπτομερώς, θά είχα χάσει τόν στόχο, τή δύναμη του έργου...

Καί τό Κουαρτέτο

"Έγραφα τό Κουαρτέτο όταν ήμουν στην Ίταλία, έξω από τή Ρώμη. Είχα ένα σπίτι μέσα στά δέντρα. Η πρώτην γυναίκα μου ζούσε επίσης εκεί μ' έναν άλλον άντρα και δέν μ' ένοιαζε γιατί μου είχε μιλήσει σχετικά. Είχα ένα δωμάτιο στον επάνω όροφο, και εκεί έγραφα τό τελευταίο μέρος του κειμένου που ήταν σκέτη παρακμή. (...) "Ημαστε ακόμη παντρεμένοι, αλλά είχα μία άλλη σύντροφο κι εκείνη ήταν μ' αυτόν τόν άντρα, που ήταν τρελός μαζί της. "Ημουν επάνω, έγραφα. "Ηταν επίσης ή πρώτη φορά που χρησιμοποιούσα ηλεκτρική γραφομηχανή. "Ηταν ένας πολύ σημαντικός παράγων γι' αυτό τό έργο. Δέν μπορείς να πιάς γρήγορα αν δέν ξέρεις πώς να τή χρησιμοποιήσεις, αλλά δημιουργείται μία άλλη σχέση με τά κείμενα. Μου έδινε πολύ μεγαλύτερη απόσταση σε σχέση με τόν έαυτό μου.

Νίτσε και Μάρξ

Γιά μένα ή λέξη «παρακμή» παραπέμπει στον Νίτσε. Διάβασα Νίτσε άμέσως μετά τόν πόλεμο, όταν επέστρεψα από τό άμερικανικό στρατόπεδο συγκέντρωσης. Είχα πιάσει δουλειά σ' ένα γραφείο κατά τή διάρκεια των διακοπών του πανεπιστημίου και έκλεπα τό βιβλίο από τή βιβλιοθήκη του επάνω όρόφου. "Ηταν πολύ σημαντικό για μένα που διάβασα Νίτσε τό 1946-47, και πολύ ενεργητικό. (...)

"Ο πατέρας μου με μεγάλωσε με σεβασμό στις σοβιετικές αξίες. Μου είχε κάνει λόγο για τόν Μάρξ αλλά δέν μπόρεσα τότε να τόν διαβάσω. Διάβασα Νίτσε πριν διαβάσω Μάρξ και συγχάιρω γι' αυτό τόν έαυτό μου. Θά πρέπει πάντα να διαβάζουμε Νίτσε πριν διαβάσουμε Μάρξ. Παρατηρώ ότι τώρα οι νέοι στην Ανατολική Γερμανία διαβάζουν πολύ Νίτσε. "Έχουν σιχαθεί τόν Μάρξ γιατί τούς υποχρεώνουν να τόν διαβάσουν, ή μάλλον: να μάθουν τόν Μάρξ στό σχολείο. "Όμως ό Νίτσε είναι ένα ρίσκο γι' αυτούς. (...) Διάβασαν Μάρξ πριν από τόν Νίτσε και ό Μάρξ θεωρείται σήμερα ένα σύμβολο του κράτους που μισούν. Γι' αυτούς ό Μάρξ αντιπροσωπεύει τόν Νόμο και τήν Τάξη, πράγμα που είναι τελείως λάθος.

Όμοσπονδιακή Γερμανία

"Η μόνη χώρα που κέρδισε τόν πόλεμο είναι ή Δυτική Γερμανία. "Αλλά έχασαν τήν ταυτότητά τους. "Αδειασαν τήν υπόστασή τους.

Μία φράση...

Δέν μπορώ να ξεχάσω μία φράση που βρέθηκε στα χαρτιά ενός μικρού Έβραίου που ζούσε στό γκέτο τής Βαρσοβίας. "Ανακάλυψαν τά χαρτιά του μετά τόν πόλεμο. "Η φράση έλεγε: «Θά 'θελα να είμαι Γερμανός».

Τό Τείχος
13 Αύγούστου 1961

"Ημουν υπέρ. "Όπως και πολλοί φίλοι μου, πίστευα τότε ότι στη σκιά του Τείχους και τής οικονομικής πίεσης τής Δύσης, θά μπορούσαμε επιτέλους να συζητήσουμε ελεύθερα, να τακτοποιήσουμε τά προβλήματά μας μεταξύ μας. "Ημουν τριάντα δύο χρονών και όνειρευόμουν τόν σοσιαλισμό. Πίστευα ότι μπορούσαμε να τροποποιήσουμε τό σύστημα εκ των έσω, και έγραψα τό *Die Umsiedlerin*.

"Από τήν πρώτη κιόλας παράσταση, τόν Οκτώβρη του 1961, έγινε σκάνδαλο. Με διέγραψαν από τήν υπεραγία Ένωση των Συγγραφέων και για να γλιτώσω από τή φυλακή, έπρεπε να γράψω τήν αυτοκριτική μου. "Όσο για τό Τείχος, έπαψα να έχω αὐταπάτες όταν ένας φίλος μου μετέφερε τά λόγια του άρχηγού τής μυστικής ύπηρεσίας: «Τώρα έχουμε τό Τείχος, και θά συντρίψουμε όποιον είναι εναντίον μας».

Ίούλιος 1990

Αυτό που συμβαίνει εδώ δέν έχει να κάνει με καμία επανένωση, αλλά μόνο με ύποταγή: μία οικονομική κατάσταση που συνοδεύεται από τήν επιθυμία να σθησει ή ιστορία μας. (...)

Τώρα, όπως πριν από τό 1933, ξέρουμε ποιός είναι: ποιός, που είναι οι φτωχοί, που είναι οι ισχυροί.

Πηγές: *Théâtre/Public* No. 56 (πρώτο τρίμηνο 1984) No. 60 (Νοέμβρ.-Δεκέμβ. 1984), No. 87 (Μάιος-Ίούνιος 1989)

Le Monde (10/10/1992, 13/1/1993, 2/1/1996, 17/1/1996)
Liberation (1/1/1996) *Humanité* (2/1/1996)

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Αγαπητέ Πολίτη,

Πιστεύω ότι οι αναγνώστες του περιοδικού δεν χρωστούν τίποτε για να υποβάλλονται σε προσωπικές απαντήσεις επί ανταπαντήσεων, όπως συμβαίνει στις εφημερίδες. Ας μου επιτραπεί, όμως, μία σύντομη διευκρίνιση σε σχέση με τη μομφή του κ. Κώστα Σπυρόπουλου για τη θέση μου περί ναρκωτικών, ώστε να αποφευχθούν κάποιες όχι προσωπικές, αλλά θεωρητικές παρεξηγήσεις. Αν και άδιαμφισβήτητη ή καλή διάθεση του φίλου Κώστα Σπυρόπουλου να δώσει μαθήματα άριστης συνείδησης, φοβούμαι ότι δυστυχώς πλανάται οίκοι τόσο στις συγκεκριμένες ιστορικές του αντιλήψεις περί του θέματος όσο και στη γενική θεωρητική του τοποθέτηση. Συνοπτικότερα λοιπόν:

1. Ο κ. Σπυρόπουλος επιτίθεται στην καθώς λέει «έξωφρενική» μου άποψη περί αποποινικοποίησης των ναρκωτικών βασιζόμενος στην εξής αρχή: «η χρήση οδηγεί στην εξάρτηση, δηλαδή την εξ όρισμού κατάργηση της ελεύθερης βούλησης του ατόμου». Εάν το κείμενό μου έχει κάτι στοιχειώδες να προσφέρει στο περίπλοκο αυτό θέμα είναι ακριβώς ότι η χρήση δεν οδηγεί ντέ και καλά στην εξάρτηση. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών έχει μία ιστορία τεσσάρων χιλιάδων χρόνων τουλάχιστον, η δέ ιστορία της εξάρτησης είναι απολύτως συνυφασμένη με τα τελευταία 200 χρόνια της ιστορίας του καπιταλισμού και της άποικιοκρατίας. Εάν ο αγαπητός Κώστας Σπυρόπουλος είχε διαβάσει ολόκληρο το κείμενό μου κι όχι μόνο την προτελευταία παράγραφο (πάνω στην οποία στηρίζει εξ όλοκληρου τη θέση του), ίσως να είχε καταλάβει ότι τις θέσεις μας τις χωρίζει ένα έννοιολογικό χάσμα και έτσι να είχε προλάβει την θεωρητικώς αναίτια έκρηξη τέτοιου κριτικού πάθους.

2. Ένδεχομένως να έπρεπε να είχα αναπτύξει περισσότερο την παρ' γραφο περί αποποινικοποίησης, έτσι ώστε να είχα βοηθήσει τον κ. Σπυρόπουλο να αποφύγει τά μπαρόκ λεκτικά σχήμα τα

περί σούπερ μάγκετ ναρκωτικών ουσιών «δίπλα στα άλλαντικά και στις μυστάρες». Για να ξηγηθώ: προφανώς και έννοω ότι οιαδήποτε αποποινικοποίηση των ναρκωτικών ως εμπόρευμα θά έπρεπε να διαχειρίζεται ένας σοβαρός κρατικός μηχανισμός, ο οποίος θά θεωρούσε υποχρέωσή του να αντιμετωπίσει την εξάρτηση ως κοινωνικό πρόβλημα. Ταυτοχρόνως, η αποποινικοποίηση θά είχε νόημα μόνο σε μία κοινωνία πολιτών η οποία θά αναλάμβανε εξ ίδιας τήν έξυγίαση των συνθηκών εξάρτησης. Αποποινικοποίηση δεν σημαίνει νοικοκύρεμα και καθωσπρεπισμός του εμπορίου. Κάποια (όμολογουμενως προβληματικά) πειράματα προς αυτήν τήν κατεύθυνση (π.χ. της Ολλανδίας) έχουν αν μή τί άλλο αποδειξει ότι Κολομβιανοί έμποροι και οι θυγατρικές τους δεν έχουν προσχωρήσει στον αντίστοιχο ΣΕΒ.

Παρεμπιπτόντως, η αποποινικοποίηση μπορεί στην αρχή να οδηγούσε σε μία έξαρση χρήσης: αυτό γιατί μέσα στις ίδιες τις παλιές συνθήκες πιθανόν να φαινόταν πιο φτηνή κι εύκολη η αγορά. Δεν θά ήταν όμως απαραίτητα πιο φτηνή: στη Νέα Υόρκη τό κράκ — όχι τό «κράκ», αυτό είναι άλλο πράγμα — κοστίζει όσο ένα πακέτο τσιγάρα. Ούτε απαραίτητα πιο εύκολη: η προμήθηση ναρκωτικών από τήν Βαλτιμόρη ως τήν Μπαγκόκ είναι σχεδόν σάν να αγοράζεις εισιτήρια για τό μπάσκετ από μαυραγορίτες της Όμοιοίας. Σίγουρα όμως θά σήμαινε ότι τέλος πάντων δεν θά έπεφτες ξερός στο παραδίπλα κεφαλόσκαλο από νοθευμένη δόση. (Γνωρίζουμε πολύ καλά, φέρ' ειπείν, ότι ελέγχουμε τή διάδοση του AIDS μέσα στα κλώματα των εξαρτημένων παρέχοντας σύριγγες στα φαρμακεία μέ 30 δρχ.) Τό σημαντικό είναι ότι η αποποινικοποίηση θά κατέλυε τήν αίγλη της παρανομίας ως μαγκιάς, ως δήθεν αντίστασης κατά των αρχών και κανόνων τής κοινωνίας. Ο συνομιλητής μου ξεχνάει ότι πέρα από τό εύκολο κέρδος τό εμπόριο ναρκωτικών συντηρείται και από ένα

τεράστιο φανταστικό πλεγμα γοητείας τής παρανομίας.

3. Ο κ. Σπυρόπουλος φαίνεται να σκάλωσε στη φράση «ατομική ελευθερία». Είδε ξαφνικά μπροστά του νεοφιλελεύθερα φαντάσματα να προσπαθούν να τον τυλίξουν υποσυνείδητα σε μία επιχειρηματολογία περί «ελεύθερης αγοράς» και μάλιστα μέσα από τις σελίδες του Πολίτη. Καταλαβαίνω ότι δύτως τον ξένισε η πεποίθησή μου ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών όσον αφορά τις ψυχικές και σωματικές επιδράσεις είναι, σε τελευταία ανάλυση, προσωπική υπόθεση. Όμως, η ιστορία μας παρέχει μυριάδες παραδείγματα όπου η χρήση όχι μόνον δεν αποτελεί κοινωνική μάστιγα, αλλά ούτε καν αντικοινωνική συμπεριφορά: αντιθέτως, τυχάινει να είναι σε κάποιες περιπτώσεις ή θεμελιακή πρακτική κοινωνικής σύμπτυξης και συλλογικής συνείδησης. Αυτό είναι βασική αρχή. Αλλιώς δεν πάμε πουθενά.

Τό πρόβλημα δεν είναι η χρήση. Είναι η κατάχρηση, η εξάρτηση: κυρίως δέ, η εξαθλίωση τής ζωής που επιφέρει η εξάρτηση, η οποία και δεν νοείται έξω από τις συνθήκες τής σύγχρονης κοινωνίας. Αυτήν τήν εξαθλίωση — τις συνθήκες διαμόρφωσής της (οικονομικές, κοινωνικές, ψυχικές, πολιτισμικές) — έθεσε τό κείμενό μου ως στόχο προβληματισμού. Η χρήση ναρκωτικών αυτή καθ' εαυτή, προσωπικά, δεν μέ προβληματίζει καθόλου. Τό θεωρώ δέ προσωπική πολιτική μου ευθύνη να υπερασπίζομαι τό δικαίωμα του κάθε πολίτη να έχει συνείδηση και επιλογή (στοχάζεσθαι και πράττειν) πάνω σε ό,τι αφορά τό σώμα του και τόν ψυχικό του κόσμο. Προφανώς, ο κ. Σπυρόπουλος θά προτιμούσε να τό αναθέσει σε κάποιον πεφτισμένο καθοδηγητή που θά αναλάμβανε και τις ανάλογες κυρώσεις για τούς νεοφιλελευθερίζοντες παραβάτες που προσβάλλουν μέ τή συμπεριφορά τους τό κοινωνικό σώμα. Έντάξει, καλές και ωραίες είναι οι ντριμπλες του άριστερου έξτρεμ, όχι όμως όταν η μπάλα βγαίνει άουτ.

Ευχαριστώ για τή φιλοξενία
Στάθης Γουργουής

